

CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
Tıp Fakültesi
Halk Sağlığı Anabilim dalı

**GENÇLERDE SİGARADAN KORUNMA KONUSUNDA AKRAN EĞİTİM
PROGRAMININ ETKİNLİĞİ**

UZMANLIK TEZİ
Dr.Gökben YASLI

Tez Danışmanı
Doç.Dr.Gönül DİNÇ HORASAN

MANİSA, 2009

TE EKKÜR

Uzmanlık e itimim ve tez çalı malarım süresince eme ini esirgemeyen tez danı manım Doç.Dr.Gönül D N HORASAN'a, asistanlık e itimim süresinde ilgi ve deste ini hep hissetti im ba ta Halk Sa lı ı Anabilim Dalı Ba kanı Prof.Dr.Erhan Eser'e, ö retim üyeleri Prof.Dr.Cemil Özcan, Doç.Dr.Pınar ERBAY DÜNDAR ve Uzm.Dr.Beyhan CENG Z ÖZYURT'a, bu yo un çalı ma süresinde bana hep moral ve enerji veren arkadaş larım Dr.Tülay LA ARLI ve Dr.Öznur ÖZKAN BAMBAL'a tez veritabanımın olu turulmasındaki emeklerinden dolayı Yrd.Doç.Dr.Enis CEZAY RL 'ye, halk sa lı ı e itimime katkısı olan ve tezin yapılması a amasında eme i geçen tüm dostlarıma te ekkür ederim.

Yo un tez çalı ması ve uzmanlık e itimim sürecinde, ya amımın her anında sevgi ve destekleri ile yanımda olan aileme, sevgili e im Hüseyin YASLI'ya ve canım o lum Efe YASLI'ya te ekkür ederim.

Gökben YASLI

Ç İNDEK İLER

	Sayfa
BÖLÜM I	
1. GİRİŞ, GENEL BİLGİLER, AMAÇ	1
1.1 Giriş	1
1.2 Genel Bilgiler	2
1.2.1 Dünyada Sigara Epidemiyolojisi	2
1.2.2.1 Dünyada Sigara Çıme Yaygınlı ı	2
1.2.2.2 Dünyada Sigaraya Ba lı Mortalite, Morbitide, Hastalık Yü kü Sonuçları	4
1.2.3 Türkiye'de Sigara Epidemiyolojisi	5
1.2.3.1 Türkiye'de Sigara Çıme Yaygınlı ı	5
1.2.3.2 Türkiye'de Sigaraya Ba lı Mortalite, Morbitide Hastalık Yü kü Sonuçları	7
1.2.4 Gençlerde Sigara Çıme Yaygınlı ı	7
1.2.4.1 Dünyada Gençlerde Sigara Çıme Yaygınlı ı	7
1.2.4.2 Türkiye'de Gençlerde Sigara Çıme Yaygınlı ı	10
1.2.5 Gençlerde Sigara Kullanımına Ba lı Nedenleri	12
1.2.6 Gençlerde Sigara Kontrol Programları	14
1.2.7 Gençlerde Sigara Kontrolüne Yönelik Yürütölen Bazı Çalı malar	16
1.2.7.1 Gençlerde Sa lık E itim Programları	17
1.2.7.2. Gençlerde Sigara Çınelere Yönelik Danı manlık Hizmetleri	20
1.3 Ara tırmanın Amacı	23
BÖLÜM II	
2. GEREÇ ve YÖNTEM	24
2.1 Ara tırma Bölgesi	24
2.2 Ara tırmanın Tipi	24
2.3 Ara tırmanın Evreni Ve Örne i	24
2.4 Okullarda Sigara İle İgili Yürütölen E itim Programı	28
2.4.1 Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Seçimi, E itimi ve Çızenmesi	28
2.4.1a Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Seçilmesi	28
2.4.1.b Akran Gönüllerinin E itimi	29
2.4.2 Program Kapsamında Yürütölen Di er Aktiviteler	30
2.4.2.a Di er E itim Aktiviteleri	30
2.4.2.b Sigarayı Bırakma Konusunda Danı manlık Hizmetleri	31
2.5 Girişim Programının De erlendirmesi	31
2.5.1 Yapısal De erlendirme İle İgili Verilerin Toplanması ve De erlendirmesi	31
2.5.2 Program Sürecinin De erlendirilmesi İle İgili Verilerin Toplanması ve De erlendirmesi	31
2.5.2.a Ara tırmacı Tarafından Yapılan Planına Uygun Program Olarak Aktivitelerinin De erlendirilmesi	31
2.5.2.b Gönüllü Ö rencilerin Arkada larına Yönelik E itim Ve	31

	Danı manlık Aktivitelerinin zlenmesi	
2.5.2.c.	Akran Gönüllülerinin E itim Programına li kin Görü lerin De erlendirilmesi	32
2.5.3.	Sonuç De erlendirmesi	32
2.5.3.a.	Program Sonucunun De erlendirmesi ile lgili Verilerin Toplanması	33
2.5.3.b.	Program Sonucunun De erlendirmesi ile lgili De i kenler	33
2.5.3.c.	Program Sonucunun De erlendirmesi ile lgili Verilerin Analizi	36
2.7	Ara tırma Takvimi	38
	BÖLÜM III	
3.	BULGULAR	39
3.1.	Sigara Konusunda Akran E itimi Programının Yapısal De erlendirmesi ile lgili Bulgular	39
3.2.	Sigara Konusunda Akran E itimi Programının Süreç De erlendirmesi ile lgili Bulgular	39
3.2.a.	Gönüllü Ö rencilerin Arkada larına Yönelik E itim ve Danı manlık Aktivitelerinin zlenmesi	39
3.2.b.	Akran Gönüllülerinin E itim Programına li kin Görü lerinin De erlendirmesi:	40
3.2.b.1	Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Tanımlayıcı Özellikleri	41
3.2.b.2	Akran Gönüllüsü Ö rencilerin E itim Programına li kin Görü lerinin Da ılımı	43
3.4	Sigara Konusunda Akran E itimi Programının Sonuç De erlendirmesi ile lgili Bulgular	56
3.4.1.	Ara tırma Grubunun Tanımlayıcı Özellikleri ile lgili Bulgular	56
3.5.	Sigara Konusunda Akran E itiminin Etkinli i ile lgili Bulgular	76
3.5.1	Giri im Ve Kontrol Gruplarında Sigara çme Oranları	77
3.5.2	Bazı Özelliklere Göre Sigara Konusunda Akran E itiminin Etkinli i ile lgili Bulgular	78
3.5.2.a	Giri im Ve Kontrol Gruplarında Bazı Özelliklere Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	78
3.5.2.b	Giri im Ve Kontrol Gruplarında Bazı Özelliklere Göre Sigara çmeyi Deneme Oranları	110
	BÖLÜM IV	
4.	TARTI MA	128
	BÖLÜM V	
5.	SONUÇ ve ÖNER LER	138
5.1	Sonuç	138
5.2	Öneriler	140
	BÖLÜM VI	
6.	ÖZET	142
7.	NG L ZCE ÖZET	144

8. EKLER	146
8.1. E itim Materyalleri	
1.1. Sigaranın Epidemiyolojisi(1-32)	
1.2. Sigaranın Sa lı a Zararları(1-25)	
1.3. Sigara Nasıl Bırakılır?(1-14)	
8.2. Kitapçık	
8.3. Günlük	
8.4. Akran Gönüllüleri Anketi	
8.5. Giri im Öncesi ve Sonrası Anketi	
8.6. Sosyal Sınıflar	
9. KAYNAKLAR	147

TABLolar D Z N

Tablo 1.	Dünya Sağlık Örgütü'nün Avrupa Bölgesinde Yer Alan Seçilmiş Bazı Ülkelerde Cinsiyete Göre Halen Sigara İçen Kişilerin Oranı	3
Tablo 2.	Ülkelere Göre 2008 Yılı Günlük Sigara İçme Sıklığı	4
Tablo 3.	Türkiye'de Değişik Çalışma Sonuçlarına Göre Erişkinlerde Sigara İçme Sıklıkları	6
Tablo 4.	15 Yaş Grubu Erkek Ve Kızların Sigara İçme Sıklıkları, 2007	8
Tablo 5.	Ülkelere Göre 2008 Yılı Gençlerde Halen Sigara İçenlerin Sıklığı	9
Tablo 6.	Türkiye'de Değişik Çalışma Sonuçlarına Göre Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Sigara İçme Sıklıkları	11
Tablo 7.	Tütün Kontrol Yöntemleri Ve Etkinlikleri	15
Tablo 8.	Sigara Bırakmada Kullanılan Bazı Yöntemlerin Etkinliği	22
Tablo 9.	Araştırmanın Yürütüldüğü Okullara Devam Eden Öğrenci Sayıları ve Katılım Oranları	27
Tablo 10.	Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Okul Tipine Göre Cinsiyet Dağılımı	41
Tablo 11.	Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Okul Tipine Göre Yaş Dağılımı	42
Tablo 12.	Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Okul Tipine Göre Sınıf Dağılımı	42
Tablo 13.	Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Gönüllü Olarak Çalıştıkları Süreçinde Aldıkları Eğitimlerin Bilgi Düzeylerine Etkisi Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı	43
Tablo 14.	Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Gönüllü Olarak Çalıştıkları Süreçinde Sigara ile İlgili Verilen Bilgileri Arkadaşlarına Anlatma Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı	44
Tablo 15.	Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Gönüllü Olarak Çalıştıkları Süreçinde Arkadaşlarının Sigaranın Zararları Konusunda Bilgilenmeleri Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı	45
Tablo 16.	Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Gönüllü Olarak Çalıştıkları Süreçinde Arkadaşlarından Sigara İçenleri Sigarayı Bırakmaları Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı	46
Tablo 17.	Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Gönüllü Olarak Çalıştıkları Süreçinde Sigara İçen Arkadaşlarının Sigarayı Bırakmaları Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı	47
Tablo 18.	Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Gönüllü Olarak Çalıştıkları Süreçinde Arkadaşlarının Sigarayı Bırakması Konusunda Yararlı Olmaları Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı	48
Tablo 19.	Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Gönüllü Olarak Çalıştıkları Süreçinde Sigara ile İlgili Aldıkları Bilgileri Aile Ve Diğer Kişilere Anlatma Sıklıklarının Dağılımı	49

Tablo 20.	Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalı tıkları Süre çinde Ailelerinde Sigara çen Ki ilerinin Da ılımı	50
Tablo 21.	Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalı tıkları Süre çinde Ailelerindeki Ki ilerinin Sigarayla İlgili Bilgilenmeleri Konusundaki Görü lerinin Da ılımı	51
Tablo 22.	Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalı tıkları Süre çinde Ailelerindeki Sigara çen Ki ileri Bırakmaları çin kna Etme Hakkındaki Görü lerinin Da ılımı	52
Tablo 23.	Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalı tıkları Süre çinde Ailelerindeki Ki ilerinin Sigarayı Bırakmalarına Yardımları Konusundaki görü lerinin Da ılımı	52
Tablo 24.	Akran Gönüllülerinin Arkada larına Sigara Hakkında Bilgi Vermesi veya kna Etmesi Konusunda Ya adıkları Engellerin Okullara Göre Yüzde Da ılımı	53
Tablo 25.	Akran Gönüllülerinin Sigara çen Ö retmenlerinin Davranı larının Nasıl De i ti i le İlgili Görü lerinin Yüzde Da ılımı	54
Tablo 26.	Akran Gönüllülerinin E itim Çalı malarının Devamı le İlgili Görü lerinin Yüzde Da ılımı	55
Tablo 27.	Akran Gönüllülerinin Yeniden Aktif Olarak E itim Çalı malarına Katılmaları le İlgili Görü lerinin Yüzde Da ılımı	55
Tablo 28.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Bir Yıl Önce Sigara Kullanma Durumlarının Da ılımı	56
Tablo 29.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara çme Durumuna Göre Cinsiyet Da ılımı	57
Tablo 30.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara çme Durumuna Göre Ya Da ılımı	58
Tablo 31.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara çme Durumuna Devam Ettikleri Sınıf Da ılımı	59
Tablo 32.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara çme Durumuna Anne E itim Düzeyi Da ılımı	60
Tablo 33.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara çme Durumuna Baba E itim Düzeyi Da ılımı	61
Tablo 34.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara çme Durumuna Sosyal Sınıf Da ılımı	62
Tablo 35.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara çme Durumuna Spor Aktivitelerine Katılım Da ılımı	63
Tablo 36.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara çme Durumuna Spor Dı ı Organize Faaliyetlere (müzik, tiyatro, satranç) Katılım Da ılımı	65
Tablo 37.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara çme Durumuna Okul Ba arısı Da ılımı	66
Tablo 38.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara çme Durumuna Okul Ya amı Hakkındaki Hissettiklerinin Da ılımı	67
Tablo 39.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara çme Durumuna Annelerinin Sigara çme Sıklıklarının	68

	Da ılımı	
Tablo 40.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara me Durumuna Babalarının Sigara me Sıklıklarının Da ılımı	69
Tablo 41.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara me Durumuna En Yakın Arkada larının Sigara me Sıklıklarının Da ılımı	70
Tablo 42.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara me Durumuna Alkol Kullanma Sıklıklarının Da ılımı	71
Tablo 43.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara me Durumuna En Yakın Arkada larının Alkol Kullanma Sıklıklarının Da ılımı	72
Tablo 44.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara me Durumuna Geçen Ders Yılı inde Sigaranın Zararları Konusunda Bilgi Alma Sıklıklarının Da ılımı	73
Tablo 45.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara me Durumuna Son Bir Yılda E itim çalı maları ile İgili Dü üncelerinin Sıklıklarının Da ılımı	74
Tablo 46.	Giri im ve Kontrol Gruplarındaki Önceki Yıl Sigara me Durumuna Gençlerin Son Bir Yılda Arkada larıyla Sigaranın Zararları Hakkında Konu ma Sıklıklarının Da ılımı	75
Tablo 47.	Giri im ve Kontrol Gruplarının Bir Yıl Sonraki Sigara Kullanma Durumlarının Da ılımı	76
Tablo 48.	Bir Yıl Önceki Sigara me Durumuna Göre Giri im ve Kontrol Gruplarında Ara tırma Anında Sigara me Oranları	77
Tablo 49.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Bir Yıl Önceki Sigara me Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları	78
Tablo 50.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Okul Tipine Göre Ara tırma Anında Sigara me Oranları	79
Tablo 51.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Cinsiyete Göre Ara tırma Anında Sigara me Oranları	81
Tablo 52.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Ya a Göre Ara tırma Anında Sigara me Oranları	83
Tablo 53.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Sınıf Tiplerine Göre Ara tırma Anında Sigara me Oranları	85
Tablo 54.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Sosyal Sınıfa Göre Ara tırma Anında Sigara me Oranları	87
Tablo 55.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Anne E itimine Göre Ara tırma Anında Sigara me Oranları	88
Tablo 56.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Baba E itimine Göre Ara tırma Anında Sigara meme Oranları	89
Tablo 57.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Okul Ba arısına Göre Ara tırma Anında Sigara me Oranları	90
Tablo 58.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Okul Ya amına Göre Ara tırma Anında Sigara me Oranları	92

Tablo 59.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Spor Aktivitesine Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	64
Tablo 60.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Spor Dı ı Aktivitesine Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	95
Tablo 61.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Evde Sigara çilme Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	96
Tablo 62.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Annenin Sigara çme Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	98
Tablo 63.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Babanın Sigara çme Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	99
Tablo 64.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Samimi Arkada larının Sigara çme Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	101
Tablo 65.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Alkol Kullanma Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	103
Tablo 66.	Giri im ve Kontrol Gruplarında En Yakın Arkada larının Alkol Kullanma Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	104
Tablo 67.	Giri im Ve Kontrol Gruplarında Sigaranın Zararları Konusunda Bilgi Alma Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	105
Tablo 68.	Giri im Ve Kontrol Gruplarında Okullarındaki Sigaranın Zararları Konusunda E itim Çalı malarına li kin Dü üncelerine Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	107
Tablo 69.	Giri im Ve Kontrol Gruplarında Arkada larıyla Sigaranın Zararları Konusunda Konu maları Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları	109
Tablo 70.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Okul Tipine Göre Ara tırma Anında Sigaray ı Deneme Oranları	110
Tablo 71.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Cinsiyete Göre Ara tırma Anında Sigaray ı Deneme Oranları	111
Tablo 72.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Ya a Göre Ara tırma Anında Sigaray ı Deneme Oranları	112
Tablo 73.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Sınıf Tipine Göre Ara tırma Anında Sigaray ı Deneme Oranları	113
Tablo 74.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Sosyal Sınıfa Göre Ara tırma Anında Sigaray ı Deneme Oranları	114
Tablo 75.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Anne E itimine Göre Ara tırma Anında Sigaray ı Deneme Oranları	115
Tablo76.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Baba E itimine Göre Ara tırma Anında Sigaray ı Deneme Oranları	115
Tablo 77.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Spor Aktivite Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigaray ı Deneme Oranları	116
Tablo 78.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Spor Dı ı Aktivite Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigaray ı Deneme Oranları	117
Tablo 79.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Okul Ba arısına Göre	118

Tablo 80.	Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları Tablo 80. Giri im ve Kontrol Gruplarında Okul Ya amına Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları	118
Tablo 81.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Evde Sigara çme Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları	119
Tablo 82.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Annenin Sigara çme Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları	120
Tablo 83.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Babanın Sigara çme Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları	121
Tablo 84.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Samimi Arkada larının Sigara çme Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları	122
Tablo 85.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Alkol Kullanma Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları	123
Tablo 86.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Samimi Arkada larının Alkol Kullanma Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları	124
Tablo 87.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Sigaranın Zararları Konusunda Bilgi Alma Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları	125
Tablo 88.	Giri im ve Kontrol Gruplarında Okullarındaki Sigaranın Zararları Konusunda E itim Çalı malarına li kin Dü üncelerine Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları	126
Tablo 89.	Giri im Ve Kontrol Gruplarında Arkada larıyla Sigaranın Zararları Konusunda Konu maları Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları	127

E K L D Z N

1.	Ara tırma Tasarımı	28
----	--------------------	----

BÖLÜM I

1. GİRİŞ, GENEL BİLGİLER, AMAÇ

1.1 GİRİŞ

Sigara; insan sağlığını tehdit eden önemli halk sağlığı sorunları arasında yer almaktadır (1). Dünya nüfusunun 1.2 milyarı sigara içmektedir. Yani sigara içenler, yeti kin ya taki dünya nüfusunun yaklaşık üçte birini oluşturmaktadır (2). Dünyada halen her yıl 4 milyon kişi sigara nedeniyle ölmektedir. Sigara tüketiminin günümüzdeki gibi devam etmesi halinde 2025 yılında dünyada sigara nedeniyle 10 milyon kişinin öleceği ve bu ölümlerin %80'inin gelişmekte olan ülkelerde olacağı tahmin edilmektedir (3). Son yıllarda özellikle gelişmiş toplumlarda sigara konusunda yürürlüğe giren kısıtlayıcı yasalar ve etkin tütün kontrol programlarının sonucu olarak yeti kin sigara içiciliğinde önemli düzeyde azalmalar saptanmıştır. Gelişmiş ülkelerde yeti kinlerin sigara içme yaygınlığı erkeklerde %30-50, kadınlarda ise %20-40 arasında değişmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde ise erkeklerde oran yaklaşık aynı iken, kadınlarda %2-10 arasında değişmektedir (4). Türkiye'nin de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde ise sigara kullanımı oldukça yaygındır. Tütün endüstrisinin hedefi olmalarının sonucu olarak tütün kullanımı gelişmekte olan ülkelerde hızla artmaktadır. 2030 yılına gelindiğinde tütüne bağlı ölümlerin %80'den çoğunun düşük ve orta gelirli ülkelerde görüleceği tahmin edilmektedir (5). Ülkemizde sigara içme yaygınlığı ile ilgili yapılmış araştırmaların sonuçlarına göre ülkemizde yeti kinlerin sigara içme yaygınlığı %35-45 arasında değişmektedir. Erkeklerde bu oran %52.0 iken kadınlarda %17.3'dür (6).

Gençlerde sigara kullanımına bakıldığında ise hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde gençlerin önemli bir bölümünün sigara kullandığı görülmektedir. Sigaraya başlamaya da tüm ülkelerde oldukça düşüktür. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu sınır 12-16 yaş arasında değişmektedir (7). Bu nedenle tütün kontrol programlarında gençlere yönelik programlar önemlidir.

Ülkemizde ise gençlere yönelik olarak okullarda sigara konusunda sağlık eğitimi dersleri kapsamında bazı teorik konular anlatılmaktadır. Ancak sigara konusunda gençlerin katılımını da sağlayan yapılandırılmış tütün kontrol programları söz konusu değildir. Bu konuda yürütülmüş sınırlı sayıda çalışmaya bulunmaktadır (8,9). Yetkinler ve gençlerde tütün kontrolü konusunda yürütülen programlarda akran eğitime yer verilmektedir. Ülkemizde gençlerde tütün kontrolü konusunda girişim programlarının etkinliğinin gösterilmesi ve bu tür programların uygulamaya geçirilmesi gerekmektedir.

1.2 GENEL BULGULAR

1.2.1 Dünyada Sigara Epidemiyolojisi:

1.2.2.1 Dünyada Sigara İçme Yaygınlığı:

2008 yılında Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından yayınlanan DSÖ Küresel Tütün Salgını Raporu'na göre dünyada sigara içimi oldukça yaygındır. Bu raporda DSÖ'nün farklı bölgelerinde yer alan ülkelerde yürütülmüş toplum tabanlı çalışmaların sonuçlarına göre erkek ve kadınlarda sigara içme sıklığı verileri sunulmuştur (10).

Tablo 1. Dünya Sağlık Örgütü'nün Avrupa Bölgesinde Yer Alan Bazı Ülkelerde Cinsiyete Göre Halen Sigara İçen Kişilerin Oranı (10)

Ülke	Yaş	Erkek (%)	Kadın (%)
Bosna-Hersek	18+	54.2	34.2
Hırvatistan	18+	31.6	22.9
Gürcistan	18+	58.1	5.4
Macaristan	18+	42.5	31.3
Kazakistan	18+	52.2	9.6
Slovakya	18+	40.8	23.0
İspanya	18+	40.0	26.8
Türkiye	18+	52.0	17.3
Ukrayna	15+	66.8	19.9
Belçika	15+	32.5	23.0
Danimarka	15+	31.5	25.9
Norveç	16-74	39.0	35.0
İsviçre	15-65	35.0	26.0

*Atlas of Health in Europe, 2008

Türkiye'nin de içinde bulunduğu Avrupa bölgesindeki bazı ülkelerin verilerine bakıldığında hem erkek (%30-%58) hem de kadınlarda (%5-%34) sigara içiminin yaygın olduğu görülmektedir. Sadece Gürcistan ve Kazakistan'da kadın sigara içiciliği daha yüksektir. Türkiye'de sigara içiciliği erkeklerde %52.0, kadınlarda %17.3 olup Avrupa bölgesindeki diğer ülkelerin çoğundan daha fazla sigara içme oranına sahiptir (10).

Diğer DSÖ bölgelerinin yetkinlerde sigara içme sıklıklarına bakıldığında Afrika Bölgesinde yer alan ülkelerde erkeklerde %6.3-42.4, kadınlarda %0.5-17.0; Amerika Bölgesinde yer alan ülkelerde erkeklerde %17.2-41.6, kadınlarda %3.4-32.5; Güney-Doğu Asya Bölgesinde yer alan ülkelerde erkeklerde %27.3-%63.2, kadınlarda %1.4-%25.4; Batı Pasifik Bölgesinde ise erkeklerde %24.9-%66.0 ve kadınlarda %2.3-%56.0 arasında değişen oranlarda sigara içildiği bildirilmektedir (6).

Gelişmiş ülkeler sigarasız ortam ile ilgili düzenlemeler, paketleme ile ilgili düzenlemeler, vergi arttırılması, eğitim programları, satışın denetlenmesi, uyarı yazılarının arttırılması, tanıtım ve sponsorluk yasaları gibi önlemleri içeren sigara konusunda katı yasaları uygulamaya koyarak sigara

içme konusunda giderek azalan trendleri yakalamı lardır. Bu nedenle tütün pazarı geli memi ve geli mekte olan ülkelere do ru kaymı tır. Tablo 2’de görüldü ü gibi geli mi ve geli mekte olan ülkelerin sigara içme sıklıklarına bakıldı ında geli mekte olan ülkelerde ya ayan erkeklerin geli mi ülkelerde ya ayan erkeklere göre sigara içme hızlarının oldukça yüksek oldu u söylenebilir. Geli mi ülkelerde ise kadınlar arasında sigara içme hızı geli mekte olan ülkelere göre daha yüksektir (6).

Tablo 2. Ülkelere Göre 2008 Yılı Günlük Sigara İçme Sıklı ı, 2008 (6)

	YA	ERKEK %	KADIN %
Geli mi Ülkeler			
ngiltere	16+	27,0	25,0
Fransa	12-75	28,2	21,7
Norveç	16-74	27,0	24,0
Almanya	18+	27,9	18,8
Avusturya	14-99	40,2	35,5
Danimarka	15+	28,6	24,1
Finlandiya	15-64	26,0	18,0
zlanda	15-89	19,3	19,2
Hollanda	15+	31,0	25,0
talya	14+	28,3	16,2
Geli mekte olan ülkeler			
Türkiye	18+	49,9	15,6
Gürcistan	18+	50,4	4,1
Malta	15-98	29,9	17,6
Polonya	15+	38,0	25,6
Romanya	15-59	33,0	27,1
Kırgızistan	15+	45,0	1,6

*The World Health Organization.Global Tobacco Epidemic, 2008.

1.2.2.2 Dünyada Sigaraya Ba lı Morbidite, Mortalite ve Hastalık Yüğü

Sigara ba ta akci er, larinks, özefagus, a ız bo lu u, mesane olmak üzere bir çok bölge kanseri, kronik obstruktif akci er hastalı ı, koroner arter hastalı ı ve serebrovasküler olaylar gibi birçok hastalık için nedensel bir faktör olarak tanımlanmı tır (11-14). Yapılan ara tırmalarda tüm koroner kalp hastalıklarının %21’inin, tüm kanserlerin %30’unun sigara ile ili kili oldu u bulunmu tur(15,16,17). Sigara, akci er kanserlerinin ise neredeyse tamamından sorumludur. Akci er kanserlerinin %80-90’ı sigara içenlerde

ortaya çıkmaktadır (18,19).

DSÖ yayınladı ı “Sa lı a Geli tirme Ve Risk Azaltımı 2002 Raporuna” göre Avrupa bölgesinde 1.6 milyon ölüme neden olan tütün kullanımı erken ölümlerin en ba ta gelen nedenidir. Sigaraya ba lı bir nedenden ölen ki i sayısı dünyada her yıl 4.8 milyon olup bunların 3.8 milyonu erkek; 1.0 milyonu kadındır. Sigaraya ba lı ölümlerden dolayı beklenen ya am süresinde yakla ık 20 yıllık bir azalma söz konusudur. Yapılan çalı malar sigara içme sıklı ı bu ekilde devam ederse sigaranın 2020 yılında her yıl 10 milyon ki inin ölümüne neden olaca ını göstermektedir (20). Benzer bir projeksiyon da ölümlerin %70’inin geli mekte olan ülkelerde olaca ını tahmin etmektedir (21).

Sigara ba lı prematür ölümler nedeniyle sa lık ya am yılı kayıpları ile morbiditeye ba lı sa lıklı ya am yılı kayıplarının birlikte de erlendirildi i hastalık yükü tahminlerine göre ise ülkelerin ço unda hastalık yükünün yakla ık onda birinin sigaraya ba lı oldu u bildirilmektedir (19).

1.2.3 Türkiye’de Sigara Epidemiyolojisi:

1.2.3.1 Türkiye’de Sigara çme Yaygınlı ı:

2008 yılında yayınlanan Dünya Sa lık Örgütü Küresel Tütün Salgını Raporuna göre, ülkemizde halen sigara içenlerin oranı erkeklerde %52.0, kadınlarda %17.3 tür. Her iki cinsiyette prevalans ise %34.6’dır. Yeti kinlerde her gün sigara içenlerin yani düzenli olarak sigara içenlerin oranı ise erkeklerde %49.9, kadınlarda %15.6’dır. Toplamda düzenli içicilik sıklı ı %32.7’dir (10).

1986-2006 yılları arasında ulusal düzeyde yürütülmü olan çalı maların sonuçlarına göre sigara içme sıklı ı erkeklerde %50.6-%59.4, kadınlarda %8.7-%49.0 arasında saptanmı tır (22). Bölgesel veya il düzeyinde yürütülmü olan çalı maların sonuçları da bu verilere benzerdir (Tablo 3).

Tablo 3. Türkiye’de De i ik Çalı ma Sonuçlarına Göre Yeti kinlerde Sigara çme Sıklıkları (23,33)

Çalı manın Adı	Ya	Yer	Yıl	Erkek	Kadın
Bölgesel/ il düzeyinde çalı malar					
Ertem G ve ark. (25)	Yeti kinler	stanbul	1986	53,1	8,7
Kocaba A ve ark. (26)	20 ya üstü	7 l	1991	56,2	26,6
Dedeo lu N ve ark. (27)	Yeti kinler	Antalya	1993	51,0	49,0
Çan G ve ark. (28)	15 ya üstü	Trabzon	1998	59,1	24,9
Ergüder T. (29)	18 ya üstü	Elazı	1998	52,9	13,4
Emri S ve ark. (30)	15 ya üstü	13 il	2002	50,9	25,5
Türk Psikologlar Derne i Ara tırması (31)	15 ya ve üzeri	9 il	2002	57,2	28,4
Ulusal Düzeydeki çalı malar					
Tek harf(23)	18 y+	Tüm iller	2001, 2002	41,0	
Ulusal Hastalık Yükü Maliyet Etkinlik Çalı ması,(32)	18 y+	Tüm iller	2003	49,3	17,5
Aile Yapısı Ara tırması, TU K (33)	18 y+	Tüm iller	2006	50,6	16,6

1.2.3.2 Türkiye’de Sigaraya Ba lı Morbidite, Mortalite ve Hastalık Yüğü Sonuçları

Ülkemizdeki sa lık kayıtları sigaraya ba lı hastalıkların morbidite hızını de erlendirme konusunda yetersizdir. Türkiye Hastalık Yüğü çalı masının sonuçlarına göre tütün kullanımı ili kili olan hastalıklara ba lı yük içerisinde toplam hastalık yükünün %8,6’sından sorumludur. Bu oran erkeklerde %15,4, kadınlarda %1,2’dir. Sigaraya ba lı hastalıkların hastalık yükünün da ılımına bakıldı ında kardiyovasküler hastalıkların %3, kronik obstruktif akci er hastalı ının %1,4’lük bir paya sahip oldu u görülmektedir (32). zmir ili Kanser zleme ve De erlendirme Merkezi verilerine göre 2005 yılında tanı almı kanser olgularının kanser grupları içinde da ılımına bakıldı ında trakea-bron -akci er kanserlerinin erkeklerde %28,6, kadınlarda %5,6 ve toplamda ise %34,2 ile ilk sırada oldu u görülmektedir (34) En sık görülen kanserler akci er, mesane, kolorektal, larinks, mide, prostat (sırasıyla ya a standardize hız, 71,4; 14,3; 12,1; 10,8; 9,9; 10,2) kanserleri olarak sıralanmaktadır

1.2.4 Gençlerde Sigara Epidemiyolojisi

1.2.4.1 Dünyada Gençlerde Sigara çme yaygınlı ı

Günümüzde yeti kin sigara içicilerinin %80’inden fazlasının 18 ya ından önce sigaraya ba ladı ı bildirilmektedir. Gençler üzerinde yürütülmü olan çalı maların sonuçları da gençlerde sigara kullanımının oldukça yaygın oldu unu ve sigaraya genç ya larda ba landı ı göstermektedir (35).

13-15 ya grubunda Afrika ülkelerinin verilerine bakıldı ında halen sigara içenlerin oranı erkeklerde %2,0-%41,8, kızlarda %0,6-%23,6 arasında, Avrupa ülkelerinde ise erkeklerde %1,5-%35,5 arasında sigara de i mektedir (6). Sigarayı deneme ya ı ise 10,8-13,6 arasındadır (36).

Ülkelerin geli mi lik düzeyine bakmaksızın tüm ülkelerde gençlerde sigara içimi yaygındır. Gençlerde sigara içme yaygınlı ı cinsiyete göre

de erlendirildi inde, yeti kinlerin aksine her 2 cinsiyette de sigara içmenin yaygın oldu u görölmektedir. Bu nedenle ergenlerin sigaraya ba lamasının önlenmesi en önemli sa lık politikalarından birini olu turmaktadır. (37).

Gençler arasında sigara içme sıklı ı ile ilgili veriler “DSÖ Okul Ça ı çocukları Sa lık Davranı ları (Health Behaviour in School aged-Children, HSBC) ve Küresel Gençlik Tütün Kullanımı (Global Youth Tobacco Survey, GYTS) ara tırmalarından elde edilmektedir. Bu çalı maların sonuçlarına göre erkekler arasında sigaraya ba lama ya ı Litvanya’da 10,8, Çek Cumhuriyeti ve Estonya’da 10,9, Yunanistan’da 13, srail’de ise 13,2 olarak saptanmı tır. Kızlar arasında ise sigaraya ba lama ya ı Avusturya için 11,7, talya için 13,6, srail ve Yunanistan için ise 13,7’dir. Birçok ülkede erkekler kızlara göre daha erken ya larda sigara içmeye ba lamaktadırlar (38).

Tablo 4. 15 Ya Grubu Erkek Ve Kızların Sigara İçme Sıklıkları, 2007
(39,40)

	HSBC* 2001-2002		GYTS 2001-2004	
	Erkek %	Kadın %	Erkek %	Kadın %
Arnavutluk			10,6	5,4
Avusturya	26,1	37,1		
Belarus			33,2	23,8
Bosna-hersek			10,8	7,5
Çek Cumhuriyeti	28,7	30,6	29,9	32,8
Estonya	30,4	18,2	21,8	23,0
Finlandiya	28,3	32,2		
Gürcistan			31,8	6,3
Yunanistan	13,5	14,1	16,3	9,5
Kazakistan			14,5	9,0
Kırgızistan			10,2	2,9
Litvanya	34,9	17,9	29,0	20,5
Rusya Federasyonu	27,4	18,5	39,9	28,8
Sırbistan Karada			12,4	15,7
Slovakya			31,3	28,8
spanya	23,6	32,3		
sveç	11,1	19,0		
Makedonya	14,6	12,7	15,2	7,3
Türkiye			12,9	5,0
Ukrayna	44,6	22,8	41,0	22,2

* Health Behaviour in School-aged Children, 2000

Global Youth Tobacco Survey, 2006

HBSC ve GYTS çalışmaları sonuçları Belarus, Estonya, Gürcistan, Litvanya, Rusya Federasyonu, Slovakya ve Ukrayna gibi Do u Avrupa ülkelerinde 15 ya grubu erkekler arasında haftalık sigara içme sıklığının yüksek (>%30) olduğunu göstermektedir. 15 ya grubu kızlar arasında en yüksek sigara içme sıklıkları (>%30) Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya ve spanya gibi Batı Avrupa ülkelerindedir. 15 ya grubu erkekler arasında en düşük sigara içme sıklıkları (<%15) Arnavutluk, Bosna Hersek, Yunanistan, Kazakistan, Kırgızistan, Sırbistan-Karada , sveç ve Türkiye'dedir. Sigara içme sıklığı özellikle Ermenistan'da (%0,5) çok düşüktür. Prevalans bazı Do u Avrupa ülkelerinde %10'un da altındadır (Arnavutluk, Bosna Hersek, Gürcistan, Yunanistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova Cumhuriyeti ve Türkiye) (39,40).

Tablo 5: Ülkelere Göre 2008 Yılı Gençlerde Halen Sigara İçenlerin Sıklığı
(6)

Ülke	Erkek %	Kadın %
Afrika		
Pekin	19,2	2,6
Mali	41,8	4,6
Senegal	20,2	4,4
Amerika		
Kolombiya	31,0	33,4
Ekvator	27,2	12,6
Nikaragua	25,6	17,4
Uruguay	22,2	29,6
Avrupa		
Bulgaristan	26,0	39,4
Yunanistan	11,3	9,0
Macaristan	12,7	6,6
Polonya	19,6	17,1
Rusya federasyonu	26,9	23,9
Türkiye	9,4	3,5

*The World Health Organization.Global Tobacco Epidemic,2008

1.2.4.2 Türkiye’de Gençlerde Sigara İçme Yaygınlığı

Türkiye’de gençlerde sigara kullanımı oldukça yaygındır. 13-15 yaş grupları arasında 2003 yılında yapılan Küresel Gençlik Tütün Araştırması sonuçlarına göre gençlerde halen tütün kullanma prevalansı erkeklerde %11,1, kızlarda %4,4, toplamda ise %8,4’tür (41).

Tablo 6. Türkiye’de Yürütülmü Çalı maların Sonuçlarına Göre Ortaokul ve Lise Ö rencilerinin Sigara çme Sıklıkları (8,42-55)

Ara tırmacı	Örneklem	Yer	Yıl	Sigara çme Sıklığı %	
				Erkek	Kız
Sezer E, (42)	Ortaokul + Lise ö rencileri	Ankara	1983	34,1	14,9
Kocaba A, (43)	Ortaokul + Lise ö rencileri	Tokat	1986	17,8	2,8
P AR, Raporu (5)	15-18 ya		1988	30	
Tümerdem Y, ve ark, (44)	Ortaokul + Lise ö rencileri	istanbul	1988	23,8	12,1
Metinta S,ve ark, (45)	Lise ö rencileri	Eski ehir	1990 1991	33,8	12,4
Horasan E,(46)	Ortaokul ö rencileri	Elazı	1993	23,1	3,1
Bilir N, ve ark,(47)	Lise ö rencileri	Ankara	1996	37,0	21,4
Bilir N, ve ark,(47)	Ortaokul ö rencileri	Ankara	1996	11,1	5,2
Emri S, ve ark,(48)	ilkokul ö rencileri	Ankara	1996	13,9	9,1
Öztürk M, ve ark, (49)	Ortaokul + Lise ö rencileri	Isparta	1998	20,5	6,8
Arbak P, ve ark,(50)	Lise ö rencileri	Düzce	1998	12,9	5,9
Ögel K, ve ark,(51)	Lise ö rencileri	istanbul	1998	22,5	22,5
Ögel K, ve ark,(52)	Lise ö rencileri	15 il	1998	22	
Çelik P, ve ark, (53)	Lise ö rencileri	Manisa	2000	17,2	7,1
Göksel T, ve ark,(54)	Lise ö rencileri	zmir	2001	22,7	24,1
Karlıkaya C, (55)	Lise ö rencileri	Edirne	2002	42,6	23,4
Gökgöz , Doktora Tezi(8)	Lise ve ilkokul ö rencileri	Sivas	2004	16,1 ve 3,1	

Gençlerde sigara içme sıklığı konusunda yürütülmü yerel düzeydeki çalı maların sonuçlarına bakıldı nda ise ilkokul ö rencilerinde erkeklerde %13,9, kızlarda %9,1, ortaokul ö rencilerinde erkeklerde %11,1-%34,1, kızlarda %2,8-%14,9 arasında de i en oranlar saptanmı tır. Lise

ö rencilerinde yürütülen çalı malarda ise erkeklerde %12,9-%42,6, kızlarda %7,1-%24,1 arasında de i en oranlarda sigara içme sıklı ı saptanmı tır (8,42-55).

1.2.5 Gençlerde Sigara Kullanımına Ba lama Nedenleri

Gençlerde sigara kullanımına ba lama nedenleri sosyal ö renme, ki isel faktörler ve çevresel faktörler ekinde 3 temel ba lık altında incelenebilir:

Sosyal ö renmenin etkisi

Sigara kullanmaya ba lamada gencin arkada larının, anne, baba ve karde lerinin sigara içiyor olması önemli bir faktördür, gencin bu etkilenimle sigaraya ba laması sosyal ö renme modelleri ile açıklanmaktadır (56-57). Sosyal ö renmede, örnek alınan di er ki iler de rol oynar. Ö retmenlerinin, sevdikleri sanatçı ve futbolcuların sigara içti ini gören gençlerin sigara kullanma oranın daha yüksek oldu u görülmü tür (58). Aynı ekinde yakın arkada ları sigara içen gençlerde, sigara içme oranları belirgin olarak daha yüksektir. Birçok ara tırmada, gençlerin sigaraya ö zenmesinin en önemli nedeninin arkada tan etkilenme oldu u bulunmu tur (59,60). Sigarayı onaylama ya da baskı, zayıf aile deste i ya da a ırı kontrolü genci sigara kullanımına iten di er sosyal faktörlerdir (59).

Ki isel faktörler

Gençlerde sigara kullanımı sosyal olarak kabul görmenin de bir parçasıdır. Ço u genç arkada çevresindeki imajını desteklemek için sigara içmeyi dener, zamanla günlük içici haline gelir (56,61). Özgüven yetersizli i sigara ba ımlılı ı açısından risk olu turan bir ba ka risk faktörüdür. Gençler daha popüler ve daha çekici görünmek için sigara içmeye ba larlar (56,62,63). Sigarayla ilgi bilgi, inanç, tavır da sigara içme davranı ını etkilemektedir. Geli mi ülkelerde yapılan çalı malarda sigara içen gençlerin sa lık riskleri hakkında daha az bilgili olan ve sigaranın kendilerini etkilemeyece ine inanan, kısa dönem için sa lık risklerini

dü ünmeyenler oldu unu göstermektedir (56,64).

Gencin e itim ya amındaki ba arısı da sigara içiminde rol oynar. Dü ük okul ba arısı, okula kar ı olumsuz tutumlar, uyum sa layamama, dü ük akademik beklentiler, ortalama ya da ortalama altı okul performansı sigara içimi için risk olu turmaktadır. Ayrıca A tipi ki ilik, dı a odaklı kontrol, dü ük özsaygının sigara içme davranı ı ile ili kisi oldu u bilinmektedir (59).

Çevresel faktörler

Sigara endüstrisinin ayakta kalması 18 ya ın altındakilere satı ba arısına ba lıdır. Sigara irketleri hedef kitle olarak çocukları seçmi lerdir. Sigara tüketicilerinin üçte biri 13 ya ına kadar, %90'ı da 20 ya ından önce sigaraya ba lamaktadırlar. Özellikle medyadaki reklam türlerini, promosyonları, sponsorlukları ve ürün markalarının isimlerinin ve simgelerinin kullanılmasını içeren çok kapsamlı yasaklar gençler arasında sigara kullanımı azaltmaktadır (65). Yapılan çalı malar sigara fiyatlarının sigara tüketimini belirleyen önemli bir faktör oldu unu göstermektedir. Tütün ürünlerinin vergilerinin artırılması, kapsamlı bir tütün kontrolü stratejisinin en etkili bile eni olarak kabul edilmektedir. Tütün ürünlerinin vergi artı ları genellikle fiyat artı larını belirlemektedir (56). Pasif olarak sigara dumanının sa lık üzerine olan olumsuz etkileri ve getirdi i risklerin kanıtlanması, sigara içmeyenleri özellikle de çocukları, sigara dumanından korumak için daha güçlü düzenlemelere olan ihtiyacı arttırmaktadır. Evde ve topluma açık yerlerde sigara içilmesinin serbest olması, sigara içimi daha çok artırır (56). Ayrıca belli bir seviyedeki sigara içme davranı ı dü ük sosyoekonomik statü, anne baba bo anmı olma durumu, can sıkıntısını gidermek ve yorgunluk azaltmak nedenleri ile ili kilendirilebilir. Bunların yanı sıra sigara içme davranı ı genetik yatkınlıkla da yakından ili kilidir (59, 66-68).

1.2.6. Sigara Kontrol Programları

Sigara ve sigara ile ilgili hastalıklardan korunma konusunda yürütülecek çalışmalar farklı koruma düzeyleri için şu şekilde ele alınabilir (67-70).

Primordial Koruma Düzeyi Önlemleri:

Primordial korunma düzeyi önlemleri toplumsal düzeyde sigara kullanma ve sigara maruziyetinin önlenmesine yönelik önlemler olup, bu konuda yapılabilecek çalışmalar şu şekilde özetlenebilir:

1. Tütün konusunda dolaylı ve dolaysız reklam, promosyon ve sponsorlukların ortadan kaldırılması, sağlık uyarılarının paketlere konması ve reklamların tamamen önlenmesi, tütün ürünlerinin ve tütün dumanının toksik içeriklerinin limitlerinin belirlenmesi ve paketler üzerinde zorunlu olarak belirtilmesi
2. Sigara fiyatlarının artırılması, sigara satışları ile elde edilen dolaylı vergilerin tütün kullanımını önlemeye ve sağlıklı geliştirmeye yönelik etkinliklere ayrılması
3. Sigara içmeyenlerin korunması amacı ile çevresel sigara dumanına maruziyetin önlenmesi
4. Sağlık geliştirme programları yürütülmeli
5. Sigarayı bırakmak isteyenlere yönelik sağlık hizmetlerinin ulaşılabilirliği ve kalitesi artırılmalı
6. Gazete, radyo, televizyon gibi topluma yönelik kitle iletişim araçlarında sigara karıtı mesajlara yer verilmesi (71)

Tablo 7'de sigaradan korunma konusunda önerilen primordial korunma düzeyi aktiviteleri ve etkinlikleri gösterilmiştir.

Tablo 7. Tütün Kontrol Yöntemleri Ve Etkinlikleri (72)

Çevresel duman maruziyetini azaltmaya yönelik stratejiler	
Sigara yasa ve kısıtlamaları	Önerilir (güçlü kanıt)
Ev ortamında maruziyeti önlemeye yönelik toplum e itimi	Etkinli e yönelik kanıt yetersiz
Çocuk,ergen ve gençlerin tütüne ba lamasının azaltılmasına yönelik stratejiler	
Tütün ürünlerinin birim fiyatlarının arttırılması	Önerilir (güçlü kanıt)
Di er giri imlerle birlikte kitle ileti im araçlarıyla e itim	Önerilir (güçlü kanıt)
Tütünün bırakılmasını artıcı stratejiler	
Tütün ürünlerinin birim fiyatlarının arttırılması	Önerilir (güçlü kanıt)
Kitlese medya ile e itim	
Di er giri imlerle kombine edilmi kampanyalar	Önerilir (güçlü kanıt)
Sigara bırakma serileri	Etkinli e yönelik kanıt yetersiz
Sigara bırakma serileri	Etkinli e yönelik kanıt yetersiz
yarı maları,ödüller	
Sa lık sistemleri için uygun giri imler	
Hizmet sunucu hatırlatıcı sistemleri(tek ba ına)	Önerilir (yeterli kanıt)
Hizmet sunucu e itim sistemleri(tek ba ına)	Etkinli e yönelik kanıt yetersiz
Hizmet sunucu hatırlatıcı+e itimi (hasta e itimi ile birlikte veya de il)	Önerilir (güçlü kanıt)
Hizmet sunucu geri bildirim sistemi	Etkinli e yönelik kanıt yetersiz
Tütün kullanımı ve ba ımlılı ının etkin tedavisinde paket fiyat dı ndaki maliyetlerin azaltılması	Önerilir (yeterli kanıt)
Di er giri imlere ek olarak hasta telefon destek sistemi(bırakma hatları)	Önerilir (güçlü kanıt)

Tütün Kontrol Çerçeve Sözleşmesi kapsamında yapılacak çalışmaların planlanması ve ülkemizde sigara tüketiminin kontrol altına alınarak vatandaşlarımızın, özellikle gençlerimizin korunması amacıyla Sağlık Bakanlığınca 2006-2010 yıllarını kapsayacak şekilde bir "Ulusal Tütün kontrol Programı" hazırlanmıştır. Program kapsamında sigara konusunda yasal düzenlemelerin kapsamı genişletilmiştir, bu yasanın hükümleri toplumsal

düzyeyde uygulanmaya ba lanmı tır(73,74).

Birincil Koruma Düzeyi Önlemleri:

Sigara kullanma ve sigara maruziyetinin önlenmesi konusunda bireysel düzeyde yürütülecek sa lık e itimi çalı maları birincil koruma düzeyi önlemleri olarak ele alınabilir. Bu konuda yürütülecek e itim çalı maları okullarda, i yerinde, sa lık kurumlarında sigara konusunda grup e itimleri veya bireysel düzeydeki e itimler ekinde olabilir.

kincil Koruma Düzeyi Önlemleri:

Bu kapsamda sigara içenlerin saptanması ve bu ki ilerin mümkün oldu unca erken dönemde sigarayı bırakmaları konusunda desteklenmesi çalı maları ele alınabilir. Bu amaçla sa lık hizmetlerini sunarken herkese sigara içip imedi inin sorgulanması ve içen ki ilere bırakma konusunda danı manlık hizmetlerinin verilmesi önerilebilir. Bıraktırma programları genellikle sigaranın riskleri hakkında bilgi, bırakmanın yararları, nikotin ba ımlılı ından kurtulma üzerine e itim ve sigarasız hayatın nasıl devam ettirilece ine ili kin bilgileri içerir.

Üçüncül Koruma Düzeyi Önlemleri:

Sigaraya ba lı ortaya çıkan sa lık sorunlarının erken tanı ve tedavisi bu kapsamda ele alınabilir.

1.2.7. Gençlerde Sigara Kontrolüne Yönelik Yürütölen Bazı Çalı malar

Ço u ölkede sigaraya ba lama ya ının küçük ya lara kaymı olması ve gençlerde sigara kullanımının yaygın olması nedeniyle gençlerde sigara kontrolüne yönelik programların yürütölmeye önem ta ımaktadır. Ki ilerin adolesan ça da sigaraya ba lamamaları durumunda daha sonraki ya larda sigaraya ba lamadıkları gösterilmi tir. Bu konu gençlere yönelik sigara kontrol programlarını daha da önemli kılmaktadır (6). Sigara kontrol programları ba lı ı altında sözü edilen özellikle primordial ve birincil korunma düzeyi önlemleri gençlerde de sigaraya ba lama hızlarının dü öürölmesi ve

içenlerde bırakma hızlarının arttırılmasında etkilidir. Ek olarak gençlere yönelik özel programlar geli tirilmi ve yürütölmektedir. Bu kapsamda yapılan programlar u ekilde özetlenebilir.

1.2.7.1 Gençlerde Sa lık E itimi Programları

Gençlerde sigaradan korunma konusunda yürütölen sa lık e itimi ve danı malık çalı malarının farklı yöntemlerle verildi i görölmektedir. Dünyada zaman içinde gençlere yönelik sa lık e itimi çalı malarına bakıldı ında 1960-70'li yıllardan önce ö rencinin sigara ve sa lık konusundaki bilgi düzeyini arttırıcı e itim yöntemlerinin tercih edildi i görölmektedir. Daha sonraları ö rencinin benlik bilincini olumlu olarak etkilemeye yönelik e itime a ırlık verilmi tir. 1980'li yıllardan itibaren sosyal çevreyi, sigara ile ilgili normları ve sigaraya ba lama yönündeki baskılara direnme hünerlerinin ö retilmesinin e itimin en önemli unsurları kabul eden yakla ım benimsenmi tir ve yapılan de erlendirmelerde bu yakla ım daha etkili bulunmaktadır (75).

Amerika Birle ik Devletleri'nde 2000 yılında yayınlanan "Surgeon General" raporunda, okullardaki sa lık ve tütün kullanımını engelleme programının a a ıdaki konuları mutlaka içermesi tavsiye edilmektedir

1. Tüm okullarda tütün kullanımına kar ı bir okul politikası geli tirilmelidir. Okuldaki ö retmenlere, görevlilere, ziyaretçilere ve tüm ö rencilere okul sınırları içinde sigara içilmesi yasaklanmalıdır.
2. Tüm okullarda tütün kullanımını engellemeye yönelik e itim programı 6-12. sınıfları (13-14 ya) kapsayacak ekilde ya grupları belirlenerek e itim programı olu turulmalıdır.
3. Tüm okullarda bu e itim programı çerçevesinde ö rencilere sigara içmenin nedenleri, zararları ve sonuçları anlatılmalıdır. Sigara içmemek için davranı sal beceriler kazandırılmalıdır.
4. Tütün kullanılmasını engelleyecek e itim programı müfredata sokulmalı ve uygulanıp uygulanmadı ı kontrol edilmelidir.
5. Tüm okullarda tütün kullanımını engellemeye yönelik e itim programı 6-12. (13-14 ya) sınıfları kapsayacak ekilde ya grupları belirlenerek e itim programı olu turulmalıdır.

6. Tüm okullarda bu eğitim programı çerçevesinde öğrencilere sigara içmenin nedenleri, zararları ve sonuçları anlatılmalıdır. Sigara içmemek için davranışsal beceriler kazandırılmalıdır.

7. Tütün kullanımını engelleyecek eğitim programı müfredata sokulmalı ve uygulanıp uygulanmadığı kontrol edilmelidir (76).

Gençlere yönelik sigaradan korunma konusundaki yürütülebilecek eğitim ve danışmanlık hizmetleri yöntem açısından ele alındığında şu şekilde özetlenebilir:

a. Konferans / ders verme (pasif-dolaylı)

1987 yılında ABD Ulusal Kanser Enstitüsü, okulda sigara eğitiminde beraberlik sağlamak üzere bir uzmanlar paneli toplanmıştır. Bu panelin önerilerine göre okullarda yürütülecek sağlıklı eğitimi dersleri aşağıdaki sekiz özelliği içermelidir:

- a. Sınıf içi sigara eğitim yılda en az beş oturum şeklinde sunulmalıdır.
- b. Eğitimde sigaraya bağlamada önemli olan sosyal nedenlere, sigaranın kısa sürede ortaya çıkan olumsuz etkilerine ve reddetme hünerlerinin öğrenilmesine önem verilmelidir.
- c. Sigara ile ilgili eğitim programı genel müfredat ile entegre olmalıdır.
- d. Program 6. ve 7. sınıflara uygulanmalıdır(13-14 yaş).
- e. Program uygulanmasında öğrencilerin etkin katılımı sağlanmalıdır.
- f. Veli katılımı sağlanmaya çalışılmalıdır.
- g. Öğretmenler program ile ilgili eğitilmelidir.
- h. Programlar sosyal ve kültürel olarak toplumca benimsenebilir özellikte olmalıdır (77).
- i.

b. Akran eğitimi (aktif-dolaylı)

Akran eğitimi "Eğitim almaya istekli genç insanların akranları (yaş, çevre ya da ilgi alanları yönünden benzer genç insanlar) ile birlikte gerçekleştirdikleri, gençlerin bilgi, tutum, inanç ve beceri yönünden gelişmesi ve kendi sağlıklarını koruma bilincini kazanmalarını amaçlayan, resmi olmayan ya da programlanmış eğitimsel etkinlikler" tümüdür. Akran eğitimi

küçük gruplarla ya da bireysel iletişim yoluyla; okullar, üniversiteler, kulüpler, dini mekanlar, iş yerleri, sokaklar gibi gençlerin bulunabileceği pek çok farklı mekanda gerçekleştirilebilir.

Akran iletişimi etkinliklerine örnek olarak:

- Ortaöğretim öğrencileri ile bilgi yarışması, rol-oyun ya da hikayeler gibi etkileşimli yöntemler kullanarak gerçekleştirilen programlar
- Gençlik kulübünde sahnelenen tiyatro oyunu ve sonrasında yer alan grup tartışması
- Bar, disko gibi eğlence yerlerinde genç insanlar ile, sağlıklarını tehlikeye atabilecek riskli davranışlar ve bu konularda bilgi/yardım alabilecekleri yerler hakkında yapılan sohbetler sayılabilir (78).

Akran iletişimi farklı amaçlar doğrultusunda, farklı yaş ya da çevrelerden gruplar için kullanılabilir. Genç bir insanın davranışları üzerinde akran grubunun büyük etkisi bulunmaktadır ve bu durum hem riskli hem de güvenli davranışlar için geçerlidir. Akran iletişimi, davranışlar üzerine akran etkisini olumlu yönde kullanmayı amaçlamaktadır.

Akran iletişiminde etkin rol alan genç insanlar; iletişimci ve dinleyici ortak geçmişi ya da müzik anlayışı, popüler etkinlikler, dilin kullanımı, ailesel temalar ve toplumsal roller (öğrencilik, takım arkadaşlığı vb.) bakımından ortak ilgi alanlarına sahip olduklarında bilgi geçişinin daha kolay olduğunu vurgulamaktadırlar. Akran iletişimci daha ziyade, genç olmanın anlamını ve zorluklarını bilen, bazı konularda daha bilgili ve dolayısıyla tavsiyelerde bulunan bir arkadaş olarak algılanmaktadır. Genç insanların özellikle hassas ya da kültürel olarak tabu sayılan konularda önemli bilgilerin çoğunu akranlarından alması yaygındır. Akran iletişimi genç insanların kendilerini ilgilendiren konularda etkinliklere katılmaları ve sağlıklarını koruyabilmek için gerekli bilgi ve hizmetlere ulaşabilmeleri için fırsatlar yaratır.

Bu yöntem aynı zamanda genç insanlara yetki vermek için önemli bir yol olarak görülmektedir. Akran iletişimi gençlerde sigara, uyuşturucu, alkol, cinsel sağlık, gebelikten korunma, sağlıklı beslenme gibi konularda başarı ile uygulanmaktadır (79).

Sigaradan korunma konusunda yürütülen akran e itimi programlarını etkinli ini de erlendiren çalı maların sayısı sınırlıdır. Bu çalı malardan 2004 yılında Birle ik Krallık'ta Bristol kentinde 11-12 ya grubu ö rencilerde yürütülen sigara konusunda akran e itimi çalı masının (ASSIST) birinci yılı izlem verilerine bakıldı nda yalnızca önceki yıl sigarayı denemi olanlarda ve ara sıra içenlerde düzenli içicilik oranlarına bakıldı nda giri im grubunda (%18,8), kontrol grubuna (%23,0) ($p<0,05$) göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha dü ük içicilik oranları elde edilmi tir. Program öncesinde sigara içmeyenler veya düzenli içicilerin ise sigara kullanma düzeyleri üzerinde program etkisiz bulunmu tur. Sigaradan korunmada akran e itiminin etkinli i konusunda yürütülen bir di er çalı ma ise 2007 yılında Balıkesir ilinde 5,6,7,8. sınıflarda yürütülen çalı madır. Bu çalı ma kapsamında akran e itimlerinin ö rencilerin bilgi düzeyinde artı a neden oldu u ancak sigara içme davranı nı önemli düzeyde etkilemedi i saptanmı tir. Bu çalı maların ortak sınırlılı ı sonuçlarının akran e itimleri yapıldıktan kısa bir süre sonra de erlendirilmi olmasıdır. Akranlardan elde edilen bilgilere göre gönüllü ö renciler arkadaş larına e itim yapmak için yeterli zaman ayıramadıklarını belirtmektedirler. Ayrıca gerek akran e itimi gerekse di er okul tabanlı programların etkinli inin tek ba ına yeterli olmayaca ı, toplum kampanyaları ve sigaradan korunma konusunda toplumda yaygın duyarlılık gibi faktörlerle programın desteklenmesi gerekti i vurgulanmaktadır.

Sigarayla ilgili programların birço u okula dayalı programlardır. Ancak kanıtlarda bu programların sigara içme oranını azaltmakta etkili olmadı ı saptanmı tir. Ö retmen liderli indeki çalı maların sigara içimini azaltmadı ı gösterilirken, akran e itiminin sigaraya kar ı olan çalı malarda umut verici oldu u belirtilmi tir (80-86).

1.2.7.2 Gençlerde Sigara çenlere Yönelik Danı manlık Hizmetleri

Sigara tüketimine ba lı hastalık riskini azaltmak, hasta olanlarda hastalı ın ilerleme hızını yava latmak ve sa kalım beklentisini artırmak; sigara tüketimine ba lı hastalıklar nedeniyle ortaya çıkan i gücü kaybı ve

sa lık harcamalarından kaynaklanan maddi kayıpları önlemek, sigara bırakma tedavisinin en önemli hedefleridir. Sigara bırakma tedavisi ve bunun yaygın bir şekilde sunulması tütün kontrolünün en önemli yöntemlerinden birisidir. Sigarayı bırakma konusunda ABD'de Mayo Klini i tarafından uygulanan bir yöntem 4 bile enden olmaktadır (87).

a. Davranı terapisi:

Sigaraya ba layı ın tanımlanması, ısrarla ba a çıkma ve çekilme semptomları ile stresin idaresini edinmek, becerilerin gelişimini sağlamak ve tekrarı önleme becerilerini kazandırmaya yöneliktir. Özellikle ileri derecede ba ımlı içicilerde tek ba ına yeterli değildir.

Sigara Bıraktırmaya Yönelik Davranı sal Yöntemler (88):

1. Motivasyon ve Hasta E itimi: Motive olmu ki i sigara bırakmayı deneyebilir ve bu konuda destek arayabilir. Motivasyonda hekim tavsiyesi, çevre, yasalar, sigara fiyatı, kültürel ve sosyal model, medya etkili olmaktadır.
2. Ters Güdülenme (Aversive Teknikler): Elektrik oku, mide bulandırıcı ilaçlar, a ırı sigara içirme, sıcakta nefes alma
3. Ödül ve ceza uygulamaları: Ko ullandırmaların söndürülmesi (cue extinction, stimulus control), gev eme e itimi, düzenli beden e itimi
4. Kendi kendini izleme ve yönetme teknikleri (self monitoring): çme iste iyle ba etme yöntemleri (coping skills), sosyal destek, yeniden ba lamaya kar ı önleyici yakla ım (relapse prevention strategies)
5. Di er yöntemler: Hipnoz, Akupunktur, Lüksopunktur, Elektropunktur

b. Alı kanlıkların tedavisi:

Nikotine kar ı olu an patolojik iste in tedavisi gerekir. Nikotinin ba ımlılık yapıcı bir madde oldu unun kabul edilmesi önemli bir bile endir.

c. Ek farmakolojik tedavi:

Amaç yoksunluk belirtilerini hafifleterek bırakmayı kolayla tırmaktır. Bu

amaçla nikotin polakrileks sakızlar ve transdermal nikotin kullanılmaktadır.

d. Tekrar ba lamanın önlenmesi:

Tedavi sonrası, danış manlar ve e itimli bir ki i düzenli telefon ve posta ileti imiyle destek sa lar.

Tablo 8. Sigara Bırakmada Kullanılan Bazı Yöntemlerin Etkinli i (89)

UYGULAMA	ODDS ORANI	ETK NL K
Kısa Klinik Görü me	1.69 (1.45 - 1.98)	Hekim önerisi oldukça etkilidir ve her ko ulda uygulanmalıdır.
Hem ire Görü meleri	1.5 (1.29 - 1.73)	Kısıtlı ancak ölçülebilir yarar gösterilmiştir.
Tüm Hekim Dı ı Uygulamalar	1.7 (1.3 - 2.1)	Etkili
Grup Görü meleri	2.19 (1.42 - 3.37)	Etkili
Telefon Görü meleri	1.56 (1.38–1.77)	Ba arıyı artırır.
Nikotin Sakız	1.66 (1.52– 1.81)	Açık bir ekilde etkili oldu u gösterilmiştir. Yüksek ba ımlılık düzeyinde 4 mg/doz kullanılmalı Ba arıyı artırıyor. 16 ya da 24 saatlik formlar arasında fark yok.
Nikotin Bandı	1.74 (1.57– 1.93)	Ba arıyı artırıyor. Di er nikotin formları ile yapılmı sınırlı sayıda çalı ma var. Kullanımı destekler kanıt var.
Nikotin Nazal Sprey	2.27 (1.61 – 3.2)	Di er nikotin formları ile yapılmı sınırlı sayıda çalı ma var.
Nikotin nhaler	2.09 (1.49– 3.04)	Ba arıyı arttırdı ını gösteren güçlü kanıtlar var. NRT ile birlikte daha etkili olabilir.
Bupropiyon	2.54 (1.9 - 3.41)	

1.3 AMAÇ

Lise ö rencileri üzerinde sigara konusunda yürütülecek olan akran e itimi e itim programının sigara kullanma davranı ı (sigara içme, düzenli sigara içme, sigarayı deneme, sigarayı bırakma) üzerindeki etkisinin de erlendirilmesi amaçlanmaktadır.

BÖLÜM II

2. GEREÇ YÖNTEM

2.1 Ara tırma Bölgesi

Bu ara tırma Manisa kent merkezinde toplam 3 lisede (Cumhuriyet Anadolu Lisesi, Manisa Lisesi, Polinas Anadolu Meslek ve Endüstri Meslek Lisesi) yürütülmü tür.

2.2 Ara tırmanın Tipi

Ara tırma sigara konusunda akran e itimi programının etkinli ini de erlendirmek üzere yürütülen giri imsel tipte bir çalı madır

2.3 Ara tırmanın Evreni ve Örne i

Ara tırmanın evrenini ergen Türk çocukları olu turmaktadır. Çalı manın hedef popülasyonu ise Manisa kent merkezinde liseye devam eden gençler olarak belirlenmi tir. Manisa l Milli E itim Müdürlü ü'nden alınan bilgiye göre 2007-2008 e itim-ö retim yılında Manisa kent merkezinde toplam 23 lise bulunmaktadır. Bu okullara devam eden toplam 12.771 ö renci vardır.

Ara tırma kaynaklarının yeterli olmaması nedeniyle Manisa kent merkezinde bulunan tüm liseler çalı ma kapsamına alınmamı , ara tırmanın bir örnek grup üzerinde yürütülmesine karar verilmi tir.

Ula ılması gereken örnek büyüklü ü hesaplanırken daha önce hiç sigara içmemi olanlarda sigara içme hızının giri im grubunda %2, kontrol grubunda %4 olaca ı ö ngörölmü ; tip 1 hata %5, güç %80 alınımı tir. Sonuçta giri im ve kontrol gruplarını her birinde 2480 ki inin bulunması gerekti i hesaplanmı tir.

Ara tırma kapsamında Manisa merkez ilçede bulunan düz lise ve anadolu lisesi ö rencileri üzerinde çalı manın yürütülmesine karar verilmi tir. Kız meslek lisesi ve endüstri meslek lisesi ö rencileri yalnızca kız ya da yalnızca erkek ö rencileri olması nedeniyle seçilmemi tir. Aynı zamanda

ara tırma kaynaklarının sınırlı olu u ve seçilen liselerde ö renci sayılarının çok olu u da okul seçimlerinde etkili olmu tur.

Sonuç olarak ara tırmanın Cumhuriyet Anadolu Lisesi, Manisa Lisesi, Polinas Endüstri Meslek ve Anadolu Meslek Lisesinde yürütülmesine karar verilmi tir. Ara tırma kapsamında belirlenmi okullara 2007-2008 e itim-ö retim yılında devam eden ö rencilerin sigara kullanma ile ilgili verileri kontrol grubu verisi olarak, aynı liselere 2008-2009 yılında devam eden ö rencilerin sigara kullanma ile ilgili verileri ise giri im grubu verisi olarak kullanılmı tir. Akran e itimi programı ekinde yürütülecek giri imin 2008-2009 e itim ö retim yılında uygulanmasına karar verilmi tir.

Manisa I Milli E itim Müdürlü ü'nden ara tırmanın planlandı ı Eylül 2007 tarihinde alınan ö renci sayılarına göre Manisa lisesinde 1496, Cumhuriyet Anadolu Lisesinde 547, Polinas Anadolu Meslek Lisesinde ise 446 ö renci oldu u saptanmı tir. Bu 3 liseye devam eden toplam ö renci sayısı 2489 'dur.

Öte yandan 2005-2006 e itim döneminde Milli E itim Bakanlı ı lise e itim müfredatı ile ilgili önemli bir de i iklik yapmı , lise e itimini 4 yıllık e itim ekinde de i tirmi tir. Bu de i iklik nedeni ile ara tırmanın yürütüldü ü 2 farklı e itim döneminde lise 4. sınıf ö renci sayılarının birbirinden farklı oldu u gözlemlenmi (2007-2008 e itim yılında 63 ö renci, 2008-2009 e itim yılında ise 222 ö renci bulunmaktadır) ve ara tırma kapsamına lise 4. sınıf ö rencileri dahil edilmemi tir. Gerek ara tırma kapsamına lise 4. sınıfların dahil edilmemesi, gerekse ilgili e itim dönemlerinde okullara devam eden lise 1, lise 2 ve lise 3. sınıf ö renci sayılarının ara tırma planlanırken verilen ö renci sayılarının altında kalması nedeni ile yüksek katılım oranlarına ra men kontrol grubunda 1737, giri im grubunda 1787 ö renci çalı ma kapsamına alınabilmi tir. Bu açıdan istatistiksel kar ıla tırmalarda güç örnek büyüklü ü hesaplanırken ele alınan %80 düzeyinden daha dü ük gerçekte mi olabilir.

Tablo 9'da ara tırmanın yürütüldü ü liselere devam eden ve ara tırmaya katılan ö renci sayıları ile katılım oranları yer almaktadır. 2007-2008 e itim ö retim yılına devam eden ö renci sayılarına bakıldı ında

Cumhuriyet Anadolu Lisesi'ne 435, Manisa Lisesi'ne 1124, Polinas Endüstri Meslek ve Anadolu Meslek Lisesine ise toplam 362 ö rencinin devam etti i görülmektedir. Ara tırma bölgesi olarak seçilmi olan bu 3 liseye 2007- 2008 e itim ö retim yılında devam eden toplam ö renci sayısı 1921'dir. 2008-2009 e itim ö retim yılına devam eden ö renci sayılarına bakıldı nda ise Cumhuriyet Anadolu Lisesi'ne 467, Manisa Lisesi'ne 1001, Polinas Endüstri Meslek ve Anadolu Meslek Lisesine ise toplam 737 ö rencinin devam etti i görülmektedir. Ara tırma bölgesi olarak seçilmi olan bu 3 liseye 2008-2009 e itim ö retim yılında devam eden toplam ö renci sayısı 2205'dir. 2007-2008 e itim ö retim yılı için ara tırma kapsamına giren 3 lisenin farklı sınıflarına devam eden ö rencilerin katılım oranları sırasıyla Cumhuriyet Anadolu Lisesi %94.9, Manisa Lisesi %88.6, Polinas Anadolu Meslek ve Endüstri Meslek Lisesi %88.1, toplam katılım oranı ise %89.6'dır. 2008-2009 e itim ö retim yılı için katılım oranları sırasıyla Cumhuriyet Anadolu Lisesi %82.0, Manisa Lisesi % 83,3, Polinas Anadolu Meslek ve Endüstri Meslek Lisesi %77,3 , toplam katılım oranı ise %81,0'dır.

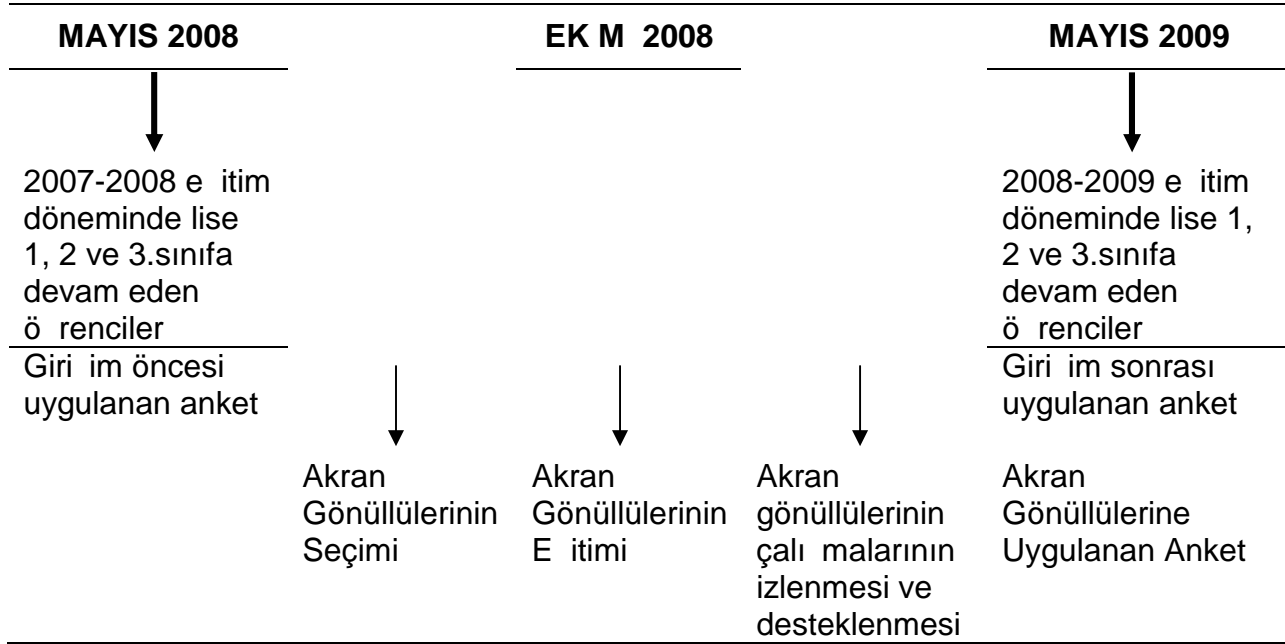
2007-2008 e itim ö retim döneminde lise 1 ve lise 2'ye devam eden ö renciler bir sonraki e itim döneminde lise 2 ve lise 3. sınıf ö rencileri olarak ikinci kez anketi doldurmu lardır. Veri toplama ba lı ı altında da belirtildi i gibi ö rencilerden anketlere ad ve soyadı yazmaları istenmemi olup bu ö rencilerin giri im öncesi ve giri im sonrası anketleri birlikte de erlendirilmemi yani analizlerde kontrol grubu ve giri im grubu ba ımsız gruplar olarak ele alınmı tır.

Tablo 9. Ara tırmanın Yürütüldü ü Okullara Devam Eden Ö renci Sayıları ve Katılım Oranları

		Kontrol Grubu 2007-2008 E itim-Ö retim Yılı*			Giri im Grubu 2008-2009 E itim-Ö retim Yılı*		
		Toplam ö renci sayısı	Katılan ö renci sayısı	Katılım oranı (%)	Toplam ö renci sayısı	Katılan ö renci sayısı	Katılım oranı (%)
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	9.sınıf	155	128	82.5	150	106	70.6
	10. sınıf	170	168	98.8	154	118	76.6
	11. sınıf	122	122	100.0	163	159	97.5
	Toplam	435	418	94.9	467	383	82.0
Manisa Lisesi	9.sınıf	558	452	81.0	292	242	82.8
	10. sınıf	294	272	92.5	400	343	85.7
	11. sınıf	272	272	100.0	309	249	80.5
	Toplam	1124	996	88.6	1001	834	83.3
Polinas Anadolu Meslek ve EML	9.sınıf	261	220	84.2	325	258	79.3
	10. sınıf	101	99	98.0	249	153	61.4
	11. sınıf	0	0	0.0	163	159	97.5
	Toplam	362	319	88.1	737	570	77.3
Tüm liseler	9.sınıf	974	800	82.1	767	606	79.0
	10. sınıf	565	539	95.3	803	614	76.4
	11. sınıf	398	398	100.0	635	567	89.2
	Toplam	1937	1737	89.6	2205	1787	81.0

*2007-2008 e itim ö retim yılında 9. ve 10. sınıfa devam eden ö renciler 2008-2009 e itim ö retim yılında 10. ve 11. sınıfa devam eden ö rencilerdir.

ARA TIRMA SÜREC

2.4. Okullarda Sigara ile İlgili Yürütülen E itim Programı

Okullarda yürütülen sa lık e itimi programı akran gönüllülerinin e itimi odaklı olup, program kapsamında akran e itimlerini desteklemek amacı ile di er aktivitelere de yer verilmi tir.

2.4.1 Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Seçimi, E itimi ve izlenmesi

2.4.1.a. Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Seçilmesi

Akran gönüllülerinin seçiminde ba langıçta öğrencilere bu konuda duyuru yapılmı , gönüllü öğrenciler akran gönüllüsü olarak seçilmi tir (25 öğrenci). Ek olarak rehber öğretmenlere akran gönüllüsü çalış abilecek, sınıf lideri konumundaki öğrenciler sorulmu , bu öğrencilere akran gönüllüsü olarak çalış mak üzere teklifte bulunulmu tur. Akranların seçiminde özellikle her sınıftan en az bir öğrenci seçilmesine de özen gösterilmi tir (126 öğrenci). 2008-2009 e itim ö retim yılı ba ı itibarı ile Manisa Lisesinde 70,

Cumhuriyet Anadolu Lisesinde 24, Polinas Anadolu Meslek ve Endüstri Meslek Lisesinde ise toplam 56 olmak üzere toplam 151 akran gönüllüsü bu program kapsamında çalışmak istediğini belirtmiştir (1 öğrenci daha sonra programdan ayrılma kararı vermiştir).

2.4.1.b. Akran Gönüllülerinin Eğitim Programı:

Araştırma planlanırken öğrencilerin yaklaşık %10'nunun akran gönüllüsü olarak çalışmak isteyeceği (yaklaşık 250 öğrenci) düşünülmüştür (16). Ancak toplam 150 öğrenci akran gönüllüsü olarak çalışmıştır. Gönüllü akranlara yönelik 3 seanslık bir eğitim programı oluşturulmuştur. Gönüllü öğrencilerden 20'er kişilik eğitim grupları oluşturulmuş ve her gruba 3 seanslık eğitim programı ile yaklaşık 15 seans eğitim verilmiştir. Akran gönüllüsü olan öğrencilere verilen eğitimlerden 3'ü klasik ders veriminde olup, bu eğitimler "Sigaranın Sağlıkta Zararları", "Sigarayı Nasıl Bırakırım?", ve "Sigara Epidemiyolojisi" konularında hazırlanmıştır. Bu derslere ait slayt setleri EK-1'de sunulmuştur. Akran gönüllülerinin ilk üç seans teorik eğitimleri sırasında öğrencilerin mümkün olduğunca aktif katılımı sağlanmıştır. Bu amaçla eğitim öncesi ilk 5 dakikada ısınma turları yapılmış, eğitimler sırasında görsel eğitim materyallerinden (slayt, resimler vs) yararlanılmıştır. Eğitim sonunda bazı sorularla edinilen bilgiler pekiştirilmiştir. Akran gönüllülerinin eğitimi araştırmacı tarafından yürütülmüştür.

Manisa İl Sağlık Müdürlüğü'nün desteği ile araştırmacı tarafından akran gönüllülerinin eğitimleri sırasında kullanılmak üzere görsel eğitim materyallerinin ayrıntılı içeriklerinden hazırlanan bir el kitapçığı oluşturulmuştur (EK-2).

Akran gönüllüsü olan öğrencilere arkadaşlarına dağıtmak veya okul panosuna asmak üzere Sağlık Bakanlığının "Dumansız Hava Sahası" kampanyası kapsamında hazırlanmış olan broşürler ve afişler de verilmiştir.

2.4.2. Program Kapsamında Yürütülen Diğer Aktiviteler

2.4.2.a. Diğer Eğitim Aktiviteleri

Okullarda sigara karıtı gündem oluşturma amacı ile akran öğrencilerle her hafta cuma günü toplantı yapılmıştır. Akranlar bu toplantılara katılma konusunda zorunlu tutulmamıştır. Görüşmeler okul kantinlerinde yapılmıştır. Toplantılarda program kapsamında yaşanan sıkıntılar paylaşılmış, çözüm önerilerinde bulunulmuş, gerektiğinde bilgi alı veri inde bulunulmuştur. Araştırmanın başlangıcında bu görüşmelerin okul dışı bir ortamda ve tatil günlerinde daha farklı organizasyonlarla yapılması planlanmıştır da katılım sıkıntısı yaşanmaması için toplantılar okullarda gerçekleştirilmiştir.

Program kapsamında ayrıca okul yönetimlerinin sigara konusunda duyarlılıklarının artırılması da hedeflenmiştir. Bu kapsamda okul çevresinde sigara içiminin önlenmesi, öğretmenlerin okul içinde sigara içiminin önlenmesi, okul çevresinde sigara satışının önlenmesi konusunda düzenlemelerin yapılması da sağlanmıştır.

2.4.2.b. Sigarayı Bırakma Konusunda Danışmanlık Hizmetleri

Sigara kullanan öğrencilerden sigarayı bırakmak isteyenlere yönelik danışmanlık hizmetleri için Sağlık Müdürlüğü Gençlik Merkezi, Celal Bayar Üniversitesi (CBÜ) Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları bölümünün sigara bırakma poliklinikleri, Manisa Devlet Hastanesi sigara bırakma polikliniklerinde profesyonel danışmanlık hizmetlerinin verilmesi planlanmıştır. Bu merkezlere öğrencilerin yönlendirilmesi akran gönüllüsü olan öğrenciler tarafından yapılmış olup, verilecek olan danışmanlık hizmetlerinde kişisel bilgileri gizli tutulmuştur. Bu kurumlara danışmanlık için başvuran öğrenci sayıları danışmanlıkla ilgili veriler gizli tutulduğundan belirlenememiştir, ancak akran gönüllüleri ile yapılan görüşmelerde bu kurumlara sigarayı bırakma konusunda destek almak üzere başvuran sınırlı sayıda öğrenci olduğu belirlenmiştir. Ayrıca okullarda ve her hafta yapılan görüşmelerde sigarayı bırakma konusunda danışmanlık araştırmacı tarafından da gerçekleştirilmiştir. Bu konuda da sigara bırakma danışmanlığı

için başvurulan yalnızca 5 ö renci söz konusudur.

2.5 Girişim Programının Değerlendirilmesi

Girişim programının değerlendirilmesi “ yapısal değerlendirme”, süreç değerlendirilmesi” ve “sonuç değerlendirilmesi” olmak üzere 3 ana başlık altında ele alınmıştır.

2.5.1. Yapısal Değerlendirme ile İlgili Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

Yapısal değerlendirme, program kapsamında yürütülmesi planlanan etkinlikler için gerekli fiziksel donanım, araç-gereçlerin sağlanması ile ilgili bilgileri içermektedir. Bu konuda araştırmacının zaman çizelgesine uygun olarak araçlar, eğitim materyallerin sağlanması ile ilgili bilgiler araştırmacı tarafından kaydedilmiştir. Araştırmada kullanılan araç ve gereçler CBÜ Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Proje Fonu ve eğitim verilen okullar tarafından sağlanmıştır. Eğitimler okulların toplantı salonlarında ve bilgisayar odalarında gerçekleştirilmiştir. Sunumlar Powerpoint gösterisi olarak hazırlanmıştır. Sunum sırasında flipchart tahtası da kullanılmıştır.

2.5.2. Program Sürecinin Değerlendirilmesi ile İlgili Verilerin Toplanması ve Değerlendirilmesi

2.5.2.a Araştırmacı Tarafından Yapılan Planına Uygun Olarak Program Aktivitelerinin Değerlendirilmesi

Bu konuda program kapsamında planlanan aktivitelerin planlandığı gibi yürütülüp yürütülmediği değerlendirilmiştir.

2.5.2.b Gönüllü Örencilerin Arkadaşlarına Yönelik Eğitim ve Danışmanlık Aktivitelerinin Değerlendirilmesi

Gönüllü öğrencilerin arkadaşlarına günlük sohbetleri sırasında sigara konusunda bilgi vermesi, sigara kullanan arkadaşlarını sigarayı bırakmaları

açısından destek olmaları istenmi tir. Bununla ilgili akran gönüllülerinin haftalık deneyimlerini yazabilecekleri bir günlük olu turulmu tur. Günlükte “Bu hafta sigara konusunda arkadaş larınla hiç konu tun mu?”, “Yakla ık kaç arkadaş ınla bu konuda konu tun”, “Bu görüş meler nerede gerçekleş ti?”, “Bu hafta içinde sigara içen arkadaş larında senin deste inle sigara bırakmaya karar veren hiç oldu mu?”, “Arkada ların dı ında ki ilerle bu konuda konu tun mu?” ,“Bu çalı malarında seni engelleyen durumlar ya adın mı?”, “Bu çalı malarında i ini kolayla tıran durumlar ya adın mı?” sorularıyla akranların izleme dönemindeki deneyimleri ö renilmeye çalı ılmı tır (EK-3). Bu günlükler ara tırma sonunda toplanmı tır. Ancak akran gönüllüsü ö rencilerden bu günlüklerin geri dönü ü çok sınırlı sayıda olmu tur.(25 günlük geri dönmü tür.) Günlüklerde yer alan bilgiler de erlendirilmi ve akran gönüllülerinin ya adıkları deneyimlere ili kin çarpıcı sözler özetlenmi tir.

2.5.2.c. Akran Gönüllerinin E itim Programına İli kin Görü lerinin De erlendirmesi

Akranlara Mayıs ayında program sonrasında programa ili kin görüş lerini de erlendirmek üzere anket uygulanmı tır. Gönüllü ö renci olarak çalı ırken verilen e itimlerin bilgi düzeylerine etkileri, kar ıla tıkları engeller, sigarayı bırakan arkadaş larının olup olmadı ı gibi konularda sorular sorulmu tur. Bu amaçla kullanılan anket EK-4’te sunulmu tur. Bu konudaki veriler SPSS for Windows 10.0 istatistik paket programı ile yüzde da ılımları alınarak tanımlayıcı veriler ekinde de erlendirilmi tir.

2.5.3. Sonuç De erlendirmesi

Sonuç de erlendirmesinde, program kapsamında hedeflenen amaçlara ne düzeyde ula ıldı ı saptanmı tır. Sonuç de erlendirmesi, programın etkinli i olarak da dü ünülebilir.

2.5.3.a. Program Sonucunun De erlendirmesi ile Igili Verilerin Toplanması

Program sonucunun de erlendirmesine ili kin veriler Cumhuriyet Anadolu Lisesi, Manisa Lisesi, Polinas Anadolu Meslek ve Endüstri Meslek Lisesine devam eden ö rencilere Mayıs 2008 (giri im öncesi uygulanan anket/ kontrol grubu anketi) ve Mayıs 2009'da (giri im sonrası uygulanan anket/ giri im grubu anketi) uygulanan anketlerle toplanmı tır. Anketler okula devam eden tüm ö rencilere rehberlik ders saatlerinde rehber ö retmenleri tarafından uygulanmı tır. Her okuldan anketin ne zaman uygulanaca ı konusunda bilgi alınmı ve ara tırmacı o günlerde okulda danı man olarak bulunmu tur. Anketleri ö rencilere uygulayacak olan ö retmenlere anket ve veri toplama süreci ile ilgili bilgi ara tırmacı tarafından verilmi tir. Anketler ö renciler tarafından doldurulmu tur. Ö rencilerden anketlere isim ya da rumuz yazmaları istenmemi tir. Her bir anketin doldurulması yakla ık yarım saat sürmü , her sınıfa uygulanacak anketin bir ders saati içinde uygulanması sa lanmı tır. Anketler ara tırmacı tarafından toplanmı tır.

Anketin ilk bölümünde ya ve cinsiyet gibi demografik veriler; sosyoekonomik düzeyi belirlemeye yönelik sorular; hobiler, okul ya amı, anne, baba ve arkada larının sigara ve alkol içme durumlarını sorgulayan sorular yer almaktadır. Anketin di er bölümlerinde ise ö rencilerin sigara kullanma durumları ile ilgili olarak ara tırma anında sigara içme durumu, sigarayı bırakma ile ilgili dü ünceleri, bir yıl önceki sigara içme durumları ve sigara ile ilgili okulda, medyada, aile ortamında, arkada çevresinde edindi i izlenimler sorulmu tur. Anket formları optik okuyucu tarafından okunur formatta düzenlenmi tir (EK-5).

2.5.3.b. Program Sonucunun De erlendirmesi ile Igili De i kenler

Ba ımlı De i kenler:

1. Sigara içicisi olma (Düzenli veya ara sıra sigara içicisi olma)
2. Düzenli sigara içicisi olma (Haftada en az bir sigara içme)

Ara tırmanın planlanması a amasında programın etkinli inin düzenli sigara içicili i açısından da de erlendirilmesi amaçlanmı , ancak

yürütülen analizlerde girişim grubunda sigara içen gençlerin tümünün haftada en az bir sigara içtiği yani düzenli sigara içicisi olduğu saptanmıştır. Bu nedenle analizler düzenli sigara içicisi açısından tekrarlanmamıştır. Sonuçlar değerlendirilirken bağımlı de ikenin sigara içicisi olarak değerlendirildiği bulguların aynı zamanda düzenli sigara içicisi için de geçerli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

3. Sigarayı son bir yıl içinde deneme (Önceki yıl hiç denememi olanlarda)
4. Sigara içmeyi bırakmış olma (Önceki yıl sigara içenlerde)

Bağımsız De iken:

1. Akran eğitim programı

Kontrol grubu: 2007-2008 eğitim öğretim yılında seçilen 3 liseye devam eden 1-2-3. sınıf öğrenciler

Girişim grubu: 2008-2009 eğitim öğretim yılında seçilen 3 liseye devam eden 1-2-3. sınıf öğrenciler

Karı tırıcı de ikenler:

1. Öğrencinin önceki yıl sigara içme durumu

-Hiç içmemi

-Denemi

-Az içiyor (<1 sigara/ hafta)

-Fazla içiyor (≥ 1 sigara/ hafta)

Araştırma kapsamında öğrencinin önceki yıl sigara içme durumu bilinen en önemli karı tırıcı de iken olduğu için tüm analizler öğrencinin önceki yıl sigara içme durumuna göre tabakalı analizler şeklinde gerçekleştirilmiştir.

2. Diğer karı tırıcı faktörler:

Yaş (15 yaş ve altı)/ (16 yaş)/ (15 yaş ve üzeri)

Cinsiyet (Erkek/ kız)

Devam edilen okul

Anne eğitimi, baba eğitimi, sosyal sınıf

Yakın çevresinin sigara ve alkol içme davranışları

Dersler ve sosyal aktivitelere katılım

Önceki yıl sigara içme durumuna göre olası diğer karı tırıcı faktörlerin ne şekilde da ıldı ı de erlendirilmi tir. Yapılan analizlerde ya ve cinsiyet dı ndaki olası di er karı tırıcı faktörlerin giri im ve kontrol gruplarında benzer da ıldı ı saptanmı tir. Bu nedenle analizler sigara içme açısından bilinen en önemli karı tırıcı de i kenler olan ya ve cinsiyet açısından düzeltilerek gerçekleştirilmi tir.

Alt grup analizleri:

Ara tırma kapsamında ayrıca programın/giri imin etkinli inin alt gruplarda farklılık gösterip göstermedi i yeterli alt grup örnek büyüklerinin sa landı ı de i kenler açısından de erlendirilmi tir. Alt grup analizleri a a ıdaki de i kenler açısından gerçekleştirilmi tir. Bu de i kenler aynı zamanda sigara kullanımı açısından karı tırıcı faktör olarak de erlendirilebilecek de i kenler oldu u için alt grup analizleri sonuçlar üzerindeki olası karı tırıcı etkilerin de kontrol edilmesini sa lamı tir.

1. Ya : (15ya ve altı)/ (16 ya)/ (15 ya ve üzeri)

2. Sınıf: (9. sınıf)/ (10. sınıf)/ (11. sınıf).

4. Cinsiyet: Erkek/ kız

5. Devam edilen okul

6. Anne ve baba e itimi: (Okur yazar de il/okur yazar)/ (ilkokul/ ortaokul mezunu)/ (lise ve üzeri e itimli) Ö rencilerden anne ve babaları ile ilgili olarak en son mezun oldukları e itim düzeyini i aretlemeleri istenmi tir.

7. Sosyal Sınıf: (Üst sosyal sınıf)/ (alt sosyal sınıf)

Babaların halen yapmakta oldukları i lere ili kin veriler Türkiye’de daha önce yapılan i temelinde olu turulmu olan bir sosyal sınıflamaya göre de erlendirilmi tir (Boratav, 1995). Bu sınıflamada, temel olarak i verenler, kendi hesabına çalı anlar ve ücretliler olarak üç sınıf, her bir sınıf için de bazı alt sınıflar önerilmi tir. Bu sınıflamaya göre hane halkı bireylerinin sosyal sınıfının hane halkı reisinin yaptığı i e göre belirlenmesi önerilmektedir (EK-6). Bu sınıflamaya göre, i verenler, yüksek e itim düzeyine sahip kendi

hesabına çalı anlar, küçük esnaf/zanaatkarlar, memurlar ve yüksek e itim düzeyine sahip memurlar üst sosyal sınıfa; i buldukça çalı anlar, sanayi i çileri, niteliksiz i çiler ve i sizler, alt sosyal sınıfa dahil edilmi lerdir.

8. Alkol Kullanımı: (düzensiz içici)/ (düzenli içici) Ö rencilerin ve en yakın arkada larının, alkol kullanımları ile ilgili durumları sorgulanmı tır. Hiç içmeme, nadiren içme, ayda bir ya da bir kaç kez içme “düzensiz içicilik”, haftada bir veya birkaç kez içme ve her gün içme “düzenli içicilik” olarak sınıflandırılmı tır.

9. Spor ve spor dı ı aktiviteye katılım: (düzensiz)/(düzenli) Ö rencilerin hiç,haftada bir gün spor ve spor dı ı faaliyetlere katılımı düzensiz,haftada 2, 3-6 gün,veya her gün katılımı düzenli,olarak de erlendirilmı tır.

10. Okul ba arısı ve Okul ya amı hakkındaki hissettikleri: Okul ba arısı çok iyi ve iyi olanlar bir grup, orta ve ortadan kötü olanlar bir grup olarak alınmı tır.

11. Anne, baba ve yakın arkada larının sigara içme durumu: Anne ve babası sigara içmeyenler, her gün ve bazen içenler olarak 2'ye kategorize edilmi tir.En yakın arkada larının sigara içme durumu ise hiçbiri içmiyor, çok azı içiyor ve yarısı veya hepsi içiyor ekinde 3'e kategorize edilmi tir.

12. Ö rencilerin geçen ders yılı içinde sigaranın zararları konusunda bilgi alma durumu evet/hayır, son bir yılda e itim çalı maları ile ilgili dü üncelerinin sıklıkları benzer, daha fazla, daha az, son bir yılda arkada larıyla sigaranın zararları hakkında konu ma sıklıkları evet/hayır olarak gruplandırılmı tır.

2.5.3.c. Program Sonucunun De erlendirmesi ile ilgili Verilerin Analizi

Anket yardımı ile toplanan veriler optik okuyucu cihazı aracılı ıyla okunmu , veri düzeltmesi ara tırmacı tarafından yapılmı tır. Ara tırmanın verileri SPSS for Windows 10.0 istatistik paket programı ile de erlendirilmı tir.

Karı tırmacı de i kenler ba lı ı altında da belirtildi i gibi tüm analizler ö rencinin önceki yıl sigara içme durumuna göre [hiç içmemi / denemi / az içiyor (hafta<1 sigara) /fazla içiyor (hafta>1 sigara)] tabakalı analizler ekinde

gerçekle tirilmi tir.

Ara tırma planlanırken aynı okullara bir önceki yıl devam eden öğrencilerin verisi kontrol grubu verisi olarak değerlendirileceğinden girişim ve kontrol gruplarında sigara içme açısından yaş, cinsiyet, ailenin sosyo ekonomik düzeyi, ailenin ve yakın arkadaşlarının sigara içme davranışı gibi olası karı tırıcı değişkenlerin de benzer da ılıp da ılmadı ı ki kare testi kullanılarak değerlendirilmi tir. Girişim ve kontrol gruplarında özellikle yaş ve cinsiyete açısından saptanan farklılıklar nedeniyle girişimin etkinliği ile ilgili analizler yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi analizler ekinde gerçekleştirilmi tir. Bu amaçla lojistik regresyon analizi (enter modeli) kullanılmı tir. Olu turulan modellerde ba ımsız değişkenler şunlardır:

- 1.Sigara içicisi olma (Düzenli veya ara sıra sigara içicisi olma)
- 3.Sigarayı son bir yıl içinde deneme (Önceki yıl hiç denememi olanlarda)
- 4.Sigara içmeyi bırakmı olma (Önceki yıl sigara içenlerde)

Modellere alınan ba ımsız değişkenler şunlardır

1. Grup (kontrol/ girişim)
2. Yaş : (15ya ve altı)/ (16 ya)/ (15 ya ve üzeri)
3. Cinsiyet: Erkek/ kız

Alt grup analizleri de yaş ve cinsiyet açısından düzeltilmi analizler ekinde lojistik regresyon modelleri ile değerlendirilmi tir.

2.7 Ara tırma Takvimi

Zaman Tablosu	09-10-11 2007	12 2007- 01 2008	02-04 2008	05 2008	06 2008	07- 08 2008	09- 11 2008	12- 2008 01- 04 2009	05 2009	06 2009	07 2009
Tez konusunun belirlenmesi, ara tırma ile ilgili bilgilerin toplanması											
Anket formunun hazırlanması											
Ö renci Anketlerinin uygulanması											
Akran anketlerinin uygulanması											
E itim materyellerinin hazırlanması											
Akran e itimcilerinin seçimi											
Akran gönüllülerinin e itimi											
Akran gönüllülerini çalış malarını izlenmesi ve desteklenmesi											
Sigarayı bırakma konusunda danış manlık hizmetleri											
Proje hazırlık											
Anket formlarının okunması ve düzenlenmesi											
Veri analizi											
Ara tırma raporunun yazımı											

BÖLÜM III

3.BULGULAR

3.1. S GARA KONUSUNDA AKRAN E T M PROGRAMININ YAPISAL DE ERLEND RMES LE LG L BULGULAR

Ara tırma kapsamında veri toplama (anket hazırlama, anketin ço altılması) ile e itim araç ve gereçleri planlandı ı ekilde ve zamanda temin edilmi tir. Ara tırmada kullanılan araç ve gereçler CBÜ Rektörlü ü Bilimsel ara tırma Proje Fonu ve e itim verilen okullar tarafından sa lanmı tir. E itimler okulların toplantı salonlarında ve bilgisayar odalarında gerçekleştirilmi tir. Sunumlar powerpoint gösterisi olarak hazırlanmı tir. Sunum sırasında flipchart tahtası da kullanılmı tir.

3.2. S GARA KONUSUNDA AKRAN E T M PROGRAMININ SÜREÇ DE ERLEND RMES LE LG L BULGULAR

3.2.a. Gönüllü Ö rencilerin Arkada larına Yönelik E itim ve Danı manlık Aktivitelerinin izlenmesi

Gereç ve yöntem bölümünde de belirtildi i gibi gönüllü ö rencilerin arkadaş larına yönelik e itim ve danışmanlık aktivitelerinin izlenmesi amacı ile gönüllü ö rencilerden deneyimlerini yazabilecekleri bir günlük tutmaları istenmi tir. Gönüllü akranların yalnızca %.16,6'dan günlükleri geri alınıp de erlendirilmi tir. Günlüklerin de erlendirilmesi sonucunda akran gönüllülerinin sıklıkla ya adı ı deneyimler u ekilde özetlenebilir:

“Sigara içen arkadaş larım beni pek dinlemiyorlar. Sınav zamanıma denk geldi konu acak zamanım yok.” (Kız akran gönüllüsü)

“Annem ve teyzem benim sayemde sigarayı bıraktı.” (Kız akran gönüllüsü)

“Arkada larımla sigaranın zararlarını konu uyorum ama ba arılı olamıyorum” (Erkek akran gönüllüsü)

“Canlı örnekler göstermek bırakmada çok etkili ama bahaneler hep aynı “ben ba ımlı de ilim, istedi im zaman bırakabilirim, para benim sa lık benim.” (Kız akran gönüllüsü)

“Babamın sigarayı bırakmasını sa ladım. Ö retmenlerimin içti ini görmek beni çok üzdü. E itimlerde sigaranın zararlarını görmek beni çok mutsuz etti.”(Erkek akran gönüllüsü)

“Dershane arkada ım bıraktı ailesinin sigara içmesi onu olumsuz etkiliyormu . Ama asıl neden ekonomik kriz ve sigara fiyatlarının artması.”(Erkek akran gönüllüsü)

“Arkada larıma sigaranın zararları hakkında mesaj attım. Bir ki i döndü. Sonra onunla yüz yüze görü tüm. Ona kitapçı ı okudum. Arkada ım 2 haftadır sigara içmiyor.”(Kız akran gönüllüsü)

“Bırakmaya istekli olan arkadaş larımla i birli i yapıp engel olmaya çalı anlara kar ı birlik olu turduk.” (Kız akran gönüllüsü)

“Bu konuda konu tu um arkadaş ımın bıraktı ını dü ünüyorum. Onun hayatına birkaç gün kazandırdıysam ne mutlu bana.”(Erkek akran gönüllüsü)

3.2.b Akran Gönüllerinin E itim Programına li kin Görü lerinin De erlendirmesi:

Bu amaçla akran gönüllülerine .2009 mayıs ayında giri im programından sonra bir anket uygulanmı tır. Bu anketlerden elde edilen bilgiler a a ıda sunulmu tur.

3.2.b.1 Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Tanımlayıcı Özellikleri

Tablo 10. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Okul Tipine Göre Cinsiyet Da ılımı

		Sayı	%
	Cinsiyet		
Manisa Lisesi	Erkek	39	43,5
	Kız	30	56,5
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Erkek	12	50,0
	Kız	12	50,0
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Erkek	26	45,6
	Kız	31	54,4
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	Erkek	68	45,3
	Kız	82	54,7
	Toplam	150	100,0

Akran e itimi programının akran e itimlerinde gönüllü olarak çalı an ö rencilerin %45.3'ü erkek, %54.7'si kızdır ($p>0,05$)(Tablo 10).

Tablo11 . Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Okul Tipine Göre Yaş Dağılımı

		Sayı	(%)
	Yaş		
Manisa Lisesi	15 yaş ve altı	1	1,4
	16 yaş	30	43,5
	17 yaş ve üzeri	38	55,1
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	15 yaş ve altı	0	0,0
	16 yaş	12	50,0
	17 yaş ve üzeri	12	50,0
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	15 yaş ve altı	2	3,5
	16 yaş	23	40,4
	17 yaş ve üzeri	32	56,1
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	15 yaş ve altı	3	2,0
	16 yaş	65	43,3
	17 yaş ve üzeri	82	54,7
	Toplam	150	100,0

Akran gönüllülerinin %2.0'ı 15 yaş ve altı, %43.3'ü 16 yaş , %54.7'si ise 17 yaş ve üzeri gruptadır ($p>0,05$)(Tablo11).

Tablo 12. Akran Gönüllüsü Öğrencilerin Okul Tipine Göre Sınıf Dağılımı

		Sayı	(%)
	Sınıf		
Manisa Lisesi	9 .sınıf	16	23,2
	10.sınıf	33	47,8
	11. sınıf	20	29,0
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	9.sınıf	4	16,7
	10. sınıf	8	33,3
	11. sınıf	12	50,0
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	9.sınıf	40	70,2
	10. sınıf	8	14,0
	11. sınıf	9	15,8
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	9.sınıf	60	40,0
	10. sınıf	49	32,7
	11. sınıf	41	26,7
	Toplam	150	100,0

Akran gönüllülerinin %40.0'ı 9. sınıfta, %32.7'si 10.sınıfta ve %26.7'si 11. sınıftadır (p<0,05)(Tablo 12)

3.2.b.2. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin E itim Programına İlişkin Görüşlerinin Değerlendirmesi:

Tablo 13 . Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalıştıkları Sürecinde Aldıkları E itimlerin Bilgi Düzeylerine Etkisi Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

		Sayı	(%)
	E itimler bilgi düzeyini nasıl etkiledi?		
Manisa Lisesi	Etkilemedi	6	8,7
	Az arttı	13	18,8
	Çok arttı	50	72,5
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Etkilemedi	2	8,3
	Az arttı	3	12,5
	Çok arttı	19	79,2
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Etkilemedi	7	12,3
	Az arttı	11	19,3
	Çok arttı	38	66,7
	Toplam	56	100,0
Genel Toplam	Etkilemedi	15	10,1
	Az arttı	27	18,1
	Çok arttı	107	71,8
	Toplam	149	100,0

*1 ö rencinin verisi bulunmamaktadır.

Akran e itimcilerinin %10.1'i "aldıkları e itimler bilgi düzeyimi etkilemedi", %18.1'i "bilgi düzeyim az arttı", %71.8'i "bilgi düzeyim çok arttı" görüşündedir (p>0,05)(Tablo 13).

Tablo 14. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalışmaları Süre çinde Sigara ile İlgili Verilen Bilgileri Arkadaşlarına Anlatma Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

		Sayı	(%)
		Sana verilen bilgileri arkadaşına anlattın mı?	
Manisa Lisesi	Her zaman	51	73,9
	Ço u zaman	12	17,4
	Arada sırada	5	7,2
	Pek fırsatım olmadı	1	1,4
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Her zaman	19	79,2
	Ço u zaman	2	8,3
	Arada sırada	2	8,3
	Pek fırsatım olmadı	1	4,2
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Her zaman	30	52,6
	Ço u zaman	18	31,6
	Arada sırada	9	15,8
	Pek fırsatım olmadı	0	0,0
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	Her zaman	100	66,7
	Ço u zaman	32	21,3
	Arada sırada	16	10,7
	Pek fırsatım olmadı	2	1,3
	Toplam	150	100,0

Akran e itimcilerinin %66.7'si aldığı e itimleri her zaman arkadaşlarına anlatma fırsatını bulundu unu belirtmiş tir (p>0,05) (Tablo 14)

Tablo 15. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalışmaları Sürecinde Arkadaşlarının Sigaranın Zararları Konusunda Bilgilenmeleri Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

		Sayı	(%)
Arkadaşlarının bilgilenmeleri konusunda yararlı oldun mu?			
Manisa Lisesi	Yararlı olamadım	1	1,4
	Az yararlı oldum	6	8,7
	Yararlı oldum	13	18,8
	Çok yararlı oldum	49	71,0
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Yararlı olamadım	1	4,2
	Az yararlı oldum	2	8,3
	Yararlı oldum	2	8,3
	Çok yararlı oldum	19	79,2
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Yararlı olamadım	0	0,0
	Az yararlı oldum	9	15,8
	Yararlı oldum	18	31,6
	Çok yararlı oldum	30	52,6
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	Yararlı olamadım	2	1,3
	Az yararlı oldum	17	11,3
	Yararlı oldum	33	22,0
	Çok yararlı oldum	98	65,3
	Toplam	150	100,0

Akran eğitim programının akran eğitimlerinde gönüllü olarak çalışmak isteyen öğrencilerin %65,3'ü arkadaşlarının bilgilenmeleri konusunda çok yararlı olduğunu söylemiştir (p>0,05) (Tablo 15)

Tablo 16. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalı tıkları Süre çinde Arkada larından Sigara çenleri Sigarayı Bırakmaları Konusundaki Görü lerinin Da ılımı

		Sayı	(%)
	Sigara içen arkada larını ikna etmeye çalı tın mı?		
Manisa Lisesi	Evet	64	92,8
	Hayır	5	7,2
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Evet	24	100,0
	Hayır	0	0,0
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Evet	51	89,5
	Hayır	5	8,8
	Toplam	56	100,0
Genel Toplam	Evet	139	93,3
	Hayır	10	6,7
	Toplam	149	100,0

*1 ki inin verisi bulunmamaktadır.

Akran e itimi programında akran e itimlerinde gönüllü olarak çalı mak isteyen ö rencilerden %93.3'ü sigarayı bırakmaları konusunda arkada larını ikna etmi tir ($p>0,05$) (Tablo 16)

Tablo 17. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalıştıkları Süreçinde Sigara Çeken Arkadaşlarının Sigarayı Bırakmaları Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

	Arkadaşlarından sigarayı bırakanlar oldu mu?	Sayı	(%)
Manisa Lisesi	Evet	53	76,8
	Hayır	16	23,2
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Evet	17	70,8
	Hayır	7	29,2
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Evet	45	78,9
	Hayır	12	21,1
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	Evet	115	76,7
	Hayır	35	23,3
	Toplam	150	100,0

Akran e itimi programında akran e itimlerinde gönüllü olarak çalışmak isteyen öğrencilerin %76.7'si arkadaşlarının sigarayı bıraktıklarını söylemişlerdir (p>0,05) (Tablo 17)

Tablo 18. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalışmaları Sürecinde Arkadaşlarının Sigarayı Bırakması Konusunda Yararlı Olmaları Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı

		Sayı	(%)
		Bırakma konusunda yararlı oldun mu?	
Manisa Lisesi	Yararlı olmadım	1	1,4
	Az yararlı oldum	6	8,7
	Yararlı oldum	16	23,2
	Çok yararlı oldum	46	66,7
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Yararlı olmadım	1	4,2
	Az yararlı oldum	1	4,2
	Yararlı oldum	2	8,3
	Çok yararlı oldum	20	83,3
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Yararlı olmadım	0	0,0
	Az yararlı oldum	7	12,5
	Yararlı oldum	20	35,7
	Çok yararlı oldum	29	51,8
	Toplam	56	100,0
Genel Toplam	Yararlı olmadım	2	1,3
	Az yararlı oldum	14	9,4
	Yararlı oldum	38	25,5
	Çok yararlı oldum	95	63,8
	Toplam	149	100,0

*1 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Akran eğitim programında akran eğitimlerinde gönüllü olarak çalışmak isteyen öğrencilerin %63.8'i sigarayı bırakma konusunda çok yararlı olduğunu söylemişlerdir ($p>0,05$) (Tablo 18).

Tablo 19. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalış tıkları Süre çinde Sigara ile İlgili Aldıkları Bilgileri Aile ve Di er Ki ilere Anlatma Sıklıklarının Da ılımı

		Sayı	(%)
		Verilen bilgileri ailen ve di er tanıdıklarına anlatma ansın oldu mu?	
Manisa Lisesi	Hayır	1	1,4
	Arada sırada	5	7,2
	Ço u zaman	15	21,7
	Her zaman	48	69,6
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Hayır	1	4,2
	Arada sırada	1	4,2
	Ço u zaman	2	8,3
	Her zaman	20	83,3
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Hayır	0	0,0
	Arada sırada	10	17,5
	Ço u zaman	19	33,3
	Her zaman	28	49,1
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	Hayır	2	1,3
	Arada sırada	16	10,7
	Ço u zaman	36	24,0
	Her zaman	96	64,0
	Toplam	150	100,0

Akran e itimi programında akran e itimlerinde gönüllü olarak çalış mak isteyen ö rencilerin %64,0'ı her zaman verilen bilgileri aile ve di er tanıdı ı ki ilere anlatma ansı olmu tur($p<0,05$) (Tablo 19).

Tablo 20. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalıştıkları Süreçinde Ailelerinde Sigara İçen Kişilerin Dağılımı

		Sayı	(%)
	Ailende sigara içen var mı?		
Manisa Lisesi	Hayır	12	17,4
	Evet	57	82,6
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Hayır	3	12,5
	Evet	21	87,5
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Hayır	16	28,1
	Evet	41	71,9
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	Hayır	31	20,7
	Evet	119	79,3
	Toplam	150	100,0

Akran eğitim programında akran eğitimlerinde gönüllü olarak çalışmak isteyen öğrencilerin %79,3'ünün ailesinde sigara içen vardır($p>0,05$) (Tablo 20).

Tablo 21. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalışmaları Sürecinde Ailelerindeki Kişilerin Sigarayla İlgili Bilgilenmeleri Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

		Sayı	(%)
Ailendeki kişilerin bilgilenmeleri konusunda yararlı oldu mu diye düşünüyor musun?			
Manisa Lisesi	Hayır	1	1,4
	Arada sırada	5	7,2
	Çoğu zaman	14	20,3
	Her zaman	49	71,0
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Hayır	0	0,0
	Arada sırada	1	4,3
	Çoğu zaman	3	13,0
	Her zaman	19	82,6
	Toplam	23	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Hayır	0	0,0
	Arada sırada	8	14,0
	Çoğu zaman	20	35,1
	Her zaman	29	50,9
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	Hayır	1	0,7
	Arada sırada	14	9,4
	Çoğu zaman	37	24,8
	Her zaman	97	65,1
	Toplam	149	100,0

*1 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Akran eğitim programında akran eğitimlerinde gönüllü olarak çalışmak isteyen öğrencilerin %65.1'i her zaman ailesindeki kişilerin bilgilenmeleri konusunda yararlı oldu (p>0,05) (Tablo 21).

Tablo 22. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalı tıkları Süre çinde Ailelerindeki Sigara çen Ki ileri Bırakmaları çin kna Etme Hakkındaki Görü lerinin Da ılımı

		Sayı	(%)
Ailende sigara içenleri ikna etmeye çalı tın mı?			
Manisa Lisesi	Evet	58	85,3
	Hayır	10	14,7
	Toplam	68	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Evet	19	82,6
	Hayır	4	17,4
	Toplam	23	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Evet	45	78,9
	Hayır	12	21,1
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	Evet	26	17,6
	Hayır	122	82,4
	Toplam	148	100,0

*2 ki inin verisi bulunmamaktadır.

Akran e itimi programında akran e itimlerinde gönüllü olarak çalı mak isteyen ö rencilerin %82,4'ü ailesinde sigara içenleri ikna edememi tir ($p>0,05$) (Tablo 22).

Tablo 23. Akran Gönüllüsü Ö rencilerin Gönüllü Olarak Çalı tıkları Süre çinde Ailelerindeki Ki ilerin Sigarayı Bırakmalarına Yardımları Konusundaki Görü lerinin Da ılımı

		Sayı	(%)
Ailende senin yardımınla sigarayı bırakanlar oldu mu?			
Manisa Lisesi	Evet	38	55,1
	Hayır	31	44,9
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Evet	18	78,3
	Hayır	5	21,7
	Toplam	23	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Evet	42	73,7
	Hayır	15	26,3
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	Evet	98	34,2
	Hayır	51	65,8
	Toplam	149	100,0

*1 ki inin verisi bulunmamaktadır.

Akran e itimi programında akran e itimlerinde gönüllü olarak çalışmak isteyen öğrencilerin %65.8'nin ailesinde sigarayı bırakan olmadığını (p<0,05) (Tablo 23).

Tablo 24. Akran Gönüllülerinin Arkadaşlarına Sigara Hakkında Bilgi Vermesi veya İkna Etmesi Konusunda Yaşadıkları Engellerin Okullara Göre Yüzde Dağılımı

	Manisa Lisesi (%)	Cumhuriyet Anadolu Lisesi (%)	Polinas Anadolu ML (%)	Genel Toplam (%)	P Değeri
Sigarayı kullanan kişilerin bırakmasının çok zor olması	81,2	83,3	78,9	80,7	p>0,05
Bu konuda uzman kişilerin yardımcı olması gerekir	69,6	83,3	38,6	68,7	p>0,05
Arkadaşlarımı ikna etme konusunda yetersiz kaldım	44,9	33,3	59,6	41,3	p>0,05
Yeterince zamanım olmadı	37,7	33,3	17,5	29,3	p<0,05
Dersler ve sınavlar gibi etkinliklerinin yoğun olması	36,2	54,2	35,1	38,7	p>0,05
Bu konu arkadaşlarımla ilgisini çekmedi	17,4	12,5	17,5	16,7	p>0,05
Ailem onaylamadı	11,6	16,7	14,0	13,3	p>0,05
Çok yakın olmadığım arkadaşlarımla bu konuda konuşmaktan çekindim	11,6	8,3	7,0	9,3	p>0,05
Sağlık problemleri yaşadım	5,8	4,2	14,0	8,7	p>0,05
Arkadaşlarımla zamanı olmadı	4,3	0,0	10,5	6,0	p>0,05
Arkadaşlarımla ailem izin vermedi	4,3	0,0	8,8	5,3	p>0,05
Konuya ilgimi kaybettim	4,3	0,0	8,8	5,3	p>0,05
Okuldan uzun süre uzaklaştım	2,9	0,0	10,5	5,3	p<0,05

Akran gönüllülerinin arkadaşlarını bilgilendirmesi ve ikna etmesi konusunda ya adıkları engellerin %80,7'si sigarayı kullanan kişilerin bırakmasının çok zor olduğunu, %68,7'si bu konuda uzman kişilerin yardımcı olması gerektiğini söylemiştir (Tablo 24).

Tablo 25. Akran Gönüllülerinin Sigara İçen Öğretmenlerinin Davranışlarının Nasıl Değiştiği ile İlgili Görüşlerinin Yüzde Dağılımı

		Sayı	(%)
Sigara içen öğretmenlerinin davranışları nasıl değişti			
Manisa Lisesi	Artı oldu unu düşünüyorum	17	24,6
	Azalı oldu unu düşünüyorum	49	71,0
	Değişmediğini düşünüyorum	3	4,3
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Artı oldu unu düşünüyorum	3	12,5
	Azalı oldu unu düşünüyorum	19	79,2
	Değişmediğini düşünüyorum	2	8,3
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Artı oldu unu düşünüyorum	21	36,8
	Azalı oldu unu düşünüyorum	35	61,4
	Değişmediğini düşünüyorum	1	1,8
	Toplam	57	100,0
Genel Toplam	Artı oldu unu düşünüyorum	41	27,3
	Azalı oldu unu düşünüyorum	103	68,7
	Değişmediğini düşünüyorum	6	4,0
	Toplam	150	100,0

Akran gönüllülerinin sigara içen öğretmenlerinin sigara içme davranışlarında %68,7 oranında azalma olduğunu düşünmektedir ($p>0,05$) (Tablo 25).

Tablo 26. Akran Gönüllülerinin E itim Çalı malarının Devamı le İgili Görü lerinin Yüzde Da ılımı

		Sayı*	(%)
E itim çalı malarının devam etmesini ister misin?			
Manisa Lisesi	Evet	67	97,1
	Hayır	2	2,9
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Evet	22	91,7
	Hayır	2	8,3
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Evet	52	85,5
	Hayır	3	5,5
	Toplam	55	94,5
Genel Toplam	Evet	141	95,3
	Hayır	7	4,7
	Toplam	148	100,0

*2 ki inin verisi bulunmamaktadır.

Akran e itimi programında akran e itimlerinde gönüllü olarak çalı mak isteyen ö rencilerin %95.3'ü e itim çalı malarının devamını istemi tir($p>0,05$) (Tablo 26).

Tablo 27. Akran Gönüllülerinin Yeniden Aktif Olarak E itim Çalı malarına Katılmaları le İgili Görü lerinin Yüzde Da ılımı

		(n)*	(%)
Yeniden aktif olarak yer almak ister misin?			
Manisa Lisesi	Evet	61	88,4
	Hayır	8	11,6
	Toplam	69	100,0
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Evet	20	83,3
	Hayır	4	16,7
	Toplam	24	100,0
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Evet	46	80,7
	Hayır	9	15,6
	Toplam	55	100,0
Genel Toplam	Evet	127	85,8
	Hayır	21	14,2
	Toplam	148	100,0

*2 ki inin verisi bulunmamaktadır.

Akran e itimi programında akran e itimlerinde gönüllü olarak çalı mak isteyen ö rencilerin %85.8'i ba ka bir programda yeniden aktif olarak rol almayı istemi tir ($p>0,05$) (Tablo 27).

3.4 S GARA KONUSUNDA AKRAN E T M PROGRAMININ SONUÇ DE ERLEND RMES LE LG L BULGULAR

3.4.1 Ara tırma Grubunun Tanımlayıcı Özellikleri le lgili Bulgular

Tablo 28. Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara Kullanma Durumlarının Da ılımı

	Kontrol (n=1753)	Giri im (n=1786)	
Önceki Yıl Sigara			
çme Durumu	%	%	
Hiç içmemi	66,8	64,7	
Denemi	24,5	25,0	
Az içiyor (hafta 1 sigara)	3,1	3,0	p=0,205
Fazla içiyor(hafta 1 sigara)	5,6	7,3	
Toplam	100,0	100,0	

Ara tırma gruplarının önceki yıl sigara içme durumları ile ilgili verilere bakıldı ında kontrol grubunun önceki yıl sigara içme durumuna bakıldı ında %66,8'inin hiç içmemi oldu u, %24,5'inin denemi oldu u,%3,1'inin az içti i,%5,6'sının fazla içti i görülmektedir. Giri im grubunda ise bu oranlar sırasıyla % 64,7,%25,0 %3,0,%7,3 oldu u görülmektedir ($p>0,05$) (Tablo 28).

Tablo 29. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Göre Cinsiyet Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	Cinsiyet	Kontrol	Girişim	
		%	%	
Hiç içmemi		(n=1131)	(n=1155)	
	Erkek	50,0	46,6	p=0,106
	Kız	50,0	53,4	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi		(n=421)	(n=446)	
	Erkek	52,7	42,8	p=0,004
	Kız	47,3	57,2	
	Toplam	100,0	100,0	
Az içiyor(hafta 1 sigara)		(n=406)	(n=383)	
	Erkek	45,8	42,0	p=0,056
	Kız	54,2	58,0	
	Toplam	100,0	100,0	
Fazla(hafta 1 sigara)		(n=1699) *	(n=1786)	
	Erkek	52,5	46,6	p=0,036
	Kız	47,5	53,4	
	Toplam	100,0	100,0	
Toplam		(n=1699)	(n=1786)	
	Erkek	52,5	46,6	p=0,001
	Kız	47,5	53,4	
	Toplam	100,0	100,0	

*Kontrol grubuna ait 54 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %52,2'si erkek, %47,5'i kızdır. Girişim grubunda ise bu oranlar sırasıyla %46,6 ve %53,4'tür ($p < 0,05$). Önceki yıl sigarayı hiç içmemi olanlarda kontrol ve girişim gruplarında erkek oranları benzerken ($p > 0,05$), sigarayı denemi ve fazla içen gruplarda kontrol grubunda erkek oranı daha fazladır. ($p < 0,05$) (Tablo 29).

Tablo 30. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Göre Yaş Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	Yaş grubu (n)	Kontrol	Girişim	
		%	%	
		(n=1161)	(n=1155)	
Hiç içmemi	15 yaş ve altı	36,0	26,1	p=0,000
	16 yaş	32,8	38,4	
	17 ve üzeri	31,2	35,6	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi		(n=424)	(n=446)	
	15 yaş ve altı	27,4	21,1	p=0,077
	16 yaş	34,2	39,2	
	17 ve üzeri	38,4	39,7	
Toplam	100,0	100,0		
Az içiyor (hafta 1 sigara)		(n=54)	(n=54)	
	15 yaş ve altı	25,9	7,4	p=0,025
	16 yaş	31,5	31,5	
	17 ve üzeri	42,6	61,1	
Toplam	100,0	100,0		
Fazla (hafta 1 sigara)		(n=98)	(n=131)	
	15 yaş ve altı	17,3	9,9	p=0,129
	16 yaş	32,7	28,2	
	17 ve üzeri	50,0	61,8	
Toplam	100,0	100,0		
Toplam		(n=1737) *	(n=1786)	
	15 yaş ve altı	32,5	23,1	p=0,001
	16 yaş	33,1	37,6	
	17 ve üzeri	34,4	39,3	
Toplam	100,0	100,0		

*Kontrol grubuna ait 16 kişinin yaşı verisi bulunmamaktadır.

*14 yaş ve altında bulunan 19 kişi 15 yaş ve altı grup içinde, 18 yaş ve üzerinde bulunan 207 kişi 17 yaş ve üzeri gruba dahil edilmiştir.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %32,5'i 15 yaş ve altı grubundadır. Girişim grubunda ise bu oran %23,1'dir ($p<0,05$). Önceki yıl sigarayı hiç içmemi 15 yaş ve altında olan gençlerin oranı kontrol grubunda %36,0 iken, bu oran girişim grubunda %26,1'dir. Önceki yıl sigarayı az içenlerde 15 yaş ve altı gençler kontrol grubunda %32,5 iken bu oran girişim grubunda %23,1'dir ($p<0,05$) (Tablo 30).

Tablo 31. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Devam Ettikleri Sınıf Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	Sınıf(n)	Kontrol	Girişim	
		%	%	
		(n=1161)	(n=1155)	
Hiç içmeme	9.sınıf	47,7	36,1	p=0,001
	10.sınıf	30,7	33,4	
	11.sınıf	21,6	30,5	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=424)	(n=446)	
Denemi	9. sınıf	44,6	30,7	p=0,001
	10. sınıf	29,7	38,3	
	11. sınıf	25,7	30,9	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=54)	(n=54)	
Az içiyor (hafta 1 sigara)	9.sınıf	40,7	31,5	p=0,508
	10.sınıf	31,5	31,5	
	11.sınıf	27,8	37,0	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=98)	(n=131)	
Fazla (hafta 1 sigara)	9.sınıf(n=1406)	35,7	26,0	p=0,007
	10.sınıf(n=1153)	40,8	30,5	
	11. sınıf(n=965)	23,5	43,5	
	Toplam(n=3524)	100,0	100,0	
		(n=1737) *	(n=1786)	
Toplam	9.sınıf(n=1406)	46,1	33,9	p=0,001
	10.sınıf(n=1153)	31,0	34,4	
	11. sınıf(n=965)	22,9	31,7	
	Toplam(n=3524)	100,0	100,0	

*Kontrol grubuna ait 16 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %46,1'i 9. sınıfta, girişim grubunda yer alan gençlerin ise %34,4'ü 10. sınıftadır (p<0,05). Daha önce sigarayı hiç içmeme 9.sınıf öğrencilerinin oranı kontrol grubunda %47,7 iken girişim grubunda %36,1'dir (p<0,05). Önceki yıl sigarayı denemi 9.sınıf öğrencilerinin oranı %44,6 iken girişim grubunda bu oran %30,7'dir (p<0,05) (Tablo 31).

Tablo 32 . Giri im ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara ıme Durumuna Anne E itim Düzeyi Da ılımı

		Kontrol	Giri im	
Önceki yıl sigara ıme durumu	Anne e itimi (n)	%	%	
		(n=1157)	(n=1155)	
Hiç ımemi	Okuryazar de il/okuryazar/ilkokul	76,1	72,8	p=0,074
	Lise ve üzeri	23,9	27,2	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=425)	(n=446)	
Denemi	Okuryazar de il/okuryazar/ilkokul	78,1	73,5	p=0,115
	Lise ve üzeri	21,9	26,5	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=54)	(n=54)	
Az ıçıyor (hafta 1 sigara)	Okuryazar de il/okuryazar/ilkokul	81,5	75,9	p=0,481
	Lise ve üzeri	18,5	24,1	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=97) *	(n=131)	
Fazla (hafta 1 sigara)	Okuryazar de il/okuryazar/ilkokul	63,9	61,8	p=0,747
	Lise ve üzeri	36,1	38,2	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=1733) *	(n=1786)	
Toplam	Okuryazar de il/okuryazar/ilkokul	76,1	72,3	p=0,011
	Lise ve üzeri	23,9	27,7	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 20 ki inin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %76,1'nin annesinin e itim düzeyi okuryazar de il, okuryazar, ilkokul, %23,9'nun lise ve üzeridir. Giri im grubunda ise bu oranlar sırasıyla %72,3 ve %27,7'dir (p<0,05)(Tablo 32)

Tablo 33. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Baba Eğitim Düzeyi Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	Baba eğitimi(n)	Kontrol	Girişim	
		(n=1161)	(n=1154)	
		%	%	
Hiç içmemi	Okuryazar değil/okuryazar/ilkokul	59,3	54,9	p=0,036
	Lise ve üzeri	40,7	45,1	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi	Okuryazar değil/okuryazar/ilkokul	63,7	52,9	p=0,001
	Lise ve üzeri	36,3	47,1	
	Toplam	100,0	100,0	
Az içiyor (hafta 1 sigara)	Okuryazar değil/okuryazar/ilkokul	59,3	63,0	p=0,693
	Lise ve üzeri	40,7	37,0	
	Toplam	100,0	100,0	
Fazla (hafta 1 sigara)	Okuryazar değil/okuryazar/ilkokul	44,3	51,1	p=0,309
	Lise ve üzeri	55,7	48,9	
	Toplam	100,0	100,0	
Toplam	Okuryazar değil/okuryazar/ilkokul	59,5	54,4	p=0,002
	Lise ve üzeri	40,5	45,6	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 17, girişim grubuna ait 1 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %59,5'nin babasının eğitim düzeyi okuryazar değil, okuryazar ve ilkokul,%40,5'i lise ve üzerindedir. Girişim grubunda ise bu oranlar sırasıyla %54,4 ve %45,6'dır (p<0,05).Girişim ve kontrol gruplarında önceki yıl sigarayı hiç içmemi ve denemi gençlerde baba eğitimi daha yüksek oranda okuryazar değil,okuryazar ve ilkokul düzeyindedir(p<0,05)(Tablo 33).

Tablo 34. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Sosyal Sınıf Dağılımı

		Kontrol	Girişim		
Önceki yıl sigara içme durumu	Sosyal sınıf(n)	%	%		
Hiç içmemi	Alt sosyal sınıf	(n=1132) 51,1	(n=1155) 54,7	p=0,087	
	Üst sosyal sınıf	48,9	45,3		
	Toplam	100,0	100,0		
Denemi	Alt sosyal sınıf	(n=411) 52,8	(n=446) 57,6	p=0,156	
	Üst sosyal sınıf	47,2	42,4		
	Toplam	100,0	100,0		
Az içiyor (hafta 1 sigara)	Alt sosyal sınıf	(n=54) 54,7	(n=54) 57,4	p =0,779	
	Üst sosyal sınıf	45,3	42,6		
	Toplam	100,0	100,0		
Fazla (hafta 1 sigara)	Alt sosyal sınıf	(n=93) 40,9	(n=131) 42,7	p=0,778	
	Üst sosyal sınıf	59,1	57,3		
	Toplam	100,0	100,0		
Toplam	Alt sosyal sınıf	(n=1689) * 51,1	(n=1786) * 54,7	p=0,036	
	Üst sosyal sınıf	48,9	45,3		
	Toplam	100,0	100,0		

* Kontrol grubuna ait 64 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %51,1'i alt sosyal sınıfta, %48,9'u üst sosyal sınıfta yer almaktadır ($p < 0,05$). Girişim grubunda bu oranlar sırasıyla %54,7 ve %45,3'tür. Önceki yıl sigarayı içme durumuna bakıldığında tüm gruplarda girişim ve kontrol gruplarında sosyal sınıf dağılımının benzer olduğu görülmektedir ($p > 0,05$) (Tablo 34).

Tablo 35. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Spor Aktivitelerine Katılım Dağılımı

		Kontrol	Girişim	
Önceki yıl sigara içme durumu	Spor Aktivitesi(n)	%	%	
Hiç içmemi		(n=1152)	(n=1153)	
	Hayır/Haftada 1gün	71,6	69,6	p =0,299
	Haftada 2 gün/Haftada 3-6 gün/Her gün	28,4	30,4	
	Toplam	100,0	100,0	
	(n=420)	(n=445)		
Denemi	Hayır/Haftada 1gün	68,8	75,5	p =0,028
	Haftada 2 gün/Haftada 3-6 gün/Her gün	31,2	24,5	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=53)	(n=54)	
Az içiyor (hafta 1 sigara)	Hayır/Haftada 1gün	60,4	75,9	p =0,084
	Haftada 2 gün/Haftada 3-6 gün/Her gün	39,6	24,1	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=96)	(n=131)	
Fazla (hafta 1 sigara)	Hayır/Haftada 1gün	71,9	64,9	p =0,265
	Haftada 2 gün/Haftada 3-6 gün/Her gün	28,1	35,1	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=1721) *	(n=1783) *	
Genel Toplam	Hayır/Haftada 1gün	70,6	70,9	p=0,820
	Haftada 2 gün/Haftada 3-6 gün/Her gün	29,4	29,1	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 32, girişim grubuna ait 3 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %70,6'sı hiç veya haftada 1 günden fazla spor yaparken,%29,4'ü haftada 2 gün, 3-6 gün veya her gün spor yapmaktadır. Giri im grubunda bu oranlar sırasıyla %70,9 ve %29,1'dir ($p>0,05$). Önceki yıl sigarayı denemi gençlerden hiç ve haftada bir gün spor yapanların oranı kontrol grubunda %68,8 iken,giri im grubunda bu oran %75,5'tir ($p<0,05$) (Tablo 35).

Tablo 36. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Spor Dışı Organize Faaliyetlere (müzik,tiyatro,satranç) Katılım Dağılımı

		Kontrol	Girişim	
Önceki yıl sigara içme durumu	Spor dışı Aktivitesi(n)	%	%	
Hiç içmemi		(n=1149)	(n=1153)	
	Hayır/Haftada 1gün	86,9	88,4	p =0,296
	Haftada 2 gün/			
	Haftada 3-6 gün/	13,1	11,6	
	Her gün			
Toplam	100,0	100,0		
Denemi		(n=422)	(n=446)	
	Hayır/Haftada 1gün	90,8	87,7	p =0,143
	Haftada 2 gün/			
	Haftada 3-6 gün/	9,2	12,3	
	Her gün			
Toplam	100,0	100,0		
Az içiyor (hafta 1 sigara)		(n=53)	(n=54)	
	Hayır/Haftada 1gün	84,9	75,9	p =0,242
	Haftada 2 gün/			
	Haftada 3-6 gün/	15,1	24,1	
	Her gün			
Toplam	100,0	100,0		
Fazla (hafta 1 sigara)		(n=97)	(n=131)	
	Hayır/Haftada 1gün	78,4	80,9	p =0,633
	Haftada 2 gün/			
	Haftada 3-6 gün/	21,6	19,1	
	Her gün			
Toplam	100,0	100,0		
Genel Toplam		(n=1721) *	(n=1784) *	
	Hayır/Haftada 1gün	87,3	87,3	p =0,959
	Haftada 2 gün/			
	Haftada 3-6 gün/	12,7	12,7	
	Her gün			
Toplam	100,0	100,0		

* Kontrol grubuna 32, girişim grubuna ait 3 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %87,3'ü hiç veya haftada 1 gün spor dışı aktivite yaparken, %12,7'si haftada 2 gün, 3-6 gün, her gün yapmaktadır(p>0,05). Önceki yıl hiç içmemi , denemi , az ve fazla içenlerde girişim ve kontrol gruplarında haftada 2 gün, 3-6 gün veya her gün spor

yapanların oranı fazladır($p>0,05$)(Tablo 36).

Tablo 37. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Okul Başarıları Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	Okul başarıları(n)	Kontrol	Girişim	
		(n=1147)	(n=1154)	
		%	%	
Hiç içmemi	Çok iyi/iyi	65,2	63,9	$p = 0,499$
	Orta/ ortadan kötü	34,8	36,1	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi	Çok iyi/iyi	55,5	48,9	$p = 0,053$
	Orta/ortadan kötü	44,5	51,1	
	Toplam	100,0	100,0	
Az içiyor (hafta 1 sigara)	Çok iyi/iyi	38,5	46,3	$p = 0,415$
	Orta/ortadan kötü	61,5	53,7	
	Toplam	100,0	100,0	
Fazla (hafta 1 sigara)	Çok iyi/iyi	33,3	43,5	$p = 0,121$
	Orta/ortadan kötü	66,7	56,5	
	Toplam	100,0	100,0	
Genel Toplam		(n=1717)*	(n=1785)*	$p = 0,201$
	Çok iyi/iyi	60,2	58,1	
	Orta/ortadan kötü	39,8	41,9	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 36, girişim grubuna ait 1 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %60,2'sinin okul başarıları çok iyi ve iyi,%39,8'nin orta ve ortadan kötüdür ($p<0,05$). Girişim grubunda bu oranlar sırasıyla %58,1 ve %41,9'dur. Daha önce sigarayı hiç içmemi ve denemilerde girişim ve kontrol gruplarında çok iyi ve iyi olanların oranı benzerdir ($p>0,05$).

Tablo 38. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Okul Yaşamı Hakkındaki Hissettiklerinin Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	Okul yaşı(n)	Kontrol	Girişim	
		(n=1154)	(n=1154)	
		%	%	
Hiç içmemi	Çok seviyor	86,5	85,2	p =0,274
	Bir kısmını seviyor	10,2	10,2	
	Sevmiyor	3,3	4,6	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi	Çok seviyor	80,7	81,4	p =0,161
	Bir kısmını seviyor	15,7	12,8	
	Sevmiyor	3,6	5,8	
	Toplam	100,0	100,0	
Az içiyor(hafta 1 sigara)	Çok seviyor	75,5	59,3	p =0,118
	Bir kısmını seviyor	18,9	24,1	
	Sevmiyor	5,7	16,7	
	Toplam	100,0	100,0	
Fazla(hafta 1 sigara)	Çok seviyor	70,8	69,5	p =0,885
	Bir kısmını seviyor	16,7	19,1	
	Sevmiyor	12,5	11,5	
Genel Toplam	Çok seviyor	83,9	82,3	p =0,043
	Bir kısmını seviyor	12,2	11,9	
	Sevmiyor	3,9	5,8	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 30, girişim grubuna ait 1 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan öğrencilerin %83,9'u çok seviyor, %12,2'si bir kısmını seviyor, %3,9'u sevmiyor iken bu oranlar girişim grubunda sırasıyla %82,3, %12,1 ve %4,9'dur (p<0,05) (Tablo 38).

Tablo 39. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Annelerinin Sigara İçme Sıklıklarının Dağılımı

		Kontrol	Girişim	
Önceki yıl sigara içme durumu	Annenin sigara içme durumu(n)	%	%	
		(n=1153)	(n=1154)	
Hiç içmeme	Sigara içmez	77,5	76,0	p =0,381
	Her gün/bazen içer	22,5	24,0	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=420)	(n=446)	
Denemi	Sigara içmez	69,2	75,9	p =0,296
	Her gün/bazen içer	30,8	24,1	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=52)	(n=54)	
Az içiyor (hafta 1 sigara)	Sigara içmez	69,2	75,9	p =0,440
	Her gün/bazen içer	30,8	24,1	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=97)	(n=131)	
Fazla (hafta 1 sigara)	Sigara içmez	59,8	63,4	p =0,584
	Her gün/bazen içer	40,2	36,6	
	Toplam	100,0	100,0	
		(n=1722)*	(n=1785)*	
Genel Toplam	Sigara içmez	75,4	73,7	p =0,262
	Her gün/bazen içer	24,6	26,3	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 31, girişim grubuna ait 1 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %75,4'nün annesi sigara içmez, %24,6'sının annesi her gün veya bazen sigara içmektedir. Girişim grubunda ise bu oranlar sırasıyla %73,7 ve %26,3'tür ($p>0,05$). Önceki yıl sigarayı hiç içmeme, denemi, az ve fazla içenlerde kontrol ve girişim gruplarında sigara içmeyenlerin oranı benzerdir ($p>0,05$) (Tablo 39).

Tablo 40. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Babalarının Sigara İçme Sıklıklarının Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	Babanın sigara içme durumu(n)	Kontrol	Girişim	
		%	%	
Hiç içmeme	Sigara içmez	(n=1146) 43,9	(n=1153) 45,3	p =0,505
	Her gün/bazen içer	56,1	54,7	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi	Sigara içmez	(n=413) 41,4	(n=446) 38,8	p =0,434
	Her gün/bazen içer	58,6	61,2	
	Toplam	100,0	100,0	
Az içiyor (hafta 1 sigara)	Sigara içmez	(n=53) 32,1	(n=54) 33,3	p =0,890
	Her gün/bazen içer	67,9	66,7	
	Toplam	100,0	100,0	
Fazla (hafta 1 sigara)	Sigara içmez	(n=94) 30,9	(n=131) 34,4	p =0,582
	Her gün/bazen içer	69,1	65,6	
	Toplam	100,0	100,0	
Genel Toplam	Sigara içmez	(n=1706)* 42,2	(n=1784)* 42,5	p = 0,865
	Her gün/bazen içer	57,8	57,5	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 47, girişim grubuna ait 2 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %42,2'si babası sigara içmez, %57,8'i her gün veya bazen sigara içer. Girişim grubunda bu oranlar sırasıyla %42,5 ve %57,5'dir($p>0,05$). Önceki yıl sigarayı hiç içmeme, denemi, az ve fazla içenlerde babalarının sigara içme durumları girişim ve kontrol gruplarında benzerdir($p>0,05$)(Tablo 40).

Tablo 41. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna En Yakın Arkadaşlarının Sigara İçme Sıklıklarının Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	En yakın arkadaşlarının sigara içme durumu(n)	Kontrol	Girişim	
		%	%	
Hiç içmemi		(n=1123)	(n=1155)	p=0,745
	Hiçbiri içmiyor	48,8	47,3	
	Çok azı içiyor	34,6	36,0	
	Yarısı/hepsi içiyor	16,6	16,7	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi		(n=111)	(n=136)	p=0,412
	Hiçbiri içmiyor	30,3	27,4	
	Çok azı içiyor	43,3	42,2	
	Yarısı/hepsi içiyor	26,7	30,5	
	Toplam	100,0	100,0	
Az içiyor (hafta 1 sigara)		(n=54)	(n=54)	p=0,806
	Hiçbiri içmiyor	9,3	7,4	
	Çok azı içiyor	29,6	35,2	
	Yarısı/hepsi içiyor	61,1	57,4	
	Toplam	100,0	100,0	
Fazla (hafta 1 sigara)		(n=96)	(n=131)	p=0,142
	Hiçbiri içmiyor	8,3	8,4	
	Çok azı içiyor	14,6	25,2	
	Yarısı/hepsi içiyor	77,1	66,4	
	Toplam	100,0	100,0	
Genel Toplam		(n=1689)*	(n=1786)*	p=0,339
	Hiçbiri içmiyor	40,7	38,2	
	Çok azı içiyor	35,4	36,7	
	Yarısı/hepsi içiyor	23,9	25,0	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 64 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin arkadaşlarının %40,7'sinin hiçbiri, %35,4'ünün çok azı, %23,9'nun yarısı veya hepsi sigara içmektedir. Girişim grubunda bu oranlar sırasıyla %38,2, %36,7 ve %25,0'dır (p>0,05). Önceki yıl sigara hiç içmemi lerde, denemi lerde az ve fazla içenlerde girişim ve kontrol gruplarında bu oranlar benzerdir (p>0,05) (Tablo41).

Tablo 42 . Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Alkol Kullanma Sıklıklarının Dağılımı

		Kontrol	Girişim	
Önceki yıl sigara içme durumu		%	%	
	Alkol kullanma durumu(n)	(n=1039)	(n=1155)	
Hiç içmemi	Hiç/nadiren/ayda bir veya birkaç kez	98,1	98,4	p=0,511
	Haftada bir veya birkaç/her gün	1,9	1,6	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi	Hiç/nadiren/ayda bir veya birkaç kez	97,4	97,1	p=0,786
	Haftada bir veya birkaç/her gün	2,6	2,9	
	Toplam	100,0	100,0	
Az içiyor (hafta 1 sigara)	Hiç/nadiren/ayda bir veya birkaç kez	92,6	92,6	p=0,642
	Haftada bir veya birkaç/her gün	7,4	7,4	
	Toplam	100,0	100,0	
Fazla (hafta 1 sigara)	Hiç/nadiren/ayda bir veya birkaç kez	78,7	83,2	p=0,395
	Haftada bir veya birkaç/her gün	21,3	16,8	
	Toplam	100,0	100,0	
Genel Toplam	Hiç/nadiren/ayda bir veya birkaç kez	96,6	96,8	p=0,691
	Haftada bir veya birkaç/her gün	3,4	3,2	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 182 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %96,6'sı hiç, nadiren, ayda bir veya birkaç kez,%3,4'ü haftada bir veya birkaç veya her gün alkol kullanmaktadır(p>0,05). Girişim grubunda bu oranlar sırasıyla %96,8 ve %3,2'dir.Önceki yıl sigara hiç içmemi , denemi , az ve fazla içenlerde girişim

ve kontrol grubunda hiç, nadiren, ayda bir veya birkaç kez içenlerin oranı fazladır($p>0,05$)(Tablo 42).

Tablo 43. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna En Yakın Arkadaşlarının Alkol Kullanma Sıklıklarının Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	En yakın arkadaşlarının Alkol Kullanma Sıklığı (n)	Kontrol	Girişim	
		%	%	
Hiç içmemi		(n=1146)	(n=1155)	p=0,646
	Hiç/nadiren/ayda bir veya birkaç kez	95,7	96,1	
	Haftada bir veya birkaç/her gün	4,3	3,9	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi		(n=427)	(n=446)	p=0,041
	Hiç/nadiren/ayda bir veya birkaç kez	95,3	91,9	
	Haftada bir veya birkaç/her gün	4,7	8,1	
	Toplam	100,0	100,0	
Az içiyor (hafta 1 sigara)		(n=54)	(n=54)	p=0,800
	Hiç/nadiren/ayda bir veya birkaç kez	83,3	81,5	
	Haftada bir veya birkaç/her gün	16,7	18,5	
	Toplam	100,0	100,0	
Fazla (hafta 1 sigara)		(n=99)	(n=131)	p=0,781
	Hiç/nadiren/ayda bir veya birkaç kez	74,7	76,3	
	Haftada bir veya birkaç/her gün	25,3	23,7	
	Toplam	100,0	100,0	
Genel Toplam		(n=1726)*	(n=1786)*	p=0,296
	Hiç/nadiren/ayda bir veya birkaç kez	94,0	93,2	
	Haftada bir veya birkaç/her gün	6,0	6,8	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 27 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin yakın arkadaşlarının %94,0'nın hiç, nadiren, ayda bir veya birkaç kez, %6,0'ı haftada bir veya birkaç gün veya

her gün alkol kullanmaktadır. Girişim grubunda bu oran %93,2 ve %6,8'dir (p>0,05) Önceki yıl sigarayı denemilerde yakın arkadaşlarının alkol kullanma sıklığı kontrol grubunda %95,3 iken, %91,9'dur (p<0,05) (Tablo 43).

Tablo 44. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Geçen Ders Yılı İçinde Sigaranın Zararları Konusunda Bilgi Alma Sıklıklarının Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	Derste bilgi alma durumu(n)	Kontrol	Girişim	p
		(n=1148)	(n=1120)	
		%	%	
Hiç içmemi	Hayır	30,7	29,8	p=0,663
	Evet	69,3	70,2	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi	Hayır	31,8	35,1	p=0,313
	Evet	68,2	64,9	
	Toplam	100,0	100,0	
Az içiyor (hafta 1 sigara)	Hayır	20,4	43,4	p=0,011
	Evet	79,6	56,6	
	Toplam	100,0	100,0	
Fazla (hafta 1 sigara)	Hayır	35,1	31,0	p=0,521
	Evet	64,9	69,0	
	Toplam	100,0	100,0	
Genel Toplam	Hayır	30,9	31,7	p=0,619
	Evet	69,1	68,3	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 36, girişim grubuna ait 42 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %30,9'u bilgi almadıklarını, %69,1'i bilgi aldıklarını söylemektedir. Girişim grubunda bu oranlar sırasıyla %31,7 ve %68,3'tür (p>0,05). Önceki yıl az içenlerde derste bilgi alma durumu kontrol grubunda %79,6 iken girişim grubunda %56,6'dır (p>0,05) (Tablo 44).

Tablo 45. Girişim ve Kontrol Gruplarının Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Son Bir Yılda E-İtım Çalışmaları ile İlgili Düzüncelerinin Sıklıklarının Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	E-İtım Çalışmaları ile İlgili Düzünceleri	Kontrol	Girişim	
		%	%	
Hiç içmemi		(n=1109)	(n=1114)	p=0,001
	Benzer	56,0	59,0	
	Daha fazla	19,0	22,2	
	Daha az	25,0	18,9	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi		(n=407)	(n=437)	p=0,007
	Benzer	59,2	65,9	
	Daha fazla	18,2	19,9	
	Daha az	22,6	14,2	
	Toplam	100,0	100,0	
Az içiyor(hafta 1 sigara)		(n=53)	(n=52)	p=0,065
	Benzer	41,5	59,6	
	Daha fazla	18,9	21,2	
	Daha az	39,6	19,2	
	Toplam	100,0	100,0	
Fazla(hafta 1 sigara)		(n=409)	(n=367)	p=0,210
	Benzer	56,3	48,8	
	Daha fazla	14,6	24,0	
	Daha az	29,2	27,1	
	Toplam	100,0	100,0	
Genel Toplam		(n=1665)*	(n=1732)*	p=0,001
	Benzer	56,3	60,0	
	Daha fazla	18,6	21,7	
	Daha az	25,1	18,3	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 88, girişim grubuna ait 54 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %56,3'ü benzer %18,6'sı daha fazla,%25,1'i son bir yılda e-İtım çalışmalarını daha az bulmaktadır. Girişim grubunda bu oranlar sırasıyla %60,0, %21,7 ve %18,3'tür (p<0,05). Önceki yıl sigara hiç içmemi ve denemi lerde kontrol ve girişim gruplarında son bir yılda e-İtım çalışmalarını benzer bulanların oranı fazladır (p<0,05). (Tablo 45).

Tablo 46. Girişim ve Kontrol Gruplarındaki Önceki Yıl Sigara İçme Durumuna Gençlerin Son Bir Yılda Arkadaşlarıyla Sigaranın Zararları Hakkında Konuşma Sıklıklarının Dağılımı

Önceki yıl sigara içme durumu	Sigaranın zararları hakkında konuşma durumu	Kontrol	Girişim	p
		%	%	
Hiç içmemi		(n=1127)	(n=1112)	p=0,977
	Hayır	51,2	51,3	
	Evet	48,8	48,7	
	Toplam	100,0	100,0	
Denemi		(n=414)	(n=436)	p =0,016
	Hayır	49,8	58,0	
	Evet	50,2	42,0	
	Toplam	100,0	100,0	
Az içiyor(hafta 1 sigara)		(n=52)	(n=52)	p =0,003
	Hayır	44,2	73,1	
	Evet	55,8	26,9	
	Toplam	100,0	100,0	
Fazla(hafta 1 sigara)		(n=96)	(n=130)	p =0,359
	Hayır	56,3	62,3	
	Evet	43,8	37,7	
	Toplam	100,0	100,0	
Genel Toplam		(n=1689)*	(n=1730)*	p=0,039
	Hayır	50,9	54,5	
	Evet	49,1	45,5	
	Toplam	100,0	100,0	

* Kontrol grubuna ait 64, girişim grubuna ait 56 kişinin verisi bulunmamaktadır.

Kontrol grubunda yer alan gençlerin %49,1'i arkadaşlarıyla konuştu u belirtirken %50,9'u konuşmamı tır. Girişim grubunda bu oranlar sırasıyla %54,5 ve %45,5'tir(p<0,05). Önceki yıl az içenlerde arkadaşlarıyla konuşanlar kontrol grubunda %55,8 iken, girişim grubunda %26,9'dur (p<0,05) (Tablo 46).

Tablo 47. Girişim ve Kontrol Gruplarının Bir Yıl Sonraki Sigara Kullanma Durumlarının Dağılımı

	Kontrol	Girişim	
	% (n=1753)	% (n=1786)	
Hiç içmemi	62,5	60,2	
Denemi	27,0	27,6	
Az içiyor (hafta 1 sigara)	1,2	0,7	p =0,039
Fazla içiyor(hafta 1 sigara)	9,3	11,5	
Toplam	100,0	100,0	

Önceki yıl hiç sigara içmemi olan gençlerde bir yıl sonrasında sigara içme insidansı kontrol grubunda %62,5 olup, girişim grubunda bu hız %60,2'dir. Önceki yıl sigarayı denemi olanlarda bir yıl sonraki sigara içme insidansı kontrol grubunda %27,0 olup, girişim grubunda bu hız %27,6'dır. Önceki yıl haftada 1 sigaradan daha az sigara içenlerde sigara içme oranı kontrol grubunda %1,2, girişim grubunda %0,7, önceki yıl haftada 1 sigaradan daha fazla sigara içenlerde sigara içme oranı kontrol grubunda %9,3, girişim grubunda %11,5'dir (p<0,05) (Tablo 47).

3.5. SİGARA KONUSUNDA AKRAN ETKİMLERİNİN İLE İLGİLİ BULGULAR

Sigara konusunda akran etkisinin etkinliği ile ilgili bulgular kontrol ve girişim gruplarında sigara içme oranları ile sigarayı deneme hızlarının karşılaştırılması şeklinde değerlendirilmiştir. Gereç ve yöntem bölümünde de bahsedildiği gibi sigara içenlerin tümü haftada en az 1 sigara içtiğinden sigara içen oranları ile ilgili bulgular düzenli sigara içme bulguları ile aynıdır. Ayrıca ara tırma sonrasında sigarayı bırakan öğrencilerin olmaması bırakanların da kısa dönemli sigarayı bırakmaları sebebiyle bu bölümde sunum yapılmamıştır.

3.5.1. GİRİM VE KONTROL GRUPLARINDA SİGARA İÇME ORANLARI

Tablo 48. Bir Yıl Önceki Sigara İçme Durumuna Göre Girişim ve Kontrol Gruplarında Araştırma Anında Sigara İçme Oranları

Bir Yıl Önceki Sigara İçme Durumu		Sigara içme			p Değeri*
		Evet	Hayır	Toplam	
Hiç içmemi	Kontrol(n=1171)	3,2	96,8	100,0	p=0,547
	Girişim(n=1155)	2,9	97,1	100,0	
	Toplam(n=2326)	3,1	96,9	100,0	
Denemi	Kontrol(n=429)	6,3	93,7	100,0	p=0,069
	Girişim(n=446)	9,4	90,6	100,0	
	Toplam(n=875)	7,9	92,1	100,0	
Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=54)	70,4	29,6	100,0	p=0,876
	Girişim(n=54)	72,2	27,8	100,0	
	Toplam(n=108)	71,3	28,7	100,0	
Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=99)	81,8	18,2	100,0	p=0,369
	Girişim(n=131)	77,9	22,1	100,0	
	Toplam(n=230)	79,6	20,4	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Daha önce hiç sigara içmemi olan gençlerde bir yıllık girişim dönemi sonunda sigara içme insidansı kontrol grubunda %3,2, girişim grubunda %2,9'dur($p>0,05$). Önceki yıl sigarayı denemi olanlarda bir yıl sonunda sigara içme oranı kontrol grubunda %6,3, girişim grubunda %9,4'dur ($p>0,05$). Önceki yıl haftada 1 sigaradan daha az sigara içenlerde sigara içme oranı kontrol grubunda %72,2, girişim grubunda %71,3 ($p>0,05$), önceki yıl haftada 1 sigaradan daha fazla sigara içenlerde sigara içme oranı kontrol grubunda %81,8, girişim grubunda %77,9'dur ($p>0,05$) (Tablo 48).

Tablo 49. Girişim ve Kontrol Gruplarında Bir Yıl Önce Hiç Sigara İçmemi lerde Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Bir Yıl Önceki Sigara İçme Durumu		Deneme			p De eri*
		Evet	Hayır	Toplam	
Hiç içmemi	Kontrol(n=1171)	3.2	96.8	100.0	p=0.397
	Girişim(n=1155)	3.9	96.1	100.0	
	Toplam(n=2326)	3.6	96.4	100.0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Daha önce hiç sigara içmemi olan gençlerde bir yıl sonunda sigarayı deneme insidansı kontrol grubunda %3,2 olup, girişim grubunda bu hız %3,9'dur ($p>0,05$) (Tablo 49).

3.5.2 BAZI ÖZELLİKLERE GÖRE SİGARA KONUSUNDA AKRAN ETKİNLİKLERİLE İLGİLİ BULGULAR

3.5.2.a. Girişim Ve Kontrol Gruplarında Bazı Özelliklere Göre Ara tırma Anında Sigara İçme Oranları

Bu bölümde sigara konusunda akran etkimi programının etkinli inin cinsiyet, ya , sınıf, anne etkimi, baba etkimi, sosyal sınıf, spor aktivitelerine katılım, spor dışı aktivitelere katılım, okul başarısı, okul yaşamını sevme, anne, baba ve yakın arkadaşlarının sigara içme durumu, alkol kullanma ve yakın arkadaşlarının alkol kullanımı gibi özelliklere göre farklılık gösterip göstermedi i tabakalı analizlerle de erlendirilmi tir.

Tablo 50. Giri im ve Kontrol Gruplarında Okul Tipine Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları

Okul	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				p De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Manisa Lisesi	Hiç içmemi	Kontrol(n=673)	4,2	95,8	100,0	p=0,205
		Giri im(n=518)	2,9	97,1	100,0	
		Toplam(n=1191)	3,6	96,4	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=248)	7,7	92,3	100,0	p=0,246
		Giri im(n=228)	10,5	89,5	100,0	
		Toplam(n=476)	9,0	91,0	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=29)	62,1	37,9	100,0	p=0,789
		Giri im(n=23)	65,2	34,8	100,0	
		Toplam(n=52)	63,5	36,5	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=54)	87,0	13,0	100,0	p=0,169
		Giri im(n=64)	79,7	20,3	100,0	
		Toplam(n=118)	83,1	16,9	100,0	
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Hiç içmemi	Kontrol(n=1274)	0,4	99,6	100,0	p=0,086
		Giri im(n=238)	2,5	97,5	100,0	
		Toplam(n=512)	1,4	98,6	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=115)	2,6	97,4	100,0	p=0,150
		Giri im(n=103)	6,8	93,2	100,0	
		Toplam(n=218)	4,6	95,4	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=12)	75,0	25,0	100,0	p=0,539
		Giri im(n=10)	60,0	40,0	100,0	
		Toplam(n=22)	68,2	31,8	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=24)	75,0	25,0	100,0	p=0,177
		Giri im(n=32)	87,5	12,5	100,0	
		Toplam(n=56)	82,1	17,9	100,0	
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Hiç içmemi	Kontrol(n=224)	4,0	96,0	100,0	p=0,782
		Giri im(n=399)	3,3	96,7	100,0	
		Toplam(n=623)	3,5	96,5	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=66)	7,6	92,4	100,0	p=0,230
		Giri im(n=115)	9,6	90,4	100,0	
		Toplam(n=181)	8,8	91,2	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=13)	84,6	15,4	100,0	p=0,346
		Giri im(n=21)	85,7	14,3	100,0	
		Toplam(n=34)	85,3	14,7	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=21)	76,2	23,8	100,0	p=0,617
		Giri im(n=35)	65,7	34,3	100,0	
		Toplam(n=56)	69,6	30,4	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Okul tiplerine göre akran etkisinin etkinli i kar ıla tırıldı ında Manisa Lisesi ve Polinas Anadolu Meslek Lisesinde daha önce hiç içmemi olanlarda sigaraya ba lama insidansının kontrol grubunda giri im grubuna göre biraz daha dü ük oldu u bulunmu tur (Manisa Lisesi ve Polinas Anadolu Meslek Lisesinde sırasıyla %4,2 ve %2,9 ve %4,0 ve %3,3, $p>0,05$). Cumhuriyet Anadolu Lisesinde ise hiç içmemi lerde giri im grubunda sigara içme oranının daha yüksek oldu u görölmektedir (%0,4 ve %2,5, $p>0,05$). Sigarayı önceki yıl denemi olanlarda ise her 3 lisede de giri im grubunda kontrol grubuna göre daha yüksek sigara içme hızları saptanmı tır ($p>0,05$). Önceki yıl az ve fazla içenlerde ise sigara içme oranlarının okul tipi veya giri im etkisi açısından belirli bir e ilim göstermedi i dikkat çekmektedir (Tablo 50).

Tablo 51. Girişim ve Kontrol Gruplarında Cinsiyete Göre Araştırma Anında Sigara İçme Oranları

Cinsiyet	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Araştırma anında sigara kullanıyor musun?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Kız	Hiç içmeme	Kontrol(n=566)	1,4	98,6	100,0	p=0,453
		Girişim(n=617)	1,0	99,0	100,0	
		Toplam(n=1183)	1,2	98,8	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=199)	7,5	92,5	100,0	p=0,779
		Girişim(n=255)	6,7	93,3	100,0	
		Toplam(n=454)	7,0	93,0	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=13)	53,8	46,2	100,0	p=0,169
		Girişim(n=23)	82,6	17,4	100,0	
		Toplam(n=36)	72,2	27,8	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=29)	82,8	17,2	100,0	p=0,210
		Girişim(n=58)	74,1	25,9	100,0	
		Toplam(n=87)	77,0	23,0	100,0	
Erkek	Hiç içmeme	Kontrol(n=565)	5,3	94,7	100,0	p=0,673
		Girişim(n=538)	5,2	94,8	100,0	
		Toplam(n=1103)	5,3	94,7	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=222)	5,4	94,6	100,0	p=0,005
		Girişim(n=191)	13,1	86,9	100,0	
		Toplam(n=413)	9,0	91,0	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=39)	76,9	23,1	100,0	p=0,254
		Girişim(n=31)	64,5	35,5	100,0	
		Toplam(n=70)	71,4	28,6	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=66)	81,8	18,2	100,0	p=0,898
		Girişim(n=73)	80,8	19,2	100,0	
		Toplam(n=139)	81,3	18,7	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Cinsiyete göre akran eğitiminin etkinliği karşılaştırıldığında kızlarda önceki yıl hiç içmeme olanlarda sigaraya bulaşma insidansının girişim grubunda kontrol grubuna göre biraz daha düşük olduğu (girişim ve kontrol grubunda sırasıyla %1,0 ve %1,4, $p>0,05$), erkeklerde ise bu hızların benzer olduğu (girişim ve kontrol grubunda sırasıyla 5,2 ve %5,3 $p>0,05$) görülmektedir. Önceki yıl denemi erkeklerde sigaraya bulaşma insidansı girişim grubunda kontrol grubuna göre anlamlı olarak daha yüksektir. (%13,1

ve%5,4; $p<0,05$) Önceki yıl az ve fazla sigara içenlerde ise sigara içme oranlarının cinsiyet veya girişimin etkisi açısından belli bir etkilim göstermediği dikkat çekmektedir (Tablo 51).

Tablo 52. Girişim ve Kontrol Gruplarında Yaş'a Göre Araştırma Anında Sigara İçme Oranları

Yaş	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Şu anda sigara kullanıyor musun?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
15 yaş altı	Hiç içmemi	Kontrol(n=418)	3,1	96,9	100,0	P=0,045
		Girişim(n=301)	0,7	99,3	100,0	
		Toplam(n=719)	2,1	97,9	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=116)	4,3	95,7	100,0	P=0,147
		Girişim(n=94)	9,6	90,4	100,0	
		Toplam(n=210)	6,7	93,3	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=14)	71,4	28,6	100,0	P=0,538
		Girişim(n=4)	50,0	50,0	100,0	
		Toplam(n=18)	66,7	33,3	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=17)	82,4	17,6	100,0	P=0,060
		Girişim(n=13)	53,8	46,2	100,0	
		Toplam(n=30)	70,0	30,0	100,0	
16 yaş	Hiç içmemi	Kontrol(n=381)	1,8	98,2	100,0	P=0,023
		Girişim(n=443)	5,2	94,8	100,0	
		Toplam(n=824)	3,6	96,4	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=145)	9,0	91,0	100,0	P=0,251
		Girişim(n=175)	5,7	94,3	100,0	
		Toplam(n=320)	7,2	92,8	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=17)	70,6	29,4	100,0	P=0,533
		Girişim(n=17)	58,8	41,2	100,0	
		Toplam(n=34)	64,7	35,3	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=32)	75,0	25,0	100,0	P=0,738
		Girişim(n=37)	78,4	21,6	100,0	
		Toplam(n=69)	76,8	23,2	100,0	
17 yaş ve üzeri	Hiç içmemi	Kontrol(n=362)	5,0	95,0	100,0	P=0,053
		Girişim(n=411)	2,2	97,8	100,0	
		Toplam(n=773)	3,5	96,5	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=163)	4,9	95,1	100,0	P=0,006
		Girişim(n=177)	13,0	87,0	100,0	
		Toplam(n=340)	9,1	90,9	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=23)	69,6	30,4	100,0	P=0,515
		Girişim(n=33)	81,8	18,2	100,0	
		Toplam(n=56)	76,8	23,2	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=49)	85,7	14,3	100,0	P=0,668
		Girişim(n=81)	81,5	18,5	100,0	
		Toplam(n=130)	83,1	16,9	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Yaş gruplarına göre akran etkisinin etkinliği karşılaştırıldığında 15 ve 17 yaş gruplarında daha önce hiç içmemi olanlarda sigaraya bulaşma insidansının girişim grubunda kontrol grubuna göre düşük olduğu (15 yaş grubunda sırasıyla % 0,7 ve %3,1 ve 17 yaş grubunda sırasıyla %2,2 ve %0,5, $p<0,05$), 16 yaş grubunda ise girişim grubunda kontrol grubuna göre daha fazla bulaşma insidansına sahip olduğu (%5,2 ve %1,8 $p<0,05$) görülmektedir. 17 yaş ve üzeri önceki yıl denemi erkeklerde sigaraya bulaşma insidansı girişim grubunda kontrol grubuna göre anlamlı olarak yüksektir. (%13,0 ve %4,2; $p<0,05$) (Tablo 52).

Tablo 53. Girişim ve Kontrol Gruplarında Sınıf Tiplerine Göre Araştırma Anında Sigara İçme Oranları

Sınıf	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
9.sınıf	Hiç içmemi	Kontrol(n=554)	3,8	96,2	100,0	P=0,400
		Girişim(n=417)	2,9	97,1	100,0	
		Toplam(n=971)	3,4	96,6	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=189)	7,4	92,6	100,0	P=0,699
		Girişim(n=137)	6,6	93,4	100,0	
		Toplam(n=326)	7,1	92,9	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=22)	81,8	18,2	100,0	P=0,181
		Girişim(n=17)	64,7	35,3	100,0	
		Toplam(n=39)	74,4	25,6	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=35)	77,1	22,9	100,0	P=0,635
		Girişim(n=34)	76,5	23,5	100,0	
		Toplam(n=69)	76,8	23,2	100,0	
10.sınıf	Hiç içmemi	Kontrol(n=356)	1,1	98,9	100,0	P=0,052
		Girişim(n=386)	3,6	96,4	100,0	
		Toplam(n=742)	2,4	97,6	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=126)	4,8	95,2	100,0	P=0,068
		Girişim(n=171)	10,5	89,5	100,0	
		Toplam(n=297)	8,1	91,9	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=17)	70,6	29,4	100,0	P=0,590
		Girişim(n=17)	64,7	35,3	100,0	
		Toplam(n=34)	67,6	32,4	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=40)	82,5	17,5	100,0	P=0,300
		Girişim(n=40)	72,5	27,5	100,0	
		Toplam(n=80)	77,5	22,5	100,0	
11.sınıf	Hiç içmemi	Kontrol(n=251)	5,2	94,8	100,0	P=0,021
		Girişim(n=352)	2,3	97,7	100,0	
		Toplam(n=603)	3,5	96,5	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=109)	6,4	93,6	100,0	P=0,111
		Girişim(n=138)	10,9	89,1	100,0	
		Toplam(n=247)	8,9	91,1	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=15)	53,3	46,7	100,0	P=0,142
		Girişim(n=20)	85,0	15,0	100,0	
		Toplam(n=35)	71,4	28,6	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=23)	87,0	13,0	100,0	P=0,752
		Girişim(n=57)	82,5	17,5	100,0	
		Toplam(n=80)	83,6	16,3	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Sınıf tiplerine göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı ında 9. ve 11.ci sınıflarda daha önce hiç içmemi olanlarda sigaraya ba lama insidansının giri im grubunda kontrol grubuna göre dü ük oldu u (9.sınıfta sırasıyla %2,9 ve %3,8, $p>0,05$ ve 11.sınıfta %2,3 ve %5,2, $p<0,05$), 10. sınıfta ise giri im grubunda kontrol grubuna göre daha fazla ba lama insidansına sahip oldu u (%3,6 ve %1,1, $p>0,05$) görölmektedir. Sigarayı önceki yıl denemi olanlarda ise sigaraya ba lama insidansının belli bir yönde e ilimi olmadı ı söylenebilir. Önceki yıl az ve fazla sigara içen 9. ve 10.sınıfların giri im grubunda kontrol grubuna göre daha az oldu u görölmektedir($p>0,05$) (Tablo 53).

Tablo 54 . Giri im ve Kontrol Gruplarında Sosyal Sınıfa Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları

Sosyal sınıf	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				p De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Alt sosyal sınıf	Hiç içmemi	Kontrol(n=579)	3,6	96,4	100,0	P=0,370
		Giri im(n=632)	4,6	95,4	100,0	
		Toplam(n=1211)	4,1	95,9	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=217)	5,1	94,9	100,0	P=0,009
		Giri im(n=257)	11,7	88,3	100,0	
		Toplam(n=474)	8,6	91,4	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=29)	69,0	31,0	100,0	P=0,595
		Giri im(n=31)	80,6	19,4	100,0	
		Toplam(n=60)	7,0	25,0	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=38)	81,6	18,4	100,0	P=0,774
		Giri im(n=56)	83,9	16,1	100,0	
		Toplam(n=94)	83,0	17,0	100,0	
Üst sosyal sınıf	Hiç içmemi	Kontrol(n=553)	2,9	97,1	100,0	P=0,016
		Giri im(n=523)	1,0	99,0	100,0	
		Toplam(n=1076)	2,0	98,0	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=194)	7,7	92,3	100,0	P=0,666
		Giri im(n=189)	6,3	93,7	100,0	
		Toplam(n=383)	7,0	93,0	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=24)	75,0	25,0	100,0	P=0,281
		Giri im(n=23)	60,9	39,1	100,0	
		Toplam(n=47)	68,1	31,9	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=5)	81,8	18,2	100,0	P=0,168
		Giri im(n=75)	73,3	26,7	100,0	
		Toplam(n=130)	76,9	23,1	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Sosyal sınıfa göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda alt sosyal sınıfta daha önce hiç içmemi olanlarda sigaraya ba lama insidansının giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha yüksek oldu u (sırasıyla %4,6 ve %3,6, $p>0,05$) üst sosyal sınıfta ise hiç içmemi lerde kontrol grubunun giri im grubuna göre daha fazla sigara içme oranına sahip oldu u (%2,9 ve %1,0, $p<0,05$) görülmektedir. Alt sosyal sınıfta önceki yıl denemi lerde sigara içme oranı giri im grubunda kontrol grubuna göre daha yüksektir(%11,7 ve %5,1; $p<0,05$) (Tablo 54).

Tablo 55. Girişim ve Kontrol Gruplarında Anne E itimine Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları

Anne e itimi	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				P De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Okuryazar de il/okur yazar/ilkokul	Hiç içmemi	Kontrol(n=880)	3,8	96,3	100,0	P=0,664
		Girişim(n=841)	3,6	96,4	100,0	
		Toplam(n=1721)	3,7	96,3	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=332)	6,3	93,7	100,0	P=0,506
		Girişim(n=328)	7,6	92,4	100,0	
		Toplam(n=660)	7,0	93,0	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=44)	70,5	29,5	100,0	P=0,876
		Girişim(n=41)	73,2	26,8	100,0	
		Toplam(n=85)	71,8	28,2	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=62)	83,9	16,1	100,0	P=0,141
		Girişim(n=81)	72,8	27,2	100,0	
		Toplam(n=143)	77,6	22,4	100,0	
Lise ve üzeri	Hiç içmemi	Kontrol(n=277)	1,8	98,2	100,0	P=0,602
		Girişim(n=314)	1,3	98,7	100,0	
		Toplam(n=591)	1,5	98,5	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=93)	6,5	93,5	100,0	P=0,031
		Girişim(n=118)	14,4	85,6	100,0	
		Toplam(n=211)	10,9	89,1	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=10)	70,0	30,0	100,0	P=0,846
		Girişim(n=13)	69,2	30,8	100,0	
		Toplam(n=23)	69,6	30,4	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=35)	80,0	20,0	100,0	P=0,368
		Girişim(n=50)	86,0	14,0	100,0	
		Toplam(n=85)	83,5	16,5	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Anne e itimine göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda anne e itimi okuryazar de il, okuryazar, ilkokul olan gençlerde önceki yıl sigaraya ba lama insidansı hiç içmemi ve fazla içenlerde girişim grubunda kontrol grubuna göre daha dü üktür($p>0,05$). Lise ve üzeri anne e itim düzeyinde önceki yıl hiç sigara içmemi gençlerde sigaraya ba lama insidansı girişim grubunda kontrol grubuna göre daha dü ük ($p>0,05$), denemi lerde girişim

grubunda kontrol grubuna göre daha yüksektir($p<0,05$)(Tablo 55).

Tablo 56. Girişim ve Kontrol Gruplarında Baba E itimine Göre Araştırma Anında Sigara İçme Oranları

Baba e itimi	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Araştırma anında sigara kullanıyor musun?				P De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Okuryazar de il/okur yazar/ilkokul	Hiç içmemi	Kontrol(n=688)	3,5	96,5	100,0	P=0,950
		Girişim(n=634)	3,6	96,4	100,0	
		Toplam(n=1322)	3,6	96,4	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=270)	5,6	94,4	100,0	P=0,953
		Girişim(n=236)	5,1	94,9	100,0	
		Toplam(n=506)	5,3	94,7	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=32)	71,9	28,1	100,0	P=0,589
		Girişim(n=34)	82,4	17,6	100,0	
		Toplam(n=66)	77,3	22,7	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=43)	90,7	9,3	100,0	P=0,192
		Girişim(n=67)	82,1	17,9	100,0	
		Toplam(n=110)	85,5	14,5	100,0	
Lise ve üzeri	Hiç içmemi	Kontrol(n=473)	3,0	97,0	100,0	P=0,330
		Girişim(n=520)	2,1	97,9	100,0	
		Toplam(n=993)	2,5	97,5	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=154)	7,8	92,2	100,0	P=0,048
		Girişim(n=210)	14,3	85,7	100,0	
		Toplam(n=364)	11,5	88,5	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=22)	68,2	31,8	100,0	P=0,237
		Girişim(n=20)	55,0	45,0	100,0	
		Toplam(n=42)	61,9	38,1	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=54)	75,9	24,1	100,0	P=0,655
		Girişim(n=64)	73,4	26,6	100,0	
		Toplam(n=118)	74,6	25,4	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Baba e itimine göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda okuryazar de il,okuryazar,ilkokul e itim seviyesinde önceki yıl hiç içmemi olanlarda sigaraya ba lama insidansının girişim grubunda kontrol grubuna göre biraz daha yüksek oldu u (sırasıyla %3,6 ve %3,5, $p>0,05$), lise ve üzeri e itim seviyesinde girişim grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dü ük

oldu u görülmektedir (sırasıyla %2,1 ve %3,0 $p>0,05$). Önceki yıl haftada 1'den az ve fazla sigara içen gençlerin sigara içme oranlarının baba e itim düzeyi veya giri imin etkisi açısından belirli bir e ilim göstermedi i dikkat çekmektedir(Tablo 57)(Tablo 56).

Tablo 57. Giri im ve Kontrol Gruplarında Okul Ba arısına Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları

Okul ba arısı	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				p De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Çok iyi/iyi	Hiç içmemi	Kontrol(n=748)	2,0	98,0	100,0	P=0,240
		Giri im(n=737)	1,2	98,8	100,0	
		Toplam(n=1485)	1,6	98,4	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=234)	4,7	95,3	100,0	P=0,065
		Giri im(n=218)	8,7	91,3	100,0	
		Toplam(n=452)	6,6	93,4	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara	Kontrol(n=20)	70,0	30,0	100,0	P=0,684
		Giri im(n=25)	72,0	28,0	100,0	
		Toplam(n=45)	71,1	28,9	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=32)	75,0	25,0	100,0	P=0,483
		Giri im(n=57)	82,5	17,5	100,0	
		Toplam(n=89)	79,8	20,2	100,0	
Orta/Ortadan Kötü	Hiç içmemi	Kontrol(n=399)	5,8	94,2	100,0	P=0,957
		Giri im(n=417)	6,0	94,0	100,0	
		Toplam(n=816)	5,9	94,1	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=188)	8,5	91,5	100,0	P=0,621
		Giri im(n=228)	10,1	89,9	100,0	
		Toplam(n=416)	9,4	90,6	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara	Kontrol(n=32)	68,8	31,3	100,0	P=0,885
		Giri im(n=29)	72,4	27,6	100,0	
		Toplam(n=61)	70,5	29,5	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=64)	85,9	14,1	100,0	P=0,094
		Giri im(n=74)	74,3	25,7	100,0	
		Toplam(n=138)	79,7	20,3	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Okul ba arısına göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda okul

ba arısı çok iyi ve iyi olan gençlerde önceki yıl hiç içmemi olanlarda sigaraya ba lama insidansının giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dü ük oldu u (sırasıyla %1,2 ve %2,0, $p>0,05$), okul ba arısı orta ve ortadan kötü olan gençlerde haftada 1'den fazla sigara içen gençlerde sigaraya ba lama insidansı giri im grubunda daha dü ük oldu u görölmektedir (sırasıyla %74,3 ve %85,9 $p>0,05$) (Tablo 57).

Tablo 58. Girişim ve Kontrol Gruplarında Okul Yaşamına Göre Araştırma Anında Sigara İçme Oranları

Okul yaşı	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				P Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Çok seviyor	Hiç içmemi	Kontrol(n=998)	2,6	97,4	100,0	P=0,242
		Girişim(n=983)	1,8	98,2	100,0	
		Toplam(n=1981)	2,2	97,8	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=339)	6,5	93,5	100,0	P=0,050
		Girişim(n=363)	10,2	89,8	100,0	
		Toplam(n=702)	8,4	91,6	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=40)	70,0	30,0	100,0	P=0,728
		Girişim(n=32)	68,8	31,3	100,0	
		Toplam(n=72)	69,4	30,6	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=68)	80,9	19,1	100,0	P=0,326
		Girişim(n=91)	75,8	24,2	100,0	
		Toplam(n=159)	78,0	22,0	100,0	
Bir/Birçok kısmını seviyorum	Hiç içmemi	Kontrol(n=118)	6,8	93,2	100,0	P=0,324
		Girişim(n=118)	11,9	88,1	100,0	
		Toplam(n=236)	9,3	90,7	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=66)	4,5	95,5	100,0	P=0,415
		Girişim(n=57)	8,8	91,2	100,0	
		Toplam(n=123)	6,5	93,5	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=10)	70,0	30,0	100,0	P=0,677
		Girişim(n=13)	76,9	23,1	100,0	
		Toplam(n=23)	76,9	26,1	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=16)	81,3	18,8	100,0	P=0,411
		Girişim(n=25)	72,0	28,0	100,0	
		Toplam(n=41)	75,6	24,4	100,0	
Hiç Sevmiyorum	Hiç içmemi	Kontrol(n=38)	7,9	92,1	100,0	P=0,270
		Girişim(n=53)	3,8	96,2	100,0	
		Toplam(n=91)	5,5	94,5	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=15)	13,3	86,7	100,0	P=0,893
		Girişim(n=26)	0,0	100,0	100,0	
		Toplam(n=41)	4,9	95,1	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=3)	66,7	33,3	100,0	P=0,711
		Girişim(n=9)	77,8	22,2	100,0	
		Toplam(n=12)	75,0	25,0	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=12)	91,7	8,3	100,0	P=0,962
		Girişim(n=15)	100,0	0,0	100,0	
		Toplam(n=27)	96,3	3,7	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Okul ya amı akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda okulunu çok seven gençlerde önceki yıl sigaraya ba lama insidansı giri im grubunda kontrol grubuna göre daha dü üktür(giri im grubunda %1,8 ve kontrol grubunda %2,6, $p>0.05$) okulun hiç sevmeyen gençlerde önceki yıl sigara içme oranı sigarayı az ve fazla içenlerde giri im grubunda kontrol grubuna göre daha fazladır ($p>0.05$) Okul ya amını çok seven önceki yıl sigarayı denemi lerde sigaraya ba lama insidansı giri im grubunda kontrol grubuna göre daha yüksektir(%10,2 ve %6,5; $p<0,05$)(Tablo 58).

Tablo 59. Giri im ve Kontrol Gruplarında Spor Aktivitesine Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları

Spor aktivite	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				P De eri*
		E itim dönemi	Evete	Hayır	Toplam	
Haftada 2 gün/3-6 gün/her gün	Hiç içmemi	Kontrol(n=825)	3,0	97,0	100,0	P=0,806
		Giri im(n=803)	2,7	97,3	100,0	
		Toplam(n=1628)	2,9	97,1	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=289)	8,7	91,3	100,0	P=0,560
		Giri im(n=336)	9,5	90,5	100,0	
		Toplam(n=625)	9,1	90,9	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=32)	59,4	40,6	100,0	P=0,272
		Giri im(n=41)	75,6	24,4	100,0	
		Toplam(n=73)	68,5	31,5	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=69)	85,5	14,5	100,0	P=0,022
		Giri im(n=85)	69,4	30,6	100,0	
		Toplam(n=154)	76,6	23,4	100,0	
Hayır/haftada 1 gün	Hiç içmemi	Kontrol(n=327)	4,0	96,0	100,0	P=0,561
		Giri im(n=350)	3,4	96,6	100,0	
		Toplam(n=677)	3,7	96,3	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=131)	1,5	98,5	100,0	P=0,015
		Giri im(n=109)	9,2	90,8	100,0	
		Toplam(n=240)	5,0	95,0	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=21)	85,7	14,3	100,0	P=0,093
		Giri im(n=13)	61,5	38,5	100,0	
		Toplam(n=34)	76,5	23,5	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=27)	74,1	25,9	100,0	P=0,040
		Giri im(n=46)	93,5	6,5	100,0	
		Toplam(n=73)	86,3	13,7	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Spor aktivite durumuna göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda düzenli (haftada 2'den fazla) spor yapanlarda önceki yıl hiç içmemi olanlarda sigaraya ba lama insidansının giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dü ük oldu u (sırasıyla %2,7 ve %3,0, p>0,05), düzensiz (haftada 2'den az) spor yapanlarda ise bu hızların benzer oldu u (sırasıyla %4,0 ve %3,4 p>0,05) görülmektedir. Sigarayı önceki yıl denemi olanlarda düzensiz spor yapanların giri im gurubunda kontrol

grubuna göre daha yüksek sigara içme hızları saptanmıştır (p>0,05). Önceki yıl az ve fazla sigara içenlerde ise sigara içme oranlarının spor aktivite ve girişim etkisi açısından belirli bir eğilim göstermediği dikkat çekmektedir (Tablo 59).

Tablo 60. Girişim ve Kontrol Gruplarında Spor Dışı Aktivitesine Göre Araştırma Anında Sigara İçme Oranları

Spor dışı aktivite	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Araştırma anında sigara kullanıyor musun?				P Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Haftada 2 gün/3-6 gün/her gün	Hiç içmemi	Kontrol(n=999)	3,1	96,9	100,0	P=0,935
		Girişim(n=1019)	3,1	96,9	100,0	
		Toplam(n=2018)	3,1	96,9	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=383)	6,5	93,5	100,0	P=0,398
		Girişim(n=391)	7,9	92,1	100,0	
		Toplam(n=774)	7,2	92,8	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=45)	71,1	28,9	100,0	P=0,488
		Girişim(n=41)	65,9	34,1	100,0	
		Toplam(n=86)	68,6	31,4	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=76)	81,6	18,4	100,0	P=0,232
		Girişim(n=106)	73,6	26,4	100,0	
		Toplam(n=182)	76,9	23,1	100,0	
Hayır/haftada 1 gün	Hiç içmemi	Kontrol(n=150)	4,7	95,3	100,0	P=0,119
		Girişim(n=134)	1,5	98,5	100,0	
		Toplam(n=284)	3,2	96,8	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=39)	5,1	94,9	100,0	P=0,113
		Girişim(n=55)	20,0	80,0	100,0	
		Toplam(n=94)	13,8	86,2	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=8)	62,5	37,5	100,0	P=0,899
		Girişim(n=13)	92,3	7,7	100,0	
		Toplam(n=21)	81,0	19,0	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=21)	85,7	14,3	100,0	P=0,552
		Girişim(n=25)	96,0	4,0	100,0	
		Toplam(n=46)	91,3	8,7	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Spor dı ı aktivite akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı ında düzenli (haftada 2'den fazla) spor dı ı aktivite yapanlarda önceki yıl sigarayı az ve fazla içen gençlerde sigaraya ba lama insidansi giri im grubunda kontrol grubuna göre daha azdır($p>0,05$). Düzensiz (haftada 2'den az) spor yapan gençlerin ise önceki yıl sigarayı denemi , az ve fazla içen gençlerde sigaraya ba lama insidansı giri im grubunda kontrol grubuna göre daha fazladır ($p>0,05$) (Tablo 60).

Tablo 61. Giri im ve Kontrol Gruplarında Evde Sigara çilme Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları

Evde sigara içilme durumu	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				P De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Evimizde sigara içen yok	Hiç içmemi	Kontrol(n=734)	3,0	97,0	100,0	P=0,946
		Giri im(n=748)	3,5	96,5	100,0	
		Toplam(n=1482)	3,2	96,8	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=200)	4,0	96,0	100,0	P=0,006
		Giri im(n=252)	10,7	89,3	100,0	
		Toplam(n=452)	7,7	92,3	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=18)	77,8	22,2	100,0	P=0,435
		Giri im(n=19)	57,9	42,1	100,0	
		Toplam(n=37)	67,6	32,4	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=36)	83,3	16,7	100,0	P=0,312
		Giri im(n=65)	72,3	27,7	100,0	
		Toplam(n=101)	76,2	23,8	100,0	
Evimizde sigara içilir	Hiç içmemi	Kontrol(n=417)	3,8	96,2	100,0	P=0,154
		Giri im(n=407)	2,0	98,0	100,0	
		Toplam(n=824)	2,9	97,1	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=222)	8,6	91,4	100,0	P=0,742
		Giri im(n=194)	7,7	92,3	100,0	
		Toplam(n=416)	8,2	91,8	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=35)	65,7	34,3	100,0	P=0,413
		Giri im(n=35)	80,0	20,0	100,0	
		Toplam(n=70)	72,9	27,1	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=61)	82,0	18,0	100,0	P=0,983
		Giri im(n=66)	83,3	16,7	100,0	
		Toplam(n=127)	82,7	17,3	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Evde sigara içilme durumuna göre akran eğitiminin etkinliği karşılaştırıldığında evde sigara içilmeyen grupta önceki yıl hiç içmemi ve denemi olanlarda sigaraya bulaşma insidansı girişim grubunda kontrol grubuna göre biraz daha yüksek olduğu görülmektedir (sırasıyla %3,5 ve %3,0, $p>0,05$) (%10,7 ve %4,0, $p>0,05$). Evinde sigara içilmeyen önceki yıl denemi gençlerde sigaraya bulaşma insidansı girişim grubunda kontrol grubuna göre daha yüksektir (%10,7 ve %4,0; $p<0,05$) Evinde sigara içilmeyen gençlerde önceki yıl haftada 1'den az ve fazla sigara içen gençlerde girişim grubu kontrol grubuna göre daha düşüktür ($p>0,05$) (Tablo 61).

Tablo 62. Giri im ve Kontrol Gruplarında Annenin Sigara eme Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara eme Oranları

Annenin sigara içme durumu		u anda sigara kullanıyor musun?				P De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Annem sigara içmez	Hiç içmeme	Kontrol(n=894)	3,0	97,0	100,0	P=0,739
		Giri im(n=877)	2,4	97,6	100,0	
		Toplam(n=1771)	2,7	97,3	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=310)	6,8	93,2	100,0	P=0,174
		Giri im(n=315)	8,9	91,1	100,0	
		Toplam(n=625)	7,8	92,2	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=36)	72,2	27,8	100,0	P=0,731
		Giri im(n=41)	73,2	26,8	100,0	
		Toplam(n=77)	72,7	27,3	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=58)	82,8	17,2	100,0	P=0,371
		Giri im(n=83)	79,5	20,5	100,0	
		Toplam(n=141)	80,9	19,1	100,0	
Annem sigara içer	Hiç içmeme	Kontrol(n=259)	4,2	95,8	100,0	P=0,306
		Giri im(n=277)	4,7	95,3	100,0	
		Toplam(n=536)	4,5	95,5	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=110)	5,5,	94,5	100,0	P=0,229
		Giri im(n=131)	10,7	89,3	100,0	
		Toplam(n=241)	8,3	91,7	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=16)	62,5	37,5	100,0	P=0,671
		Giri im(n=13)	69,2	30,8	100,0	
		Toplam(n=29)	65,5	34,5	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=39)	82,1	17,9	100,0	P=0,696
		Giri im(n=48)	75,0	25,0	100,0	
		Toplam(n=87)	78,2	21,8	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Annenin sigara içme durumuna göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda annesi sigara içmeyen grupta önceki yıl hiç içmeme olanlarda sigaraya ba lama insidansının giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dü ük oldu u (sırasıyla %2,4 ve %3,0, $p>0,05$), annesi sigara içen gençlerde ise hiç içmeme ,denemi az içenlerde giri im grubunun kontrol grubuna göre daha yüksek ba lama insidansa sahip oldu u

görülmektedir ($p>0,05$) (Tablo 62) .

Tablo 63. Girişim ve Kontrol Gruplarında Babanın Sigara İçme Durumuna Göre Araştırma Anında Sigara İçme Oranları

Babanın sigara içme durumu	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				p De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Babam sigara içmez	Hiç içmemi	Kontrol(n=503)	2,6	97,4	100,0	P=0,879
		Girişim(n=522)	1,7	98,3	100,0	
		Toplam(n=1025)	2,1	97,9	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=171)	6,4	93,6	100,0	P=0,364
		Girişim(n=173)	11,0	89,0	100,0	
		Toplam(n=344)	8,7	91,3	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=17)	70,6	29,4	100,0	P=0,770
		Girişim(n=18)	55,6	44,4	100,0	
		Toplam(n=35)	62,9	37,1	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=29)	82,8	17,2	100,0	P=0,441
		Girişim(n=45)	77,8	22,2	100,0	
		Toplam(n=74)	79,7	20,3	100,0	
Babam sigara içer	Hiç içmemi	Kontrol(n=643)	3,9	96,1	100,0	P=0,207
		Girişim(n=631)	4,0	96,0	100,0	
		Toplam(n=1274)	3,9	96,1	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=242)	6,6	93,4	100,0	P=0,102
		Girişim(n=273)	8,4	91,6	100,0	
		Toplam(n=515)	7,6	92,4	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=36)	69,4	30,6	100,0	P=0,698
		Girişim(n=36)	80,6	19,4	100,0	
		Toplam(n=72)	75,0	25,0	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=65)	81,5	18,5	100,0	P=0,844
		Girişim(n=86)	77,9	22,1	100,0	
		Toplam(n=151)	79,5	20,5	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Babanın sigara içme durumuna göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda babası sigara içmeyenlerde önceki yıl az içen gençlerde sigaraya ba lama insidansının girişim grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dü ük oldu u (sırasıyla %55,6 ve %70,6 $p>0,05$), babası sigara içen

gençlerde ise önceki yıl fazla içenlerde girişim grubunun kontrol grubuna göre daha düşük insidansa sahip olduğu görülmektedir (sırasıyla %81,5 ve %77,9 $p>0,05$) (Tablo 63) .

Tablo 64. Girişim ve Kontrol Gruplarında Samimi Arkadaşlarının Sigara İçme Durumuna Göre Araştırma Anında Sigara İçme Oranları

Samimi arkadaşlarının sigara içme durumu	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Samimi arkadaşlarının hiçbir sigara içmiyor	Hiç içmeme	Kontrol(n=548)	0,2	99,8	100,0	P=0,642
		Girişim(n=546)	0,4	99,6	100,0	
		Toplam(n=1094)	0,3	99,7	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=126)	1,6	98,4	100,0	P=0,681
		Girişim(n=122)	1,6	98,4	100,0	
		Toplam(n=248)	1,6	98,4	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=5)	60,0	40,0	100,0	P=0,711
		Girişim(n=4)	50,0	50,0	100,0	
		Toplam(n=9)	55,6	44,4	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=8)	50,0	50,0	100,0	P=0,258
		Girişim(n=11)	18,2	81,8	100,0	
		Toplam(n=19)	31,6	68,4	100,0	
Samimi arkadaşlarının çok azı sigara içiyor	Hiç içmeme	Kontrol(n=389)	2,8	97,2	100,0	P=0,192
		Girişim(n=416)	1,4	98,6	100,0	
		Toplam(n=805)	2,1	97,9	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=179)	6,7	93,3	100,0	P=0,504
		Girişim(n=188)	5,3	94,7	100,0	
		Toplam(n=367)	6,0	94,0	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=16)	56,3	43,8	100,0	P=0,400
		Girişim(n=19)	73,7	26,3	100,0	
		Toplam(n=35)	65,7	34,3	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=14)	71,4	28,6	100,0	P=0,877
		Girişim(n=33)	75,8	24,2	100,0	
		Toplam(n=47)	74,5	25,5	100,0	
Samimi arkadaşlarının yarısı/tamamı sigara içiyor	Hiç içmeme	Kontrol(n=186)	13,4	86,6	100,0	P=0,877
		Girişim(n=193)	13,5	86,5	100,0	
		Toplam(n=379)	13,5	86,5	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=111)	10,8	89,2	100,0	P=0,012
		Girişim(n=136)	22,1	77,9	100,0	
		Toplam(n=247)	17,0	83,0	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=33)	78,8	21,2	100,0	P=0,815
		Girişim(n=31)	74,2	25,8	100,0	
		Toplam(n=64)	76,6	23,4	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=74)	87,8	12,2	100,0	P=0,857
		Girişim(n=87)	86,2	13,8	100,0	
		Toplam(n=161)	87,0	13,0	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Samimi arkadaşlarının sigara içme durumuna göre akran etkisinin etkinliği karşılaştırıldığında önceki yıl çok azı sigara içen gençlerin girişim grubundaki sigaraya bulaşma insidansının kontrol grubundaki sigaraya bulaşma insidansına göre daha düşük olduğu görülmektedir (sırasıyla %1,4 ve 2,8; $p>0,05$). Samimi arkadaşlarının yarısı veya tamamı sigara içen önceki yıl sigarayı denemi gençlerde sigaraya bulaşma insidansı girişim grubunda kontrol grubuna göre daha fazladır (%22,1 ve %10,8; $p<0,05$). Samimi arkadaşlarının yarısı veya tamamı sigara içen gençlerde önceki yıl az veya fazla içenlerin sigaraya bulaşma insidansı girişim grubunda kontrol grubuna göre daha yüksektir ($p>0,05$) (Tablo 64).

Tablo 65. Girişim ve Kontrol Gruplarında Alkol Kullanma Durumuna Göre Araştırma Anında Sigara İçme Oranları

Alkol içme	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				P Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Hiç/nadiren/ayda birkaç kez alkol kullanımım	Hiç içmeme	Kontrol(n=1019)	3,1	96,9	100,0	P=0,672
		Girişim(n=1137)	3,0	97,0	100,0	
		Toplam(n=2158)	3,1	96,9	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=374)	6,1	93,9	100,0	P=0,199
		Girişim(n=433)	8,1	91,9	100,0	
		Toplam(n=807)	7,2	92,8	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=50)	68,0	32,0	100,0	P=0,890
		Girişim(n=50)	70,0	30,0	100,0	
		Toplam(n=100)	69,0	31,0	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=74)	83,8	16,2	100,0	P=0,073
		Girişim(n=109)	75,2	24,8	100,0	
		Toplam(n=183)	78,7	21,3	100,0	
Haftada birkaç kez/her gün alkol kullanımım	Hiç içmeme	Kontrol(n=20)	15,0	85,0	100,0	P=0,914
		Girişim(n=18)	0,0	100,0	100,0	
		Toplam(n=38)	7,9	92,1	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=10)	20,0	80,0	100,0	P=0,834
		Girişim(n=13)	53,8	46,2	100,0	
		Toplam(n=23)	39,1	60,9	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=4)	100,0	0,0	100,0	P=0,105
		Girişim(n=4)	100,0	0,0	100,0	
		Toplam(n=8)	100,0	0,0	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=20)	80,0	20,0	100,0	P=0,313
		Girişim(n=22)	90,9	9,1	100,0	
		Toplam(n=42)	85,7	14,3	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Alkol kullanma durumuna göre akran eğitiminin etkinliği araştırıldı. İncelemede hiç/nadiren veya ayda birkaç kez alkol içen gençlerde önceki yıl hiç içmeme ve fazla içenlerde girişim grubunda kontrol grubuna göre daha az olduğu görülmektedir (sırasıyla %3,0 ve %3,1 $p>0,05$; %75,2 %83,8, $p>0,05$). Haftada birkaç kez veya her gün kullanan gençlerde önceki yıl hiç içmeme lerde girişim grubunda kontrol grubuna göre daha fazla insidansı

daha dü üktür (p>0,05) (Tablo 65).

Tablo 66. Giri im ve Kontrol Gruplarında En Yakın Arkada larının Alkol Kullanma Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları

Arkada larının alkol içme durumu	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				p De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Hiç/nadiren/ayda birkaç kez alkol kullanıcılar	Hiç içmeme	Kontrol(n=1097)	3,0	97,0	100,0	P=0,413
		Giri im(n=1110)	2,6	97,4	100,0	
		Toplam(n=2207)	2,8	97,2	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=407)	5,7	94,3	100,0	P=0,404
		Giri im(n=410)	6,8	93,2	100,0	
		Toplam(n=817)	6,2	93,8	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=45)	64,4	35,6	100,0	P=0,823
		Giri im(n=44)	70,5	29,5	100,0	
		Toplam(n=89)	67,4	32,6	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=74)	82,4	17,6	100,0	P=0,095
		Giri im(n=100)	74,0	26,0	100,0	
		Toplam(n=174)	77,6	22,4	100,0	
Haftada birkaç kez/her gün alkol kullanıcılar	Hiç içmeme	Kontrol(n=49)	10,2	89,8	100,0	P=0,775
		Giri im(n=45)	11,1	88,9	100,0	
		Toplam(n=94)	10,6	89,4	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=20)	15,0	85,0	100,0	P=0,089
		Giri im(n=36)	38,9	61,1	100,0	
		Toplam(n=56)	30,4	69,6	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=9)	100,0	0,0	100,0	P=0,937
		Giri im(n=10)	80,0	20,0	100,0	
		Toplam(n=19)	89,5	10,5	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=25)	80,0	20,0	100,0	P=0,171
		Giri im(n=31)	90,3	9,7	100,0	
		Toplam(n=56)	85,7	14,3	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Arkada larının alkol içme durumuna göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda hiç/nadiren/ayda birkaç kez alkol alan grupta önceki yıl hiç içmeme gençlerde sigaraya ba lama insidansının giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dü ük oldu u (sırasıyla %2,6 ve %3,0, p>0,05),

haftada birkaç kez ve her gün alkol kullananlarda ise bu hızların sırasıyla 11,1 ve %10,2 ($p>0,05$) oldu u görülmektedir. Sigarayı önceki yıl denemi gençlerde her iki grupta da girişim grubunda kontrol grubuna göre daha yüksek sigara içme hızları saptanmıştır ($p>0,05$)(Tablo 66) .

Tablo 67. Girişim Ve Kontrol Gruplarında Sigaranın Zararları Konusunda Bilgi Alma Durumuna Göre Araştırma Anında Sigara İçme Oranları

Sigaranın zararları konusunda bilgi alma durumu		Şu anda sigara kullanıyorsunuz?				P Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Hayır	Hiç içmemi	Kontrol(n=352)	2,3	97,7	100,0	P=0,980
		Girişim(n=334)	2,1	97,9	100,0	
		Toplam(n=686)	2,2	97,8	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=133)	3,0	97,0	100,0	P=0,330
		Girişim(n=155)	4,5	95,5	100,0	
		Toplam(n=288)	3,8	96,2	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=11)	72,7	27,3	100,0	P=0,780
		Girişim(n=23)	78,3	21,7	100,0	
		Toplam(n=34)	76,5	23,5	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=34)	79,4	20,6	100,0	P=0,930
		Girişim(n=40)	82,5	17,5	100,0	
		Toplam(n=74)	81,1	18,9	100,0	
Evet	Hiç içmemi	Kontrol(n=796)	3,8	96,2	100,0	P=0,477
		Girişim(n=786)	3,4	96,6	100,0	
		Toplam(n=1582)	3,6	96,4	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=285)	8,1	91,9	100,0	P=0,094
		Girişim(n=287)	12,2	87,8	100,0	
		Toplam(n=572)	10,1	89,9	100,0	
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=43)	69,8	30,2	100,0	P=0,705
		Girişim(n=30)	66,7	33,3	100,0	
		Toplam(n=73)	68,5	31,5	100,0	
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=63)	84,1	15,9	100,0	P=0,166
		Girişim(n=89)	75,3	24,7	100,0	
		Toplam(n=152)	78,9	21,1	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Sigaranın zararları konusunda bilgi alma durumuna göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı ında bilgi alan ve almayan gençlerde önceki yıl hiç içmemi olanlarda sigaraya ba lama insidansının giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dü ük oldu u (sırasıyla %2,1 ve %2,3, $p>0,05$; %3,4 ve %3,8, $p>0,05$). Sigaranın zararları konusunda bilgi alan gençlerde önceki yıl fazla sigara içenlerin sigara içme insidansı giri im grubunda daha azdır (sırasıyla %75,3 ve %84,1; $p>0,05$)(Tablo 67) .

Tablo 68. Giri im Ve Kontrol Gruplarında Okullarındaki Sigaranın Zararları Konusunda E itim Çalı malarına li kin Dü üncelerine Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları

E itim çalı malarına li kin dü ünceleri	Bir yıl önceki sigara içme durumu	u anda sigara kullanıyor musun?				P De eri*	
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam		
Benzer	Hiç içmemi	Kontrol(n=621)	2,4	97,6	100,0	P=0,864	
		Giri im(n=657)	2,6	97,4	100,0		
		Toplam(n=1278)	2,5	97,5	100,0		
	Denemi	Kontrol(n=241)	5,4	94,6	100,0	P=0,440	
		Giri im(n=288)	6,6	93,4	100,0		
		Toplam(n=529)	6,0	94,0	100,0		
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=22)	59,1	40,9	100,0	P=0,392	
		Giri im(n=31)	74,2	25,8	100,0		
		Toplam(n=53)	67,9	32,1	100,0		
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=54)	77,8	22,2	100,0	P=0,535	
		Giri im(n=63)	84,1	15,9	100,0		
		Toplam(n=117)	81,2	18,8	100,0		
	Daha fazla	Hiç içmemi	Kontrol(n=211)	3,8	96,2	100,0	P=0,844
			Giri im(n=247)	4,9	95,1	100,0	
			Toplam(n=458)	4,4	95,6	100,0	
Denemi		Kontrol(n=74)	9,5	90,5	100,0	P=0,023	
		Giri im(n=87)	21,8	78,2	100,0		
		Toplam(n=161)	16,1	83,9	100,0		
Az içiyor (hafta 1 sigara)		Kontrol(n=10)	70,0	30,0	100,0	P=0,736	
		Giri im(n=11)	72,7	27,3	100,0		
		Toplam(n=21)	71,4	28,6	100,0		
Fazla içiyor (hafta 1 sigara)		Kontrol(n=14)	78,6	21,4	100,0	P=0,345	
		Giri im(n=31)	64,5	35,5	100,0		
		Toplam(n=45)	68,9	31,1	100,0		
Daha az		Hiç içmemi	Kontrol(n=277)	5,4	94,6	100,0	P=0,096
			Giri im(n=210)	2,4	97,6	100,0	
			Toplam(n=487)	4,1	95,9	100,0	
	Denemi	Kontrol(n=92)	7,6	92,4	100,0	P=0,963	
		Giri im(n=62)	6,5	93,5	100,0		
		Toplam(n=154)	7,1	92,9	100,0		
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=21)	81,0	19,0	100,0	P=0,544	
		Giri im(n=10)	70,0	30,0	100,0		
		Toplam(n=31)	77,4	22,6	100,0		
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=28)	96,4	3,6	100,0	P=0,144	
		Giri im(n=35)	77,1	22,9	100,0		
		Toplam(n=63)	85,7	14,3	100,0		

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Sigaranın zararları konusunda eğitim çalımları ile ilgili dñncelerine göre akran eğitiminin etkinliği karılaştırıldığında daha az eğitim aldığını dñnen grupta önceki yıl hiç içmemi olanlarda sigaraya bağlama insidansının girişim grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dñk olduğu gör÷lmektedir(sırasıyla %2,4 ve %5,4; $p>0,05$). Aynı ekilde daha az olduğunu söyleyen grupta sigarayı önceki yıl denemi olanlarda ise girişim grubunda kontrol grubuna göre daha dñk sigara içme hızları saptandı (sırasıyla %7,6 ve %6,5 $p>0,05$)(Tablo 68).

Tablo 69. Giri im Ve Kontrol Gruplarında Arkada larıyla Sigaranın Zararları Konusunda Konu maları Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigara çme Oranları

Sigaranın zararları hakkında konu ma durumu		u anda sigara kullanıyor musun?					P De eri*
		E itim dönemi	Evete	Hayır	Toplam		
Evet	Hiç içmemi	Kontrol(n=550)	3,6	96,4	100,0	P=0,886	
		Giri im(n=542)	3,7	96,3	100,0		
		Toplam(n=1092)	3,7	96,3	100,0		
	Denemi	Kontrol(n=208)	5,3	94,7	100,0	P=0,010	
		Giri im(n=183)	13,1	86,9	100,0		
		Toplam(n=391)	9,0	91,0	100,0		
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=29)	79,3	20,7	100,0	P=0,447	
		Giri im(n=14)	78,6	21,4	100,0		
		Toplam(n=43)	79,1	20,9	100,0		
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=42)	81,0	19,0	100,0	P=0,172	
		Giri im(n=49)	67,3	32,7	100,0		
		Toplam(n=91)	73,6	26,4	100,0		
Hayır	Hiç içmemi	Kontrol(n=577)	2,9	97,1	100,0	P=0,541	
		Giri im(n=570)	2,5	97,5	100,0		
		Toplam(n=1147)	2,7	97,3	100,0		
	Denemi	Kontrol(n=206)	7,8	92,2	100,0	P=0,679	
		Giri im(n=253)	6,3	93,7	100,0		
		Toplam(n=459)	7,0	93,0	100,0		
	Az içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=23)	56,5	43,5	100,0	P=0,796	
		Giri im(n=38)	68,4	31,6	100,0		
		Toplam(n=61)	63,9	36,1	100,0		
	Fazla içiyor (hafta 1 sigara)	Kontrol(n=54)	83,3	16,7	100,0	P=0,785	
		Giri im(n=81)	84,0	16,0	100,0		
		Toplam(n=135)	83,7	16,3	100,0		

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Sigaranın zararları konusunda arkada larıyla konu ma ile ilgili dü üncelerine göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda arkada larıyla konu mayan grupta önceki yıl az ve fazla içenlerde sigaraya ba lama insidansının giri im grubunda kontrol grubuna göre yüksek oldu u söylenebilir ($p>0,05$). Arkada larıyla sigaranın zararları konusunda konu an

grupta ise önceki yıl az ve fazla içenlerde giri im grubunda kontrol grubuna göre daha az ($p>0,05$), denemi lerde giri im grubunda kontrol grubuna göre daha yüksek sigara içme insidansı oldu u görülmektedir ($p<0,05$) Tablo 69) .

3.5.2.b Giri im Ve Kontrol Gruplarında Bazı Özelliklere Göre Sigara çmeyi Deneme Oranları

Tablo 70. Giri im ve Kontrol Gruplarında Okul Tipine Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Okul	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?				P De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Manisa Lisesi	Hiç içmemi	Kontrol(n=673)	3,0	97,0	100,0	p=0,249
		Giri im(n=518)	4,1	95,9	100,0	
		Toplam(n=1191)	3,4	96,6	100,0	
Cumhuriyet Anadolu Lisesi	Hiç içmemi	Kontrol(n=274)	2,2	97,8	100,0	p=0,101
		Giri im(n=238)	5,0	95,0	100,0	
		Toplam(n=512)	3,5	96,5	100,0	
Polinas Anadolu Meslek Lisesi	Hiç içmemi	Kontrol(n=224)	5,4	94,6	100,0	p=0,119
		Giri im(n=399)	3,0	97,0	100,0	
		Toplam(n=623)	3,9	96,1	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Okul tiplerine göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda Polinas Anadolu Meslek Lisesinde önceki yıl hiç içmemi gençlerde sigarayı deneme oranı giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dü ük oldu u (sırasıyla %3,0 ve %5,4, $p>0,05$), Cumhuriyet Anadolu ve Manisa Lisesinde ise deneme oranları giri im grubunda daha yüksek oldu u görülmektedir ($p>0,05$)(Tablo 70).

Tablo 71. Girişim ve Kontrol Gruplarında Cinsiyete Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

		Sigarayı hiç denedin mi?				
Cinsiyet	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Eğitim dönemi			Toplam	P Değeri*
		Kontrol	Girişim	Toplam		
Kız	Hiç içmemi	Kontrol(n=566)	2,7	97,3	100,0	p=0,650
		Girişim(n=617)	2,3	97,7	100,0	
		Toplam(n=1183)	2,5	97,5	100,0	
Erkek	Hiç içmemi	Kontrol(n=565)	3,9	96,1	100,0	p=0,192
		Girişim(n=538)	5,8	94,2	100,0	
		Toplam(n=1103)	4,8	95,2	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Cinsiyete göre akran eğitiminin etkinliği karşılaştırıldığında kızlarda önceki yıl hiç içmemi olanlarda sigarayı deneme oranı girişim grubunda kontrol grubuna göre biraz daha düşük olduğu (sırasıyla %2,3 ve %2,7; $p>0,05$), erkeklerde ise girişim grubundaki deneme oranının kontrol grubundan yüksek olduğu görülmektedir (sırasıyla 5,8 ve %3,9 $p>0,05$)(Tablo 71) .

Tablo 72. Girişim ve Kontrol Gruplarında Yaş'a Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Yaş	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
15 yaş ve altı	Hiç içmemi	Kontrol(n=418)	3,3	96,7	100,0	p=0,650
		Girişim(n=301)	2,3	97,7	100,0	
		Toplam(n=719)	2,9	97,1	100,0	
16 yaş	Hiç içmemi	Kontrol(n=381)	3,1	96,9	100,0	p=0,192
		Girişim(n=443)	4,3	95,7	100,0	
		Toplam(n=824)	3,8	96,2	100,0	
17 yaş ve üzeri	Hiç içmemi	Kontrol(n=362)	3,0	97,0	100,0	p=0,231
		Girişim(n=411)	4,6	95,4	100,0	
		Toplam(n=773)	3,9	96,1	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Yaş gruplarına göre akran eğitiminin etkinliği karşılaştırıldığında 15 yaş grubunda önceki yıl hiç içmemi gençlerde sigarayı deneme oranı girişim grubunda kontrol grubuna göre düşük oldu (sırasıyla %2,3 ve %3,3; $p>0,05$), 16 ve 17 yaş grubunda ise girişim grubunda kontrol grubuna göre daha yüksek deneme oranları görülmektedir ($p>0,05$) (Tablo 72).

Tablo 73. Girişim ve Kontrol Gruplarında Sınıf Tipine Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

		Sigarayı hiç denedin mi?				
Sınıf	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Eğitim dönemi			Toplam	p Değeri*
		Kontrol	Evet	Hayır		
9.sınıf	Hiç içmemi	Kontrol(n=554)	3,6	96,4	100,0	p=0,970
		Girişim(n=417)	3,6	96,4	100,0	
		Toplam(n=971)	3,6	96,4	100,0	
10.sınıf	Hiç içmemi	Kontrol(n=356)	3,4	96,6	100,0	p=0,702
		Girişim(n=386)	3,9	96,1	100,0	
		Toplam(n=742)	3,6	96,4	100,0	
11.sınıf	Hiç içmemi	Kontrol(n=251)	2,0	98,0	100,0	p=0,084
		Girişim(n=352)	4,3	95,7	100,0	
		Toplam(n=603)	3,3	96,7	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Sınıf tiplerine göre akran eğitiminin etkinliği karşılaştırıldığında 10.ve 11.sınıflarda önceki yıl hiç içmemi olanlarda sigarayı deneme girişim grubunda kontrol grubuna göre daha fazladır.(sırasıyla %3,9, %3,4, $p>0,005$ ve %4,3,%2,0, $p>0,005$)(Tablo 73).

Tablo 74. Girişim ve Kontrol Gruplarında Sosyal Sınıfa Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

		Sigarayı hiç denedin mi?				
Sosyal sınıf	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	P Değeri*
Alt sosyal sınıf	Hiç içmemi	Kontrol(n=579)	3,1	96,9	100,0	p=0,329
		Girişim(n=632)	4,0	96,0	100,0	
		Toplam(n=1211)	3,6	96,4	100,0	
Üst sosyal sınıf	Hiç içmemi	Kontrol(n=553)	3,1	96,9	100,0	p=0,666
		Girişim(n=523)	3,8	96,2	100,0	
		Toplam(n=1076)	3,4	96,6	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Sosyal sınıfa göre akran eğitiminin etkinliği karşılaştırıldığında alt sosyal sınıfta önceki yıl hiç içmemi olanlarda sigarayı deneme oranı girişim grubunda kontrol grubuna göre yüksek oldu (sırasıyla %4,0 ve %3,1, $p>0,05$), üst sosyal sınıfta ise girişim grubunda kontrol grubuna göre daha fazla sigarayı deneme oranına sahip oldu (3,1 ve 3,8; $p>0,05$) görülmektedir(Tablo 74).

Tablo 75. Girişim ve Kontrol Gruplarında Anne Eğitimine Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Anne eğitimi	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Okuryazar değil/okuryazar/ilkokul	Hiç içmemi	Kontrol(n=880)	3,0	97,0	100,0	p=0,277
		Girişim(n=841)	3,9	96,1	100,0	
		Toplam(n=1721)	3,4	96,6	100,0	
Lise ve üzeri	Hiç içmemi	Kontrol(n=277)	4,0	96,0	100,0	p=0,883
		Girişim(n=314)	3,8	96,2	100,0	
		Toplam(n=591)	3,9	96,1	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Anne eğitimine göre akran eğitiminin etkinliği karşılaştırıldığında anne eğitim düzeyi okuryazar değil, okuryazar, ilkokul olan gençlerde hiç içmemilerde sigarayı deneme oranı girişim grubunda kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu görülmektedir (sırasıyla %3,9 ve %3,0; $p > 0,05$). Lise ve üzeri eğitim grubunda ise girişim grubunda kontrol grubuna göre daha azdır (sırasıyla %3,8 ve %4,0; $p > 0,05$) (Tablo 75).

Tablo 76. Girişim ve Kontrol Gruplarında Baba Eğitimine Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Baba eğitimi	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Okuryazar değil/okuryazar/ilkokul	Hiç içmemi	Kontrol(n=1274)	3,1	96,9	100,0	p=0,171
		Girişim(n=48)	4,3	95,7	100,0	
		Toplam(n=1322)	3,6	96,4	100,0	
Lise ve üzeri	Hiç içmemi	Kontrol(n=959)	3,4	96,6	100,0	p=0,912
		Girişim(n=34)	3,5	96,5	100,0	
		Toplam(n=993)	3,4	96,6	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Baba e itim seviyesi akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda baba e itim düzeyi okuryazar de il, okuryazar, ilkokul olan gençlerde önceki yıl hiç içmemi olanlarda sigarayı deneme oranı giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha yüksek oldu u (sırasıyla %3,1 ve %4,3, $p>0,05$), lise ve üzeri e itim seviyesinde de aynı yönde oldu u görülmektedir(Tablo 76).

Tablo 77. Giri im ve Kontrol Gruplarında Spor Aktivite Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Spor aktivite	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?				P De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Haftada 2 gün/3-6 gün/her gün	Hiç	Kontrol(n=825)	3,8	96,2	100,0	p=0,913
	İçmemi	Giri im(n=803)	3,6	96,4	100,0	
		Toplam(n=1628)	3,7	96,3	100,0	
Hayır/haftada 1 gün	Hiç	Kontrol(n=327)	1,8	98,2	100,0	p=0,059
	İçmemi	Giri im(n=350)	4,6	95,4	100,0	
		Toplam(n=677)	3,2	96,8	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Spor aktivite akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda haftada 2,3-6 veya her gün spor yapanlarda önceki yıl hiç içmemi gençlerde sigarayı deneme oranı giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dü ük oldu u (sırasıyla %3,6 ve %3,8; $p>0,05$), hiç veya haftada 1gün spor yapanlarda ise bu oranın giri im grubunda kontrol grubuna göre daha yüksek oldu u görülmektedir (sırasıyla %4,6 ve %1,8; $p>0,05$)(Tablo 77).

Tablo 78. Girişim ve Kontrol Gruplarında Spor Dışı Aktivite Durumuna Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Spor dışı aktivite	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Haftada 2 gün/3-6 gün/her gün	Hiç içmemi	Kontrol(n=999)	3,0	97,0	100,0	p=0,221
		Girişim(n=1019)	4,0	96,0	100,0	
		Toplam(n=2018)	3,5	96,5	100,0	
Hayır/haftada 1 gün	Hiç içmemi	Kontrol(n=150)	4,7	95,3	100,0	p=0,397
		Girişim(n=134)	3,0	97,0	100,0	
		Toplam(n=284)	3,9	96,1	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Spor dışı aktivite akran eğitiminin etkinliği karşılaştırıldığında haftada 2 gün, 3-6 gün, her günden fazla spor yapan gençlerde önceki yıl hiç içmemi lerde girişim grubunda kontrol grubuna göre daha yüksek oldu u görülmektedir (%4,0 ve %3,0; $p>0,05$). Hiç veya haftada 1 gün spor yapan gençlerin ise önceki yıl hiç içmemi lerin girişim grubunda kontrol grubuna göre daha düşük oldu u söylenebilir(sırasıyla %3,0 ve %4,7, $p>0,05$)(Tablo 78).

Tablo 79. Giri im ve Kontrol Gruplarında Okul Ba arısına Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Okul ba arısı	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?					p De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam		
Çok iyi/iyi	Hiç içmemi	Kontrol(n=748)	1,7	98,3	100,0	p=0,134	
		Giri im(n=737)	3,0	97,0	100,0		
		Toplam(n=1485)	2,4	97,6	100,0		
Orta/ortadan kötü	Hiç içmemi	Kontrol(n=399)	6,0	94,0	100,0	p=0,650	
		Giri im(n=417)	5,5	94,5	100,0		
		Toplam(n=816)	5,8	94,2	100,0		

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Okul ba arısına göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda okul ba arısı çok iyi ve iyi olanlarda sigarayı deneme oranının giri im grubunda kontrol grubuna göre daha yüksek oldu u; orta veya ortadan kötü olanlarda ise deneme oranının giri im grubunda kontrol grubuna göre daha dü ük oldu u söylenebilir ($p>0,05$)(Tablo 79).

Tablo 80. Giri im ve Kontrol Gruplarında Okul Ya amına Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Okul ya amı	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?					p De eri*
		E itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam		
Çok seviyorum	Hiç içmemi	Kontrol(n=998)	2,6	97,4	100,0	p=0,286	
		Giri im(n=983)	3,5	96,5	100,0		
		Toplam(n=1981)	3,0	97,0	100,0		
Bir kısmını seviyorum	Hiç içmemi	Kontrol(n=118)	5,9	94,1	100,0	p=0,548	
		Giri im(n=118)	4,2	95,8	100,0		
		Toplam(n=236)	5,1	94,9	100,0		
Birçok/hiç sevmiyor	Hiç içmemi	Kontrol(n=38)	10,5	89,5	100,0	p=0,882	
		Giri im(n=53)	11,3	88,7	100,0		
		Toplam(n=91)	11,0	89,0	100,0		

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Okul ya amı hakkında hissettiklerine göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda okul ya amının bir kısmını seven gençlerde önceki yıl hiç sigara içmemi lerde sigarayı deneme oranı giri im grubunda kontrol grubuna göre daha dü üktür (sırasıyla %4,2 ve %5,9; $p>0,05$) (Tablo 80).

Tablo 81. Giri im ve Kontrol Gruplarında Evde Sigara çme Durumuna Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

		Sigarayı hiç denedin mi?					
Evde sigara içme	Bir yıl önceki sigara içme durumu	E itim dönemi		Evet	Hayır	Toplam	p De eri*
		Kontrol	Giri im				
Evde sigara içen yok	Hiç içmemi	Kontrol(n=734)		2,3	97,7	100,0	p=0,998
		Giri im(n=748)		2,4	97,6	100,0	
		Toplam(n=1482)		2,4	97,6	100,0	
Evde sigara içen var	Hiç içmemi	Kontrol(n=417)		4,8	95,2	100,0	p=0,218
		Giri im(n=407)		6,6	93,4	100,0	
		Toplam(n=824)		5,7	94,3	100,0	

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Evde sigara içilme durumu akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda evde sigara içilen ve içilmeyen grupta önceki yıl hiç içmemi lerde sigarayı deneme oranı giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha yüksek oldu u söylenebilir (sırasıyla %2,4 ve %2,3, $p>0,05$ ve %4,8 ve %2,4, $p>0,05$)(Tablo 81).

Tablo 82. Girişim ve Kontrol Gruplarında Annenin Sigara İçme Durumuna Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Annenin sigara içme durumu	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Annem sigara içmez	Hiç içmemi	Kontrol(n=894)	2,3	97,7	100,0	p=0,312
		Girişim(n=877)	3,8	96,2	100,0	
		Toplam(n=1771)	3,0	97,0	100,0	
Annem sigara içer	Hiç içmemi	Kontrol(n=259)	6,2	93,8	100,0	p=0,097
		Girişim(n=277)	4,3	95,7	100,0	
		Toplam(n=536)	5,2	94,8	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Annenin sigara içme durumuna göre akran eğitiminin etkinliği karşılaştırıldığında annesi sigara içmeyen grupta önceki yıl hiç içmemi gençlerde sigarayı deneme oranı girişim grubunda kontrol grubuna göre biraz daha yüksek olduğu (sırasıyla %3,8 ve %2,3, $p>0,05$), annesi sigara içen grupta ise girişim grubunun kontrol grubuna göre daha düşük deneme oranına sahip olduğu görülmektedir (sırasıyla %4,3 ve %6,2 $p>0,05$)(Tablo 82).

Tablo 83. Girişim ve Kontrol Gruplarında Babanın Sigara İçme Durumuna Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

		Sigarayı hiç denedin mi?				
Babanın Sigara İçme Durumu	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	p Değeri*
Babam Sigara İçer	Hiç içmemi	Kontrol(n=503)	2,2	97,8	100,0	p=0,353
	Hiç içmemi	Girişim(n=522)	3,3	96,7	100,0	
		Toplam(n=1025)	2,7	97,3	100,0	
Babam Sigara İçmez	Hiç içmemi	Kontrol(n=643)	4,0	96,0	100,0	p=0,652
	Hiç içmemi	Girişim(n=631)	4,4	95,6	100,0	
		Toplam(n=1274)	4,2	95,8	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Babanın sigara içme durumuna göre akran eğitiminin etkinliği karşılaştırıldığında babası sigara içen gençlerde önceki yıl hiç içmemi lerde sigarayı deneme oranı girişim grubunda kontrol grubuna göre daha yüksektir(sırasıyla %3,3 ve %2,2; $p>0,05$)(Tablo 83).

Tablo 84. Girişim ve Kontrol Gruplarında Samimi Arkadaşlarının Sigara İçme Durumuna Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Arkadaş sigara içme durumu	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Samimi arkadaşlarının hiçbiri sigara içmez	Hiç içmemi	Kontrol(n=548)	1,5	98,5	100,0	p=0,365
		Girişim(n=546)	2,2	97,8	100,0	
		Toplam(n=1094)	1,8	98,2	100,0	
Samimi arkadaşlarının çok azı sigara içer	Hiç içmemi	Kontrol(n=389)	4,4	95,6	100,0	p=0,303
		Girişim(n=416)	6,0	94,0	100,0	
		Toplam(n=805)	5,2	94,8	100,0	
Samimi arkadaşlarının yarısı/tamamı sigara içer	Hiç içmemi	Kontrol(n=186)	6,5	93,5	100,0	p=0,331
		Girişim(n=193)	4,1	95,9	100,0	
		Toplam(n=379)	5,3	94,7	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Samimi arkadaşlarının sigara içme durumuna göre akran eğitiminin etkinliği araştırıldı. İncelemede arkadaşlarının yarısı ve tamamı sigara içen gençlerin önceki yıl hiç içmemi lerde girişim grubundaki sigarayı deneme oranı kontrol grubuna göre daha düşük olduğu görülmektedir (sırasıyla %4,1 ve %6,5; $p>0,05$) (Tablo 84).

Tablo 85. Girişim ve Kontrol Gruplarında Alkol Kullanma Durumuna Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Alkol kullanma durumu	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Hiç/nadiren/ayda birkaç kez	Hiç içmemi	Kontrol(n=1019)	3,1	96,9	100,0	p=0,312
		Girişim(n=1137)	4,0	96,0	100,0	
		Toplam(n=2156)	3,6	96,4	100,0	
Haftada birkaç kez/her gün	Hiç içmemi	Kontrol(n=20)	15,0	85,0	100,0	p=0,837
		Girişim(n=18)	100,0	0,0	100,0	
		Toplam(n=38)	7,9	92,1	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Alkol kullanma durumuna göre akran eğitiminin etkinliği karşılaştırıldığında hiç, nadiren veya ayda birkaç kez alkol kullanan gençlerin önceki yıl hiç içmemi lerde sigarayı deneme oranı girişim grubunda kontrol grubuna göre daha yüksektir (sırasıyla % 4,0 ve 3,1; $p>0,05$). Haftada birkaç kez veya her gün alkol kullanan gençlerin ise önceki yıl hiç içmemi grupta deneme oranı girişim grubunda kontrol grubuna göre daha fazladır ($p>0,05$) (Tablo 85).

Tablo 86. Girişim ve Kontrol Gruplarında Samimi Arkadaşlarının Alkol Kullanma Durumuna Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Arkadaş alkol içme	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?					p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam		
Hiç/nadiren/ayda birkaç kez	Hiç içmemi	Kontrol(n=1097)	3,0	97,0	100,0	p=0,413	
		Girişim(n=1110)	3,6	96,4	100,0		
		Toplam(n=2207)	3,3	96,7	100,0		
Haftada birkaç kez/her gün	Hiç içmemi	Kontrol(n=49)	10,2	89,8	100,0	p=0,832	
		Girişim(n=45)	11,1	88,9	100,0		
		Toplam(n=94)	10,6	89,4	100,0		

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Arkadaşlarının alkol içme durumu akran eğitimlerinin etkinliği karşılaştırıldığında hiç, nadiren, ayda birkaç kez alkol kullanan grupta önceki yıl hiç içmemi gençlerde sigarayı deneme oranı girişim grubunda kontrol grubuna göre biraz daha yüksektir (sırasıyla %3,6 ve %3,0, $p>0,05$). Haftada birkaç kez ve her gün alkol kullanan gençlerde ise bu girişim grubunda kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu görülmektedir ($p>0,05$)(Tablo 86).

Tablo 87. Girişim ve Kontrol Gruplarında Sigaranın Zararları Konusunda Bilgi Alma Durumuna Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

Sigaranın Zararları Konusunda Bilgi Alma Durumu	Bir yıl önceki sigara içme durumu	Sigarayı hiç denedin mi?				p Değeri*
		Eğitim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	
Hayır	Hiç içmemi	Kontrol(n=352)	3,4	96,6	100,0	p=0,876
		Girişim(n=334)	3,0	97,0	100,0	
		Toplam(n=686)	3,2	96,8	100,0	
Evet	Hiç içmemi	Kontrol(n=796)	3,0	97,0	100,0	p=0,328
		Girişim(n=786)	4,1	95,9	100,0	
		Toplam(n=1582)	3,5	96,5	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Sigaranın zararları konusunda bilgi alma durumuna göre akran eğitimlerinin etkinliği kararlaştırıldı. İncelemede bilgi almayan gençlerde önceki yıl hiç içmemi olanlarda sigarayı deneme oranı girişim grubunda kontrol grubuna göre biraz daha düşük olduğu görülmektedir (sırasıyla %3,0 ve %3,4, $p>0,05$)(Tablo 87).

Tablo 88. Giri im ve Kontrol Gruplarında Okullarındaki Sigaranın Zararları Konusunda E itim çalı maları li kin Dü üncelerine Göre Ara tırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

		Sigarayı hiç denedin mi?					
E itim çalı maları hakkındaki dü ünceler	Bir yıl önceki sigara içme durumu	E itim dönemi		Hayır	Toplam	p De eri*	
		Evet	Hayır				
Benzer	Hiç içmemi	Kontrol(n=621)	2,6	97,4	100,0	p=0,207	
		Giri im(n=657)	3,8	96,2	100,0		
		Toplam(n=1278)	3,2	96,8	100,0		
Daha fazla	Hiç içmemi	Kontrol(n=211)	2,8	97,2	100,0	p=0,721	
		Giri im(n=247)	3,6	96,4	100,0		
		Toplam(n=458)	3,6	96,7	100,0		
Daha az	Hiç içmemi	Kontrol(n=277)	4,7	95,3	100,0	p=0,423	
		Giri im(n=210)	3,3	96,7	100,0		
		Toplam(n=487)	4,1	95,9	100,0		

*Ya ve cinsiyete göre düzeltilmi

Sigaranın zararları konusunda e itim çalı maları ile ilgili dü üncelerine göre akran e itiminin etkinli i kar ıla tırıldı nda daha az e itim çalı ması oldu unu dü ünen grupta önceki yıl hiç içmemi olanlarda sigarayı deneme oranı giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dü ük oldu u görölmektedir (sırasıyla %3,3 ve %4,7; $p>0,05$)(Tablo 88).

Tablo 89. Girişim Ve Kontrol Gruplarında Arkadaşlarıyla Sigaranın Zararları Konusunda Konuşmaları Durumuna Göre Araştırma Anında Sigarayı Deneme Oranları

		Sigarayı hiç denedin mi?					
Sigaranın zararları hakkında konuştu mu?	Bir yıl önceki sigara içme durumu	E	itim dönemi	Evet	Hayır	Toplam	p
							Değeri*
Hayır	Hiç içmemi	Kontrol(n=577)		3,5	96,5	100,0	p=0,296
		Girişim(n=570)		4,9	95,1	100,0	
		Toplam(n=1147)		4,2	95,8	100,0	
Evet	Hiç içmemi	Kontrol(n=550)		2,9	97,1	100,0	p=0,601
		Girişim(n=542)		2,4	97,6	100,0	
		Toplam(n=1092)		2,7	97,3	100,0	

*Yaş ve cinsiyete göre düzeltilmi

Sigaranın zararları konusunda arkadaşlarıyla konuşmaları ile ilgili durumlarına göre akran eğitimlerinin etkinliği karşılaştırıldığında arkadaşlarıyla sigaranın zararları hakkında konuşan gençlerde önceki yıl hiç içmemi lerde sigarayı deneme oranı girişim grubunda kontrol grubuna göre biraz daha düşük olduğu söylenebilir (sırasıyla %2,4 ve %2,9; $p>0,05$) (Tablo 89).

BÖLÜM IV

4. TARTI MA

Sigara konusunda akran e itiminin etkinli ini de erlendirdi imiz bu çalı ma kapsamında önceki yıl sigara içmemi olan gençlerde giri im grubunda sigara içenlerin insidansı (%2,9), kontrol grubuna göre (%3,2) istatistiksel olarak anlamsız düzeyde de olsa biraz daha dü ük olarak saptanmı tır ($p>0,05$). Giri im sonrası sigara içti ini belirten ö rencilerin tümü haftada 1 veya daha fazla sigara içmekte yani ara tırma kapsamında ele alınmı olan “düzenli sigara içicisi” tanımına uymaktadır. Bu nedenle giri im ve kontrol gruplarının giri im sonrasındaki düzenli sigara içicilik (hafta 1 sigara) oranları da bu veriye benzer ekilde sırasıyla %3,2 ve %2,9 olarak saptanmı tır. Çalı ma kapsamında önceki yıl sigarayı az içen (hafta <1 sigara) ve fazla içenlerde de (hafta 1 sigara) giri im sonrasında sigara içme oranları de erlendirilmi , istatistiksel olarak anlamsız düzeyde de olsa giri im grubunda kontrol grubuna göre biraz daha dü ük sigara içme oranları saptanmı tır. 2004 yılında Birle ik Krallık'ta Bristol kentinde 11-12 ya grubu ö rencilerde yürütölen sigara konusunda akran e itimi çalı masının (ASSIST) birinci yılı izlem verilerine bakıldı nda önceki yıl sigara içmeyen gençlerde düzenli içicilik (hafta 1 sigara) oranı giri im grubunda (%2,4) kontrol grubuna göre (%3,1) daha dü ük olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamsız düzeyde saptanmı tır. ASSIST çalı masında önceki yıl sigarayı denemi olanlarda ve ara sıra içenlerde düzenli içicilik oranlarına bakıldı nda giri im grubunda (%18,8), kontrol grubuna (%23,0) ($p<0,05$) göre istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha dü ük içicilik oranları elde edilmi tir. ASSIST çalı masında önceki yıl düzenli içicilerde giri im programı sonrası düzenli içicilik oranları de erlendirildi inde ise giri im grubu (%74,9) ve kontrol grubunda (%76,9) benzer veriler saptanmı tır ($p>0,05$) (90). Sivas il merkezinde 2 lise ve 2 ilkö retim okulunda sigara konusunda ders verme ekinde yürütölen giri imsel tipte bir çalı mada sigara içme sıklı ı ilkö retim

ö rencilerinde giri im grubunda %2,6, kontrol grubunda %3,8 ($p>0,05$); lise ö rencilerinde giri im grubunda %15,2, kontrol grubunda %15,6 ($p>0,05$) olarak saptanmıştır (8). Ülkemizde sigara konusunda yürütülen okul tabanlı bir di er giri imsel çalı ma 2007 yılında Balıkesir ilinde 5,6,7,8. sınıflarda yürütülen çalı madır. Bu çalı ma kapsamında uygulanan ilk ankette ö rencilerden rumuz yazmaları istenmi , böylece aynı ö rencilerin e itim öncesi ve sonrası anketlerinden elde edilen verilere e le tirilmi grup analizi gerçekleştirilebilmiştir. Bu çalı ma kapsamında giri im grubunda halen sigara içenlerin oranı giri im öncesinde %2,5 iken giri im sonrasında %1,7'ye düşmüştür (kappa de eri 0.90, $p=0,0001$). Kontrol grubunda ise halen sigara içenlerin oranı giri im öncesinde %0,5 iken giri im sonrasında %0,9'dur (kappa de eri 1,00, $p=0,0001$)(9). 2000 yılında Danimarka'da Helsinki kentinde 13-14 ya grubunda 7.444 ö renci üzerinde yapılan ba ka bir giri im çalı masında 14 bilgi dersi hazırlanmış ve 3 yıllık sigara kullanımını engelleme çalı ması programlanmıştır. Bu çalı manın 1 yıllık izlem sonucunda giri im grubunda düzenli içicilerin oranı %13,3, kontrol grubunda %12,8 bulunmuştur ($p>0,05$) (81). Sigara içme hızlarını azaltmayı hedefleyen bu çalı maların sonuçları genelde istatistiksel düzeyde anlamsız da olsa e itim programının yürütüldü ü giri im gruplarında kontrol gruplarına göre daha fazla oranda sigara içme davranışının azaldığını dü ündürmektedir. Manisa'da yürütülen bu çalı mada akran e itimleri Ekim 2008'de gerçekleştirilmi , programın etkinli i Mayıs 2009'ta yani e itimlerden 6 ay sonra de erlendirilmiştir. Programın etkinli i bu konuda yürütülen di er çalı malardan Balıkesir çalı masında 4 ayda, Sivas, Bristol ve Helsinki çalı malarında 1 yılda de erlendirilmiştir. Giri im programı sürelerinin kısa olu u e itim programının etkinli inin de erlendirilmesi konusunda yürütülen bu çalı maların ortak sınırlılı nı oluşturmaktadır. Nitekim Manisa çalı ması kapsamında akran gönüllülerine arkadaşlarına ne düzeyde e itim verdikleri sorgulandı nda akran gönüllülerinin arkadaşlarına yönelik bilgilendirme ve destek çalı malarının amaçlanan düzeyde gerçekleştirildi i görülmektedir. Akran gönüllüsü ö rencilere program sonrasında uygulanan anketten alınan bilgilere göre akran gönüllülerinin yalnızca %66.7'si aldıkları bilgileri

arkadaşlarına her zaman anlatma olanağı bulduğunu belirtmiştir. Bu bilgileri arkadaşlarıyla paylaşmalarının %63,8'i ise destekçilerinin çok yararlı olduğunu görülmüştür. Girişim ve kontrol gruplarına uygulanan anketlerde sorgulanan "son bir yılda arkadaşlarıyla daha önceki yıllara göre sigaranın zararları konusunda daha fazla konuştun mu?" sorusuna verilen yanıtlar da girişim ve kontrol gruplarının arkadaşlarıyla ilgili sigara konusunda görüşme düzeyleri arasında fark olmadığını göstermektedir. Kontrol grubunda önceki yıl arkadaşlarıyla ilgili sigara konusunda görüşünü belirten gençlerin oranı %49,1 iken girişim grubunda bu oran (girişim grubunda bu veri arkadaşlarıyla veya akran gönüllüleri ile görüşmeleri yansıtmaktadır) %45,5'dir. Bu oran görüldüğü gibi kontrol ve girişim gruplarında benzerdir ve girişim grubunda hedeflenen düzeyin oldukça altındadır. Akran gönüllüleri tarafından tutulan günlüklerin az bir bölümü (%16,6) araştırmacıya iade edilmiş olmakla birlikte günlüklerden elde edilen bilgiler de bu görüşü destekler niteliktedir. Akran gönüllüleri günlüklerinde sıklıkla yoğun ders ve sınav programlarının bulunması sebebiyle eğitim çalışmalarına yeterince zaman ayıramadıklarını belirtmişlerdir. Akran gönüllülerinin arkadaşlarına yönelik eğitim ve destek çalışmalarının istenen düzeyde gerçekleşmesi bu konuda yürütülen diğer çalışmaların da ortak sınırlılığıdır. ASSIST çalışmasında akranların %45'i diğer akran destekçileriyle sigara konusunda konuştuklarını kaydederken %20'si diğer öğrencilerle konuştuklarını belirtmişlerdir (90). Balıkesir çalışmasında da girişim ve kontrol gruplarına uygulanan eğitimin 10 hafta ile sınırlı olması eğitim alan akran öğrencilerin aldıkları eğitimi diğer öğrencilere yeterince anlatamamalarına sebep olmuş, akran gönüllüleri ile sigaranın zararları konusunda konuşmaların oranı %22,6 olarak gerçekleşmiştir(9). Akran eğitimi programının daha uzun süreli uygulanması durumunda programın etkinliği konusunda daha geçerli veriler elde edilebilir. Bu konuda uzun izlem dönemi olan akran eğitimi programlarının yürütülmesi önerilebilir.

Sigara konusunda akran eğitimi programının etkinliğinin değerlendirildiği çalışmamızın bir diğer sınırlılığı akran gönüllülerinin seçim yöntemi konusunda olabilir. Manisa çalışmasında akran gönüllülerinin seçiminde önceki yıl öğrencilere bu konuda duyuru yapılmış, gönüllü

ö renciler akran gönüllüsü olarak seçilmi tir. Ek olarak rehber ö retmenlere akran gönüllüsü olarak çalı abilecek, sınıf lideri konumundaki ö renciler sorulmu , bu ö rencilere akran gönüllüsü olarak çalı mak üzere teklifte bulunulmu tur Akranların seçiminde özellikle her sınıftan en az bir ö renci seçilmesine de ö zen gösterilmi tir. ASSIST çalı masında ö rencilere uygulanan giri im öncesi ankette akran gönüllüsü olarak önerebilecekleri popüler, saygı duyulan, grup lideri konumundaki arkadaş larının kimler olabilece i sorulmu , bu ö rencilerden isteyenler akran gönüllüsü olarak çalı mı lardır (90). Akran seçim yöntemi nedeni ile Manisa çalı masında çalı an akran gönüllülerinin ASSIST çalı masına göre biraz daha otoriteye saygılı, çalı kan ö rencilerden olu ma olasılı ı akla gelmektedir. Yakın arkadaş larının sigara veya alkol kullanımı sigara içme açısından bilinen önemli bir risk faktörüdür (1,8). Bu nedenle akran gönüllüsü olarak sigara veya alkol kullanma olasılı ı daha yüksek olan, e lenceye daha dü kün popüler ö rencilerin seçimi durumunda programın etkinli i daha yüksek bulunabilir. Akran gönüllüsü olarak popüler ö rencilerin seçimi bu konuda çalı acak ara tırmacılar için bir öneri olarak söylenebilir. Çalı ma kapsamında giri im sonrası ankette ö rencilere akran gönüllüsü olarak çalı ıp çalı madıkları sorgulanmadı ndan, ek olarak akran gönüllüsü anketinde de ö rencilerin tanımlayıcı özelliklerine yer verilmeyip yalnızca e itimlere ili kin deneyimlerini sorgulayan sorulara yer verildi inden akran gönüllüleri ile di er ö rencilerin özellikleri konusunda bir de erlendirme yapılamamı tır. Bu konu da ara tırmanın bir sınırlılı ı olarak dü ünülebilir. Sigara konusunda akran e itimi programının etkinli inin de erlendirildi i çalı mamızın bir di er sınırlılı ı kontrol grubunun sigara konusunda e itim alma açısından etkile im içinde olma olasılı ıdır. Ülkemizde 3 Ocak 2008 tarihinde 4207 sayılı “Tütün Ürünlerinin Zararlarının Önlenmesi ve Kontrolü Hakkında Kanun”unda 5727 sayılı kanunla önemli de i iklikler yapılmı tır. Bu de i iklikle 19 Mayıs 2008 tarihinden itibaren kamu hizmet binalarının kapalı alanlarında; her türlü e itim, sa lık, üretim, ticaret, sosyal, kültürel, spor, e lence ve benzeri amaçlı özel hukuk ki ilerine ait olan ve birden çok ki inin girebilece i binaların kapalı alanlarında; taksi hizmeti verenler dahil olmak

üzere karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu toplu taşıma araçlarında; okul öncesi eğitim kurumlarının dershaneleri, özel eğitim ve öğretim kurumları dahil olmak üzere ilk ve orta öğretim kurumlarının kültür ve sosyal hizmet binalarının kapalı ve açık alanlarında; 19 Temmuz 2009 tarihinden itibaren özel hukuk tesislerine ait olan lokantalar ile kahvehane, kafeterya, birahane gibi eğlence hizmeti verilen işletmelerde tütün ve ürünlerinin kullanılması yasaktır. Manisa’da yürütülen bu çalışmanın girişim döneminde yasanın 19 Temmuz 2009’da uygulanmaya başlanana kadar katı uygulamaları henüz başlamamış olmakla birlikte bir bölümü uygulamaya başlanmıştır ve kamuoyunda 19 Temmuz 2009 tarihinde başlayacak olan uygulamalar açısından yoğun bir tartışma ortamı yaşanmıştır. Ek olarak girişim döneminde medyada sigara karıtı reklamlarına geniş olarak yer verilmiştir. Bu nedenle kontrol grubunun sigara ile ilgili eğitimler açısından etkileme içinde olmaması olası değildir. Yani bu çalışmaya bir yıl öncesinde başlatılmış olsaydı belki kontrol grubunda daha yüksek sigara içme oranları saptanabilecekti. Öte yandan girişim grubunda önceki yıl hiç içmemi ve önceki yıl düzenli içicilerde kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamsız da olsa daha düşük saptanan sigara içme oranlarından akran eğitimi programı yerine yeni sigara yasası da sorumlu olabilir. Araştırmanın planlandığı dönemde söz konusu olmayan bu düzenlemelerin araştırmanın girişim döneminde uygulamaya geçirilmesi elde edilen sonuçların yorumunu güçlendirmektedir. Araştırmanın tasarımında kontrol grubu olarak girişim grubu ile eş zamanlı, farklı okullara devam eden karıtıcı faktörleri benzer ikinci bir kontrol grubunu seçilmesi olsaydı, hem girişim hem de bu kontrol grubu sigara karıtı mesajlara maruz kalacağından akran eğitimi programının etkinliği iyi değerlendirilebilirdi. Bu konu araştırmacılar tarafından da düşünülmüş ancak bu tasarım kaynak sınırlılığı nedeniyle uygulanamamıştır. Öte yandan okullarda yürütülen sağlık eğitimi programlarının gençlerde sigaradan korunma konusunda tek başlarına etkin olmadığı da bildirilmektedir. Okul tabanlı programların toplum tabanlı programlarla birlikte uygulanıyor olması durumunda etkili olduğu bildirilmektedir (91-95).

Sigara konusunda akran eğitimi programının etkinliğinin değerlendirildiği çalışmamızın bir diğer sınırlılığı örnek büyüklüğünün hedeflenen sayıya ulaşmaması olabilir. Önceki yıl hiç içmemi olanlar ve önceki yıl sigarayı az içen (hafta 1 sigara) ve fazla içenlerde (hafta 1 sigara) girişim grubunda kontrol grubuna göre daha düşük sigara içme oranları saptanmakla birlikte bu farklılığın istatistiksel olarak anlamsız bulunmasında bu konu rol oynamı olabilir. Çalışmamın örnek grubu belirlenirken Manisa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne kent merkezindeki liselere 2007-2008 eğitim-öğretim yılında devam eden öğrenci sayıları sorulmuştur. Bu bilgiye göre seçilen 3 liseye 2489 öğrenci devam etmektedir. Çalışmamın örnek büyüklüğü de 2480 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla sözü edilen 3 liseye devam eden öğrencilerin 2007-2008 yılı verilerinin kontrol grubu 2008-2009 yılı verilerinin girişim grubu verisi olarak değerlendirilmesine karar verilmiştir. Öte yandan 2005-2006 eğitim döneminde Milli Eğitim Bakanlığı lise eğitim müfredatı ile ilgili önemli bir değişiklik yapılmış, lise eğitimini 4 yıllık eğitim ekinde değiştirmiştir. Bu değişiklik nedeniyle ara tırmanın yürütüldüğü 2 farklı eğitim döneminde lise 4. sınıf öğrenci sayılarının birbirinden farklı olduğu gözlemlenmiştir (2007-2008 eğitim yılında 63 öğrenci, 2008-2009 eğitim yılında ise 222 öğrenci bulunmaktadır) ve ara tırma kapsamına lise 4. sınıf öğrencileri dahil edilmemiştir. Gerek ara tırma kapsamına lise 4. sınıfların dahil edilmemesi, gerekse ilgili eğitim dönemlerinde okullara devam eden lise 1, lise 2 ve lise 3. sınıf öğrenci sayılarının ara tırma planlanırken verilen öğrenci sayılarının altında kalması nedeniyle yüksek katılım oranlarına rağmen kontrol grubunda 1737, girişim grubunda 1787 öğrenci çalışmaya kapsamına alınabilmiştir. Bu açıdan istatistiksel karşılaştırmalarda güç örnek büyüklüğü hesaplanırken ele alınan %80 düzeyinden daha düşük gerçekleşmi olabilir.

Manisa'da yürütümü olduğu üzere bu çalışmada önceki yıl sigarayı denemi olan gençlerden kontrol grubunda olanların %6,3'ü sigara içerken, girişim grubunda bu oran %9,4'tür. Sigarayı önceki yıl denemi olan öğrencilerin akran eğitimi sonrası sigara içme hızlarının daha yüksek olduğu beklenmeyen bir sonuçtur. Ara tırma kapsamında önceki yıl sigarayı

denemi kontrol grubunda 421, girişim grubunda 446 öğrencinin bulunması uygulanan analizin gücünü düşürmektedir. Analizler yaş ve cinsiyet gibi karı tırıcı faktörler açısından düzeltildiğinden bu ildeki karı tırıcı faktörlerin rol oynama olasılığı düşüktür. Bu ildeki nedensel bir ilişki olup olmadığı bu konuda yürütülecek örnek büyüklüğü daha fazla ve izleme dönemi daha uzun olan çalışmalarda değerlendirilmelidir.

Bu çalışmanın planlanması aşamasında girişim programının etkinliğinin değerlendirilmesinde girişim ve kontrol gruplarında sigara bırakma hızlarının karşılaştırılması amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında önceki yıl az içici veya fazla içicilerde sigarayı bırakan hiçbir genç olmamasına rağmen, günlüklerden de edinilen bilgiye göre öğrencilerin sigarayı kısa süreleri bıraktıkları saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin üçte birinin yakınlarından birinin (%34,2) sigarayı bıraktığı gösterilmiştir. Çalışma kapsamında amaçlanan arkadaşlarını etkilemek olmasına rağmen aile ve diğer yakınların da arkadaş etimi programından etkilenmiştir.

Sivas'ta yürütülen sigara kontrol programında bırakma hızı tüm öğrencilerde %0,5 olarak saptanmıştır. İzleme dönemi kısa olan bu çalışmaların sonuçları gençlerde sigara bırakma hızının oldukça düşük olduğunu göstermektedir. İngiltere'de 1998 yılında 12-18 yaş grubu lise öğrencilerinde yapılan bir okul tabanlı kohort çalışmasında ise sigarayı bırakma hızı 3 yıllık izlem sonunda ara sıra içenlerde sigara bırakma hızı %46,3, günde 1-9 arası sigara içenlerde %12, günde 10 ve daha fazla içenlerde ise %6,3 olarak bulunmuştur(96). 3 yıllık izlem süreci olan bu çalışmada daha yüksek sigarayı bırakma hızının saptanmasında izlem süresinin uzun olması ve daha küçük yaş gruplarını içermesinin etkisi olabilir. Bu çalışmaların en önemli sonucu özellikle fazla içenlerde ve daha büyük yaş gruplarında sigarayı bırakma hızının oldukça düşük olmasıdır. Bu nedenle sigaradan koruyucu programların daha baskınlık geliştirmen uygulanması etkinliği artırılabilir (8).

Bu araştırma kapsamında temel olarak ergen yaş grubunda sigara konusunda yürütülen arkadaş etimi programının gençlerin sigara içme davranışları üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında girişim

programından özellikle hangi grupların daha fazla yararlandı ı da de erlendirilmek istenmi bazı alt grup analizleri yapılmı tır. Bu analizler ya , cinsiyet, okul, sınıf, anne ve baba e itimi, sosyal sınıf, alkol kullanımı, ailesinin ve arkadaşlarının sigara içmesi için gerçekleştirilmiştir. Programın etkinli inin de erlendirilmesinde örnek büyüklü ünün küçük olması sorunu alt grupla analizlerinde daha fazla söz konusudur. Bu nedenle alt grup analizlerinden elde edilen sonuçlar tip 2 hata olasılı ının yüksek olduğu dikkate alınarak yorumlanmalıdır.

Ya gruplarına göre girişim programının etkinli i de erlendirildi inde istatistiksel olarak anlamsız da olsa girişimin 15 ya grubunda di er gruplara göre daha etkin olduğu görülmektedir. Aynı şekilde kızlarda girişimin daha etkili olduğu görülmektedir. Gençlerde sigara kullanma davranı ı konusunda yürütölen tüm çalı malarda ileri ya gruplarında yer almak ve erkek olmak sigara kullanımı için en önemli risk faktörleri olarak saptanmıştır (41,81). Çalı manın sonuçları küçük ya grupları ve kızlarda programın daha etkili olabilece ini dü ündürmektedir. Çalı ma kapsamında üst sosyal sınıfta alt sosyal sınıfa göre, istatistiksel olarak anlamsız olsa da girişim daha etkili bulunmu tur. Akran gönüllülerinin özelliklerini de erlendirirken sadece okul, ya , sınıf ve cinsiyet açısından bilgi toplanmı , akran gönüllülerinin hangi sosyal sınıftan geldi i veya anne ve baba e itim düzeyleri konusunda bilgi sorgulanmamı tır. Bu nedenle akran gönüllülerinin daha fazla oranda üst sosyal sınıftan çocuklardan oluşup oluşmadı ı ve bu konunun üst ve sosyal sınıfta girişimin etkinli inin farklı bulunmasındaki olası etkisi konusunda bir de erlendirme yapılamamı tır. Ancak akran gönüllülerinin seçim yöntemi nedeni ile üst sosyal sınıftan gelme olasılıkları daha fazladır.

Cumhuriyet Anadolu Lisesinde programının etkinli i di er okullara göre sınırlı gerçekleştirilmiştir. Bu sonuç Cumhuriyet Anadolu lisesinde 15 ya ve altı akranın bulunmaması, akran gönüllülerinin daha üst sınıflarda bulunması (%50'si 11.sınıf) ve bu öğrencilerin ders ve sınav programlarının yoğun olması (% 54,2) olması sebebiyle olabilir.

Sigara konusunda akran programının etkinli ini de erlendirdi imiz bu çalı ma kapsamında programın etkinli i gençlerin sigara içme davranı ını

ölçerek (sigara içicisi olma, düzenli sigara içicisi olma, sigarayı son bir yıl içinde deneme, sigarayı içmeyi bırakmış olma) de erlendirilmiştir. Bu konuda yürütülen bazı girişimsel çalışmalarında eğitim programının sigara konusunda bilgi düzeyine etkisi de de erlendirilmiştir. Sivas çalışmasında ara tırma gruplarının eğitim öncesi ve sonrası dönemde sigara konusundaki bilgi düzeyi karşılaştırılmış, girişimsel grubunda kontrol grubuna göre bilgi düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha fazla artış sağlanmıştır. İlköğretim ara tırma grubunda eğitim öncesi sigarayla ilgili bilgi puan ortalaması 8.59 iken, ara tırma sonunda 12,67'ye; lise ara tırma grubunda eğitim öncesi 11.07 iken, ara tırma sonunda 13,50'ye çıkmıştır ($p < 0,000$) (8). Balıkesir kent merkezinde yürütülen çalışmada da, akran eğitimi uygulanan grupta girişimsel öncesi sigara konusunda bilgi puanı 8.64 ± 2.28 olup bu veri girişimsel sonrasında 9.15 ± 1.94 ($p=0.001$), kontrol grubunda girişimsel öncesi sigara konusunda bilgi puanı 8.95 ± 2.05 olup, bu veri girişimsel sonrasında 9.22 ± 2.00 ($p=0.001$) olmuştur. Manisa'da yürütülmüş olduğu düşünülürse bu çalışmada kapsamında bilgi veya tutum düzeyini de erlendirebilseydik, gençlerin bilgi ve tutumlarında olumlu gelişmeleri saptayabilirdik. Ancak ara tırmanın veri toplama süreci ile ilgili zaman kısıtlılığı nedeniyle gençlere uygulanan ankette sigara konusunda bilgi düzeyini sorgulayan sorular sorulamamıştır.

Her ne kadar ara tırmanın temel amacı sigara konusunda akran eğitimi programının etkinliğini de erlendirmek olsa da ara tırma grubunun girişimsel programı öncesi sigara kullanması ile ilgili tanımlayıcı verilerine bakıldığında sigara içme davranışının gençler arasında oldukça yaygın olması dikkat çekicidir. Ara tırma grubunun %11,4'ü sigara kullanmaktadır. Sigara içenlerin tümü haftada 1 veya daha fazla sigara içmektedir. Yaş ve cinsiyet gruplarına göre sigara içme oranlarına bakıldığında 15 yaş ve altındakilerin %6,3'ü, 16 yaş takilerin %10,3'ü ve 17 ve üzeri yaş grubundakilerin ise %16,1'i; erkeklerin %15,0', kızların %7,9'u sigara içmektedir. 2003 yılında Türkiye genelinde 61 ilden 202 okulda eğitim gören toplam 15,957 ilköğretim 7., 8., lise 1 ve hazırlık sınıfı öğrencisi üzerinde uygulanan Küresel Gençlik Tütün Ara tırmasında tüm öğrencilerin %9,1'i sigara içmiştir (erkek: % 11,9, kız: % 5,0) saptanmıştır (41). Bu veriler gerek ilimizde gerekse ulusal düzeyde

yürütülen çalı malarda gençlerde sigara kullanımının oldukça yaygın oldu unu ve erken ya larda sigara kullanımına ba landı ını göstermektedir.

Alkol kullanımı sigara içme açısından bilinen en önemli risk faktörüdür (1,8). Bu çalı mada da alkol kullanan gençlerin daha fazla oranlarda sigara kullandıkları saptanmı tır. Önceki yıl hiç sigara içmemi ve alkol kullanan gençlerde sigara içme sıklı ı yalnızca %2,8 saptanmı ken, önceki yıl yine sigara içmeyen ancak alkol kullanan gençlerde bu oran % 10,6 olarak saptanmı tır.

BÖLÜM V

5.SONUÇ ve ÖNER LER

5.1 SONUÇ

1. Sigara konusunda akran gönüllüsü e itimlerinin etkinli ini de erlendirildi i giri imsel tipte bu çalı ma kapsamında ara tırma için planlanan kaynaklar zamanında elde edilmi , program aktiviteleri de planlandı ı ekilde gerçekte tirilmi tir. Gönüllü akranlara yönelik 3 seanslık bir e itim programı olu turulmu tur. Gönüllü ö rencilerden 20' er ki ilik e itim grupları olu turulmu ve her gruba 3 seanslık e itim programı ile yakla ık 15 seans e itim verilmi tir. Akran gönüllüsü olan ö rencilere verilen e itimlerden 3'ü klasik ders verme ekinde olup, bu e itimler "Sigaranın Sa lı a Zararları", "Sigarayı Nasıl Bırakırım?", ve "Sigara Epidemiyolojisi" konularında hazırlanmı tir. Manisa lı Sa lık Müdürlü ü'nün deste i ile ara tırmacı tarafından akran gönüllülerinin e itimleri sırasında kullanılmak üzere görsel e itim materyallerinin ayrıntılı içeriklerinden hazırlanan bir el kitapçısı olu turulmu tur. Akran gönüllüsü olan ö rencilere arkadaş larına da ıtmak veya okul panosuna asmak üzere Sa lık Bakanlı ının "Dumansız Hava Sahası" kampanyası kapsamında hazırlanmı olan bro ürler ve afi ler de verilmi tir. Okullarda sigara kar ıtı gündem olu turma amacı ile akran ö rencilerle her hafta Cuma günü toplantı yapılmı tir. Görü meler okul kantinlerinde yapılmı tir. Toplantılarda program kapsamında ya anan sıkıntılar payla ılmı , çözüm önerilerinde bulunulmu , gerekti inde bilgi alı veri inde bulunulmu tur. Ara tırmanın ba langıcında bu görüşmelerin okul dı ı bir ortamda ve tatil günlerinde daha farklı organizasyonlarla yapılması planlanmı sa da katılım sıkıntısı ya anmaması için toplantılar okullarda gerçekte tirilmi tir.

2. Akran gönüllüleri tarafından tutulan günlüklerin %16,3'ü ara tirmacıya iade edilmi ; günlüklerden elde edilen bilgilere göre akranların en sık arkadaşlarının onları ciddiye almamaları, sigarayı ancak kısa sürelerde bıraktırabildikleri, ailesi sigara içen arkadaşlarının olması ve itimler açısından dirençli oldukları ve kendi tercihlerine müdahale ettirmek istememeleri sebebiyle sıkıntı ya adıklarını belirtmişlerdir.
3. Akran gönüllülerine program sonrasında uygulanan anketten elde edilen bilgiler göre; akran e itimi programının akran e itimlerinde gönüllü olarak çalıştıran öğrencilerin %45.3'ü erkek, %54.7'si kızdır. Akran gönüllülerinin %2.0'ı 15 ya ve altı, %43.3'ü 16 ya , %54.7'si ise 17 ya ve üzeri gruptadır Akran gönüllülerinin %40.0'ı 9. sınıfta, %32.7'si 10.sınıfta ve %26.7'si 11. sınıftadır. Sigarayı bırakırma ve bilgi verme konusunda ya adıkları sıkıntılarının sigarayı kullanan kişilerin bırakmasının çok zor olması (80,7), uzman kişilerin yardımcı olması gereklili i (%68,7), ikna etme konusunda yetersiz kalmaları (%41,3), dersler ve sınavlar gibi e itim aktivitelerinin yoğun olması (%38,7) oldu u saptanmıştır.
4. Programın etkinli i ile ilgili sonuçlara bakıldığında
  - a. Daha önce hiç sigara içmemiş olan gençlerde bir yıllık girişim dönemi sonunda sigara içme insidansı kontrol grubunda %3,2, girişim grubunda %2,9'dur ($p>0,05$). Önceki yıl sigarayı denemiş olanlarda bir yıl sonunda sigara içme oranı kontrol grubunda %6,3, girişim grubunda %9,4'dur ($p>0,05$). Önceki yıl haftada 1 sigaradan daha az sigara içenlerde sigara içme oranı kontrol grubunda %72,2, girişim grubunda %71,3 ($p>0,05$); önceki yıl haftada 1 sigaradan daha fazla sigara içenlerde sigara içme oranı kontrol grubunda %81,8, girişim grubunda %77,9'dur ($p>0,05$).
  - b. Sigara içen gençlerin tümü haftada 1 veya daha fazla sigara içti inden sigara içme ile ilgili elde edilen program etkinli i bulguları düzenli içicilik açısından aynı olarak saptanmıştır.

c.Daha önce hiç sigara içmemi olan gençlerde bir yıl sonunda sigarayı deneme insidansı kontrol grubunda %3,2 olup, giri im grubunda bu hız %3,9'dur ($p>0,05$).

d.Elde edilen bulgulara göre program sigarayı bırakma açısından etkili saptanamamı tır.

5.2 ÖNER LER

1. Sigara konusunda yürütülecek akran e itimi programlarının etkinli ini de erlendirmeye yönelik giri imsel çalı malar planlanırken u konular göz önünde bulundurulmalıdır:
  - a. Akran e itimi programı daha uzun süreli uygulanmalıdır
  - b. Akran gönüllüleri arkadaş ları tarafından popüler olarak görülen, lider özellikte olan ö rencilerden seçilmelidir. Akran gönüllüsü ö rencilerin seçim yönteminde ö rencilerin aday göstermesi vs. ekinde yöntemler izlenmelidir.
  - c. Giri im programından farklı özelli i bulunan gençlerin daha fazla yararlanıp yararlanmadı ı saptanmak isteniyorsa alt gruplarda da yeterli örnek büyüklü üne ula ılmalıdır.
  - d. Kontrol grubunun kontamine olma olasılı ı dü ünülerek e zamanlı karı tırıcı faktörler açısından benzer kontrol grupları da kullanılmalıdır.
  - e. Akran e itimi dı ındaki spor yarış ması, iir, karikatür yarış ması vs. gibi aktivitelere önem verilmeli bu konuda di er ö retmenlerin de katkısı alınmalıdır.
  - f. Programın pragmatik ko ullarda etkinli ini göstermek programın sürdürülebilirli i açısından önemlidir. Bu nedenle akran gönüllüsü ö rencilerin e itimlerinin ö retmenler veya İl Sa lık Müdürlü ü görevlileri tarafından yürütüldü ü programların etkin olup olmadı ı de erlendirilmelidir.

- g. Sigara ve sigaranın sa lı a zararları konularının okullardaki müfredat programı içine yerleştirilerek öğretmenlerin hizmet içi eğitimleri ile konu üzerinde önemle durulmalıdır. Bu şekilde yürütülen eğitim programlarının sigara kontrolündeki etkinliği değerlendirilmelidir.
- h. Sigara içen ve bırakmak isteyen öğrencilere özel danışmanlıklar kurulmalıdır. Gerekli takdirde danışmanlık hizmetleri ailelere de verilmelidir.

2.Okul tabanlı programların tek başına değil sigaradan korunma konusunda toplumda yaygın duyarlılık oluşturacak toplum tabanlı programlarla desteklenmesi gerekir.

BÖLÜM VI

6.ÖZET

Amaç: Sigara önemli bir halk sağlığı sorunudur. Sigara içenlerin önemli bir bölümü sigara kullanmaya gençlik döneminde başlamaktadır. Bu nedenle sigara konusunda gençlere yönelik eğitim programları önemlidir. Bu çalışmada gençlerde sigara konusunda yürütülecek olan akran eğitimi programının sigara kullanma davranışını (sigara içme, düzenli sigara içme, sigarayı deneme, sigarayı bırakma) üzerindeki etkisini değerlendirmek amacıyla planlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Araştırma girişimsel tiptedir. Daha önce hiç sigara içmemiş olanlarda düzenli sigara içme hızının (hafta 1 sigara) girişim grubunda %2, kontrol grubunda %4 olacağı öngörülmüştür; tip 1 hata düzeyi %5 ve güç %80 olarak alınmıştır. Girişim ve kontrol gruplarında 2480 gencin bulunması gerektiği hesaplanmıştır. Araştırma Manisa Kent Merkezinde 3 farklı liseye devam eden öğrencilerde yürütülmüştür. Bu okullara 2007-2008 eğitim-öğretim yılında devam eden öğrencilerin (n= 1737, katılım oranı %89,6) sigara kullanma ile ilgili verileri kontrol grubu verisi olarak, aynı liselere 2008-2009 yılında devam eden öğrencilerin sigara kullanma ile ilgili verileri ise girişim grubu verisi (n=1787, katılım oranı %81,0) olarak kullanılmıştır. Akran eğitimi programı ekinde yürütülecek girişim 2008-2009 eğitim-öğretim yılında uygulanmıştır. Toplam 150 akran gönüllüsüne eğitimler verilmiştir (20 kişilik grup, 15 seans), akran gönüllüleri arkadaşlarına sigaradan korunma konusunda eğitim ve destek vermişlerdir. Araştırmanın verileri Mayıs 2008 ve Mayıs 2009'da uygulanan öğrencilerin doldurduğu anketlerle toplanmıştır. Programın etkinliği sigara kullanma davranışını (sigara içme, düzenli sigara içme, sigarayı deneme, sigarayı bırakma) ile değerlendirilmiştir. Ankette ayrıca sosyodemografik verilerle gençlerin 1 yıl öncesine ait sigara kullanma davranışını ile ilgili bilgiler sorgulanmıştır. Ek olarak akran gönüllülerine uygulanan anket ve tuttukları günlüklerle program

konusundaki deneyimleri sorgulanmıştır. Veriler SPSS for Windows 10.0 istatistik paket programında değerlendirilmiştir, analizlerde ki-kare testi ve lojistik regresyon analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Önceki yıl arkadaşlarıyla birlikte sigara konusunda görüşünü belirten gençlerin oranı kontrol grubunda %49,1, girişim grubunda %45,5'tir ($p>0,05$). Önceki yıl hiç sigara içmemiş olan gençlerde içicilik insidansı kontrol grubunda %3,2 olup, girişim grubunda bu oran %2,9'dur ($p>0,05$). Önceki yıl sigarayı denemiş olanlarda bir yıl sonunda içicilik insidansı kontrol grubunda %6,3, girişim grubunda %9,4'dur ($p>0,05$). Önceki yıl haftada 1 sigaradan daha az sigara içenlerde içicilik oranı kontrol grubunda %72,2, girişim grubunda %71,3 ($p>0,05$), önceki yıl haftada 1 sigaradan daha fazla sigara içenlerde içicilik oranı kontrol grubunda %81,8, girişim grubunda %77,9'dur ($p>0,05$). Sigara içen gençlerin tümü en az haftada bir sigara içtiğinden girişim programının etkinliği düzenli sigara içme davranışı açısından da benzer bulunmuştur. Önceki yıl hiç sigara içmemiş olan gençlerde sigarayı deneme insidansı kontrol grubunda %3,2, girişim grubunda %3,9 ($p>0,05$)'dur. Önceki yıl sigara içen gençlerden hiç biri program sonunda sigarayı bırakmamıştır.

Sonuç ve öneriler: Araştırmanın sonuçları akran etkisi programının sınırlı da olsa öğrencilerin sigara kullanma davranışını azalttığını düşündürmektedir. Bu konuda daha büyük gruplarda, uzun izlem dönemi olan akran etkisi programlarının yürütülmesi önerilebilir.

Anahtar kelimeler: Sigara, akran etkisi, sigara içme, düzenli içici, sigarayı deneme

BÖLÜM VII

7. NG L ZCE ÖZET

Summary:

Aim: Smoking is a major public health problem. A substantial proportion of smokers start smoking during adolescence period. Therefore, smoking control programmes for young people is important. This study was planned to evaluate the impact of the peer education program on smoking incidence, regular smoking incidence, incidence of try smoking and incidence of smoking cessation.

Material and methods: The study type is interventional study. Regular smoking (1 cigarette week) incidence among nonsmokers at baseline was taken 2% for intervention group while it was assumed 4% for control group. Type 1 error was taken 5% and power was taken 80%. We calculated sample size as 2480 for each group. The study was carried out at three high schools in Manisa City Center. The control group was the students who attend these schools at 2007-2008 (n= 1737, participation rate 89,6%) while those attend at 2008-2009 composed of intervention group (n=1787, participation rate 81,0%). Peer education program was carried out in the 2008-2009 academic year. There were 150 peer volunteers in total. They were trained in three sessions in groups of 20 people. Peer volunteers were wanted to educate their friends informally on smoking prevention. The data were collected by two self reported questionnaires which were applied in May 2008 and in May 2009. Programme efficacy were evaluated obtaining smoking incidence, regular smoking incidence, incidence of try smoking and incidence of smoking cessation of the study groups. The questionnaires consist of sociodemographic data and smoking status at previous year and current year. We also collected the data on experience of peer volunteers by using diaries and self reported questionnaires. The data were analyzed using

SPSS for Windows 10.0 statistical package programme. Chi-square test and logistic regression analysis were used for analysis.

Results: The proportion of the students who talked about smoking during the previous year was 45,5% in control group while it was 49,1% in intervention group ($p > 0.05$). Smoking incidence among non smokers at baseline was 3,2% and 2,9% in control group and intervention group, respectively ($p > 0.05$). Smoking incidence among the students who tried smoking at baseline was 6,3% and 9,4% in control group and intervention group, respectively ($p > 0.05$). Smoking prevalence among the students who were smoking less than 1 cigarette per week at baseline was 72.2% in the control group and it was 71.3% in intervention group ($p > 0.05$). Smoking prevalence among the students who were smoking 1 cigarette or more per week at baseline was 81,8% in the control group and it was 77,9% in intervention group ($p > 0.05$). We found the similar results for regular smoking since all of the smokers smoke 1 cigarette or more per week. The incidence of try smoking during previous year among nonsmokers at baseline was 3,2% for control group while it was obtained 3,9% for intervention group ($p > 0.05$). None of the smokers at baseline quit smoking at the end of the program.

Conclusion:

The results of the survey showed that peer volunteers education programme on smoking prevention has a limited effect on smoking prevention. The studies with larger sample size and with longer follow up on impact of peer educational programmes on smoking prevention period should be carried out.

Key words: Smoking, peer education, smoking, regular smokers, try smoking

BÖLÜM İIX

8.EKLER

8.1 E itim Materyalleri

8.2 Kitapçık

8.3 Günlük

8.4 Akran Gönüllüsü Anketi

8.5 Giri im Öncesi ve Sonrası Anketi

8.6 Sosyal Sınıf

BÖLÜM IX

9.KAYNAKLAR

1. Pıçakçıfe M, Keskinolu P, Bayar B, ve ark. Mu la Sa lık Yüksekokulu Ö rencilerinin Sigara ıcılık Sıklı ı Ve ıcili i Arttıran Nedenler. Koruyucu Hekimlik Bülteni 2007;6(4):267-272.
2. Collishaw NE, Lopez AD, The Tobacco Epidemic: A Global Public Health Emergency, Tobacco Alert. Geneva; World Health Organization, 1996.
3. Kaufman N, Yach D. Tobacco Control-Challenges And Prospects. Bull World Health Organ 2000;78:867
4. Bilir N, Do an BG, Yıldız AN.ve ark. Sigara içme davranı ı konusundaki davranı lar ve tutumlar, Ankara Türkiye. Hacettepe Halk Sa lı ı Vakfı, International Development Research Centre, 1997;7:1-9.
5. P AR, Sigara alı kanlıkları ve sigara ile mücadele kampanyası kamuoyu ara tırması raporu, 1988.
6. Issued in English by The World Health Organization in 2008 Under The Title.Who Report on The Global Tobacco Epidemic,2008.
7. World Bank. Curbing the Epidemic: Governments and the Economics of Tobacco Control. 1999. Washington.
8. Gökgöz . Adolesan Ça da Sigara Ve Alkolle İgili Verilen E itimin Etkileri, Doktora Tezi.Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi , 2004.
9. Filiz H. Gençlerde Sigaradan Korunma Konusunda Bir Müdahale Programının De erlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, 2007
10. Atlas of Health in Europe, 2 nd edition. 2008

11. Demircan C, Önder Y, Emirler N. ve ark. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Çalı anlarının Sigaraya Kar ı Yasal Önlemler Konusundaki Dü ünceleri. Sa lık için Sigara Alarmı 1994; 1(2):60-63.
12. Newcomb PA, Carbone PP. The Health Consequences of Smoking: Cancer. Medical Clinics of North America. 1992; 76(2): 325-331.
13. Mc Brade PE. The Health Consequences of Smoking: Cardio Vascular Diseases. Medical Clinics of North America 1992; 76(2): 333-353.
14. Sherman CB. The Health Consequences Of Smoking: Pulmoner Diseases, Medical Clinics of North America.1992; 76(2): 355-372.
15. Gencer M,Ceylan E, Yergil E, ve ark. anlıurfa'da İkö retim Okulu Ö retmenlerine Uygulanan Sigara Anket Sonuçları. Türkiye Kinikleri Akci er Ar ivi 2007;8(1)
16. Gazio lu K, Sigaraya Hayır, 1991-1992 Sempozyumları, Akci er Hastalıkları Derne i, 1992; 22-31.,
17. Gazio lu K, Sigaraya Hayır,1991-1992 Sempozyumları, Akci er Hastalıkları Derne i, 1992;32-45.
18. Kırkıl G,Deveci F,Turgut M,ve ark. Akci er Kanserinin Epidemiyolojik Özelliklerinin Retrospektif Olarak Kar ıla tırmalı De erlendirilmesi. F.Ü.Sa lık Bilimleri Dergisi 2005;19(3),165-169
19. Arbak P,Erden F,Ö Karacan.ve ark. Düzce Lisesi Ö rencilerinde sigara Alı kanlı ı. Solunum 2000;2:17-21
20. The World Health Report. Geneva: Reducing Risks, Promoting Healthy Life.2002 (<http://www.who.int>;5 August 2006).
21. Mackay J, Eriksen M, Shafey O,et al. The Tobacco Atlas,2 nd ed. America Cancer Society Publications, 2006:38.
22. Solak ZA, Göksel T, Erdiñç E, ve ark. Sigara İle İli kili Ciddi Akci er Hastalı ı Olanların Sigara çen Yakınlarında Sigara Bırakma Tedavisinin Ba arısı.Toraks Dergisi 2002;3:248-52.

23. Türk Kardiyoloji Derne i. Türkiye Kalp Raporu 2000. stanbul: Yenilik Basımevi; 2000.
24. ahin M, Arslanda M. Kardiyovasküler Sistem ve Sigara. In: Tür A; ed. Sigaranın Bilimsel Yüzü. stanbul: Logos Yayıncılık, 2005
25. Ertem G, Cömert F, Keskin N, ve ark. Türkiye’de Koroner Kalp Hastalılı ı Risk Faktörleri Prevalansı: stanbul Çevresinde Sigara Kullanımı, stanbul Halk Sa lılı ı Bülteni, 1987;1(2): 12.
26. Kocaba A, Burgut R, Bozdemir N. Türkiye’de Sigara çme Davranılı nı Etkileyen Sosyodemografik Faktörler, Solunum Hastalıkları, 1994; 5: 375-386.
27. Dedelero lu N, Dönmez L, Aktekin M. Antalya’da Sa lılık Personelinde Tütün Kullanımı, Sa lılık için Sigara Alarmı 1994; 1: 7-11.
28. Çan G, Özlü T. Trabzon l Merkezinde Sigara çme Sıklılı ı. OMÜ Tıp Dergisi 1999;16: 200-203.
29. Ergüder T, Elazılı l Merkezinde 18 Ya Üzeri Nüfusta Sigara Ba ımlılı ı Prevalans Ara tırması. Doktora Tezi. Elazılı :Fırat Üniversitesi, 1998.
30. Emri S, Ba o lu S, Turnagöl H, et al. Epidemiology Of Smoking Among Turkish Adults: A National Household Survey. The Second nternational Symposium On Medikal Geology, Nutrition And Cancer. 2002:33-36
31. Ögel K, Çorapçılı lu A, Sır A, ve ark. Dokuz lde lk Ve Ortaö retim Ö rencilerinde Tütün, Alkol Ve Madde Kullanım Yaygınlılı ı. Türk Psikiyatri Dergisi 2004;15(2):112-118.
32. T.C.Sa lılık Bakanlı lı . Türkiye Hastalık Yükü Çalı ması 2004. Ankara: Aydo du Ofset, 2007:26.
33. TU K.Aile Yapısı Ara tırması 2006.Türkiye statistik Kurumu Matbaası, 2006:21.

34. Kanser İzleme ve Denetim Merkezi. <http://www.ism.gov.tr/kidem/index.html>. Erişim tarihi:25.08.2009,11:45
35. US Department of Health and Human Services. Preventing tobacco use among young people: A report of the Surgeon General. US Department of Health and Human Services, CDC and National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office of Smoking and Health Atlanta, Georgia, CDC. 1994
36. Currie C et al. Health and health behaviour among young people: International report. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe, 2000
37. US Department of Health and Human Services. Healthy people 2010. Washington, DC, US Department of Health and Human Services. 2000.
38. World Health Organization. The European Tobacco Control Report. Copenhagen, 2007:20-76
39. Currie C et al. Young People's Health in Context: International Report from the HBSC 2001/02 Survey. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe ,2004
40. Global Youth Tobacco Survey. Atlanta, GA, Centers for Disease Control and Prevention, 2006
41. Erguder T, Soydal T, Uurlu M. ve ark. Türkiye Küresel Gençlik Tütün Araştırması, 2003. <http://www.turkkanser.org.tr/newsfiles/97TKGTA.doc> Erişim tarihi:25.08.2009
42. Sezer E. Ankara'nın Ortaokul, Lise Ve Lise Dengi Okullarında Sigara Çiğme Durumu Ve Sigaraya Bağımlı Nedenleri, Doğa Bilim Dergisi 1983; 8(3):375-384.
43. Kocabağ A. Orta Dereceli Okul Öğrencilerinde Sigara Çiğme Alışkanlığı, Ankara Tıp Mecmuası 1988; 41: 9-22.

44. Tümerdem Y, Ayhan B. Emekli U. ve ark. Ortaö retimde Gençlerin Sigara çmelerindeki Etkenler. stanbul Tıp Mecmuası 1988;51:197-206.
45. Metinta S, Kalyoncu C, Etiz S, ki İçemizde Lise Ça ındaki Gençlerde Sigara Kullanımının Medikososyal Yönü. Anadolu Tıp Dergisi 1991;13(2): 63-74.
46. Horasan E. Elazı 'da Ortaokul Üçüncü Sınıf Ö rencilerinin Sigara çme Durumu Ve Ö rencilerin Sigara - Sa lık li kisi Konusundaki Bilgileri, Doktora Tezi, Elazı :Fırat Üniversitesi, 1994.
47. Bilir N, Do an BG, Yıldız AN. Sigara çme Davranı ı Konusundaki Davranı lar Ve Tutumlar, Ankara Türkiye. Hacettepe Halk Sa lı ı Vakfı, International Development Research Centre, 1997;7:1-9.
48. Emri S, Ba cı T, Karakoca Y. et al. Recognition of cigarette brand names and logos by primary school children in Ankara, Turkey. Tobacco control, 1998; 7:386-392.
49. Öztürk M, Ünal , Ünlü M, ve ark. Isparta'da Ortaö retimde Okuyan Ö rencilerin Sigara çme Durumu. Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2001; 8(2): 44-52.
50. Arbak P, Erdem F, Karacan Ö, ve ark. Düzce Lisesi Ö rencilerinde Sigara çme Alı kanlı ı. Solunum Dergisi 2000;2:17-21.
51. Ögel K, Tamar D, Evren C, ve ark. stanbul'da Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol Ve Madde Kullanım Yaygınlı ı. Klinik Psikiyatri Dergisi 2001; 3(3):185-191.
52. Ögel K, Tamar D, Evren C, ve ark. Lise Gençleri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Yaygınlı ı. Türk Psikiyatri Dergisi 2001;12(1): 47-52.
53. Çelik P, Esen A, Yorgancıo lu A, ve ark. Manisa linde Lise Ö rencilerinin Sigaraya Kar ı Tutumları. Toraks Dergisi 2000; 1:61-66.

- 54.Göksel T, Cirit M, Bayındır Ü. zmir ili Lise Ö rencilerinin Sigara Alı kanlıklarını Etkileyen Faktörler. Toraks Dergisi 2001; 2(3):49-53.
- 55.Karlıkaya C. Edirne’de Lise Ö rencilerinde Sigara içme Prevalansı: Kaçakçılık, Reklamlar Ve Ergenlerin Sigaraya Ula ması. Toraks Dergisi 2002; 3(1): 6-12.
- 56.Bertan M, Özcebe H, Yurdakök K. Adolesan Sa lı ı ve Risk Faktörleri, Önemli Bir Sorun: Sigara, Alkol ve Uyu turucu. Yeni Türkiye 2001;39: 673 – 685
- 57.Pıçakçıefe M, Keskinolu P, Bayar B, ve ark. Mu la Sa lık Yüksekokulu Ö rencilerinin Sigara çicilik Sıklı ı ve çicili i Arttıran Nedenler.TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2007;6(4)
- 58.Boyle MH, Sanford M, Szatmari P, ve ark. Familial Influences on Substance Use by Adolescents and Young Adults. J. Public Health 2001; 92(3): 206
- 59.Keskinolu P, Karaku N, Pıçakçıefe M, ve ark. zmir’de Lise Ö rencilerinde Sigara çme Sıklı ı ve çicilik Davranı ı Üzerine Sosyal Ö renmenin Etkisi.Toraks Dergisi 2006;7(3):190-195
- 60.Droomers M,Schrijvers C.T.M, Casswell S,et al. Father Occupational Group and Daily Smoking During Adolescence:Patterns and Predictors. American Journal of Public Health 2005;95(4):681-688
- 61.Programme Among Adolescents in taly, Hygie1989;8:24 <http://www.ulusalpsikiyatrikongreleri.org/yazar-detay>, 20.4.2004
- 62.Key JD, Marsh LD. Missed Ooportunities for Prevention: Failure to Identify Smoking in The Parents of Adolescents Patients. Substance Abuse 2002;2(4):23
- 63.Herken H, Özkan . Sigara Alı kanlı ı ve Anne Baba Tutumu. Genel Tıp Dergisi1989 ; 8(2):85-88.
- 64.Luke O, Allen P, Arian G,et al. Teens mages of Smoking and

- Smokers, Public Health 2001;116 (Suppl 1):194-202.
65. Gillmore MR, Wells EA, Simpson EE, et al. Children's Beliefs About Smoking, Nicotine Top Res 2002; 4(2):177-83.
66. Da lı E, Tütün ve Politika.Yeni Türkiye 2001;7(39): 687-691.
67. Michell L.Loud, Sad or Bad: Young People's Perceptions of Peer Groups and Smoking. Health Education Research 1997;12(1):1-14.
68. Sezer E. Sigara Kullanımı ve Gençler. Sigara Alarmı, Türkiye Halk Sa lı ı Derne i Sigarayla Mücadele Kolu Yayını 1992;(4):3-6.
69. Kasatura . Gençlik ve Ba ımlılık. stanbul:Evrım Yayınevi, 1998.
70. Karlıkaya C. Öztuna F. Solak ZA. ve ark. Tütün Kontrolü. Toraks Dergisi 2006; 7(1): 51-64.
71. A Report on Evidence ,Findings and Expert Commentaries. American Journal of Preventive Medicine 2001;20(15). See www.thecommunityguide.org/tobacco for individual”.
72. World Health Organization. Health Documentation Services Who Regional Office for Europe. The European Report on Tobacco Control Policy 2002. Copenhagen.
73. Mesut Koku. Toplumsal Bilinçlendirme Programları [http://www.toraks.org.tr/sub/sigarasiz/Biliclendirme Kampanyalari Mesut%20Kosku.pdf](http://www.toraks.org.tr/sub/sigarasiz/Biliclendirme_Kampanyalari_Mesut%20Kosku.pdf), Eri im tarihi:25.08.2009,10:30
74. T.C Sa lık Bakanlı ı. Temel Sa lık Hizmetleri Genel Müdürlü ü. llerde l Tütün Kontrol Kurulunun Kurulması Hakkında Genelge 2007/38. <http://www.saglik.gov.tr> Eri im tarihi:24.08.09, 11:00
75. Sigaranın Bedeli,31 mayıs dünya sigarasız günü nedeniyle sigara ve sa lık ulusal komitesinin düzenledi i basın toplantısı metni. Sa lık çin Sigara Alarm 1995;2 (1):1-2
76. Black DR, Tobler N,m Sciacca J.P. Peer Helping/ nvolvement: An

Efficacious Way Of Meeting The Challenge Of Reducing Illicit Drug Use. *Journal Of School Health* 1998; 68: 87-93.

77. US Department of Health and Human Services. Reducing Tobacco Use: A Report of the Surgeon General. Atlanta, Georgia., US Department of Health and Human Services, National Center for Chronic Disease Prevention and Health Promotion, Office on Smoking and Health. 2000
78. Karada Ö. Akran E itimi. E itimci E itimi Rehberi. Ankara: Semih Ofset, 2004
79. Sharlene Swarts. The Developmental Basis For Adolescent Peer Education, 2003
80. MR Crone, SA Reijneveld, MC Willemsen MC, et al. Prevention of smoking in adolescents with lower education :a school based intervention study. *J Epidemiol Community Health* 2003;57(9):675-680
81. Vatiainen E, Pennanen M, Haukkala A, et al. The effects of a three-year smoking prevention programme in secondary schools in Helsinki. *European Journal of Public Health* 2007;17(3):249-256
82. K Resnicow K, SP Reddy, S James, et al. Comparison of two school-based smoking prevention programs among South African high school students: results of a randomized trial. *Ann Behav Med* 2008;36(3):231-43
83. Aveyard P, Cheng KK, Almond J, et al. Cluster randomised controlled trial of expert system based on the transtheoretical ('stages of change') model for smoking prevention and cessation in schools. *Brit Med J* 1999, 319-53.
84. Wilton T, Keeble S, Doyal L, et al. The Effectiveness of Peer Education in Health Promotion, Theory and practice Bristol: University of the West of England, 1995.

85. Harden A, Oakley A, Oliver S. Peer-delivered health promotion for young people: A systematic review of different study designs. Health Education Journal 2001;60(339-353).
86. Enutbeam D, Macaskill P, Smith C, et al. Evaluation of two school smoking education programmes under normal classroom conditions. BMJ 1993;306:102-107
87. Orhun Kalkan. Sigara. <http://bsm.gov.tr/makale/20012>. Eri im tarihi:25.08.2009,11:15
88. Osman Örsel. Sigara bıraktırmaya yönelik davranı sal yöntemler. http://www.toraks.org.tr/sub/sigarasiz/DavranissalYontemler_osman_orssel.pdf Eri im tarihi:25.08.2009,11:30
89. 11. World Conference on Tobacco or Health 2000. ETS Fact Sheet.
90. Audrey S., Holliday J., Campbell R., It's good to talk: Adolescent perspectives of an informal, peer-led intervention to reduce smoking, Social Science & Medicine 2006; 63:320–334.
91. C L Backinger, P Fagan, E Matthews et al. Adolescent and young adult tobacco prevention and cessation: current status and future directions. Tobacco Control 2003;12(suppl 4):46-53
92. JP Pierce, A Elizabeth, MS Glipin, et al. Has the California Tobacco Control Reduced Smoking. JAMA 1998;280(10):893-899
93. RE Thomas, P Baker, D Lorangetti. Family based programmes for preventing smoking by children and adolescents. Cochrane Database Syst Rev 2007;24(1).
94. Schofield MJ, Lynagh M, Mishra G. Evaluation of health promoting schools program to reduce smoking in Australian secondary schools. Health Education Research 2003;18(6):678-692
95. Starkey F, L Moore, R Campbell R, et al. Rationale, Design and Conduct of a Comprehensive Evaluation of a School-based Peer-led

anti-smoking intervention in the:UK the ASIST Cluster Randomised Trial.BMC Public Health 2005;22(5):43

96. James D. Sargent,Leailla A. Mont,Marguerite Stevens. Predictors of Smoking Cessation in Adolescents. Arch Pediatrics Adolescents Med. 1998;152:388-393

